

De verdediging van een klein land.

Studie in legeraanvoering,

DOOR

J. C. C. TONNET,

Kapitein van den Generalen Staf.

(Vervolg van blz. 154.)

d. BEHANDELING OF MISHANDELING ?

Ruim veertig jaren, nadat Generaal DE MEZA zijn befaamd besluit tot het verlaten der Dannevirkestelling nam, zijn Deensche militaire schrijvers het nog steeds niet met elkander eens, of de ontruiming van de stelling den 5^{en} Februari noodig was of niet. Ik zal daarop echter hier ter plaatse niet verder ingaan, al heeft de gevoerde pennenstrijd ook ongetwijfeld zijne leerzame zijde, en mij liever zonder voorbehoud onder de vlag scharen van hen, die het door DE MEZA genomen besluit blijven bewonderen. Dit neemt echter niet weg, dat de Deensche legeraanvoering in de eerste Februaridagen, naar het mij toeschijnt, verre van onberispelijk is geweest. De wijze toch, waarop met de troepen in het centrum werd gehandeld, kan moeilijk, zelfs aan welwillend gestemde critiek ontgaan. Alarmeeren, bivakkeeren, bij nacht en ontijd, waren toch schering en inslag, zoodra de vijand in de nabijheid van de stelling werd geweten, zelfs toen de voorposten nog in het voorterrein stonden. Ongetwijfeld heb ik de verklaring van dit opjagen der troepen reeds zelf gebracht door het opzettelijk wat sensationeel geschreven verhaal van de spannende oogenblikken, die men in het hoofdkwartier te Sleeswijk heeft doorleefd. Zelfs twijfel ik niet, of die spanning is nog heel wat hooger geweest, dan in de vorige studie werd geteekend. De krijgsgeschiedenis leert toch op elke bladzijde, dat de afwachtende houding van den verdediger in zijne stellingen tot de aangrijpendste oogenblikken voor den legeraanvoerder behoort.

Verklaring van de waargenomen onrust is dus gemakkelijk. Men wachte zich echter in die verklaring tevens eene verdediging van DE MEZA's beleid te zien, en dit te meer, omdat na de ontruiming der stelling en nadat de eerste marsch tot Flensburg was volbracht, de spanning in het hoofdkwartier zich nog steeds in stijgende richting bewoog.

In den laten namiddag van den 6^{en} Februari toch, volbrachten de

Deensche divisieën na vermoeiende marschen hare verzameling rondom Flensburg, op ruim één dagmarsch achter de verlaten stelling gelegen. Reeds waande men zich in veiligheid, toen de geschutdonder van het op ongeveer één uur gaans zuidwaarts geleverde gevecht, een ieder uit zijn rust opschrikte. Wat gebeurde er? Was het een achterhoedegevecht? Was het een meer algemeene strijd met de hoofdmacht der derde divisie, die aan den staart marcheerde? Er was niet veel tijd te verliezen. Het donker zou spoedig vallen. Een deel der troepen werd dan ook al dadelijk ten zuiden van de stad in stelling gebracht; de andere zouden zich daartoe eerst bij het aanbreken van den dag gereedhouden. Dan viel de avond; vluchtelingen stroomden de stad binnen; van alle zijden liepen opnieuw alarmeerende berichten in en weldra riepen hoorn en trompet de in Flensburg gelegerde troepen onder de wapenen. Alle verder terug ondergebrachte afdeelingen werden opontboden. Wederom was het met de rust gedaan.

De terugkeer van den gewonden divisiecommandant STEINMANN gaf eindelijk licht. Een achterhoedegevecht, waarin de derde divisie zware verliezen had geleden, doch dat thans was uitgestorven. Nu was toevallig deze divisie aangewezen geworden om den marsch naar het Noorden te vervolgen en de bezetting te vormen van de vesting Fredericia, het noordelijkste van de beide bruggehoofden, die te zamen de z.g. flankverdediging vormden. Die marsch scheen thans te gevaarlijk toe. Liever zou men de divisie met de hoofdmacht van het leger snel binnen Düppel voeren, om haar daarna over zee de nieuwe bestemming te doen volgen. In dien zin werden te 10 uur 's avonds de verdere terugtochtsbevelen uitgevaardigd. De rust was eindelijk teruggekeerd. Het was slechts voor kort. Van de voorposten toch, liep een bericht in van zeer alarmeerende strekking. Dicht, zeer dicht op de voorpostenlijn voerde de vijand troepen per trein uit het Zuiden aan Niemand kon het gelooven. Men had in den loop van den dag zware ontploffingen gehoord in Z. richting en dus vrijwel zekerheid, dat de genie hare opdracht tot brugvernieling had volbracht. Doch de brigadecommandant der rapporteerende officieren, die zich toevallig in het hoofdkwartier bevond, stond volkomen voor hunne betrouwbaarheid in. Zij waren hem persoonlijk bekend. Wie kon vermoeden, dat zelfs deugdelyke officieren door overspanning, ontbering en uitputting in een toestand van hallucinatie zouden kunnen geraken? ¹⁾ Wie zou de verantwoording durven dragen van het niets

¹⁾ „Reeds gedurende den terugtocht van Sleeswijk tot Flensburg hadden „velen onder kader en manschappen visioenen; dit herhaalde zich in nog „veel sterker mate op den marsch naar Sonderburg. Misschien werkte de „omstandigheid hiertoe mede, dat een ieder wist, hoe men vóór het bereiken „van het marschdoel eerst de versterkte Düppelstelling moest passeeren. „Daarom keken allen verlangend naar de schansen uit en toen de visioenen „zich herhaalden, meenden velen groote permanente werken te zien, die alles „zouden kunnen trotseeren. De teleurstelling was dus te grooter, toen men „met de werkelijkheid bekend raakte.” (Kolonel JENSEN.)

doen? En opnieuw schetterden de alarmsignalen door den kouden winternacht. Kort na het middernachtelijk uur namen de brave Denen hunne verzamelaars weder in. De laatste sprank rust was den troepen ontzegd. Te 3 uur, in het duister, bij fellen vorst en snijden oostenwind, werd de zware lijdensweg aanvaard. Uitgeput, bijkans afgestompt door koude en ontbering, werd de beschuttende stelling van Düppel bereikt.

Aan die rustige rust, waarmede in het bijzonder de verdediger in zijne stellingen alle inloopende berichten moet weten te beoordeelen, schijnt het de Deensche legeraanvoering wel wat te hebben ontbroken. Eene zekere mate van berusting, van „nitschewo"-uiting, zoo iets van overtuiging, dat nooit alle ellende op eenmaal komt, moet aan elken hooger legeraanvoerder eigen zijn, wil hij in het bijzonder bij de verdediging de krachten zijner troepen niet door zijne eigen maatregelen in korten tijd ondergraven. Onrust is de geesel der legeraanvoering. Eenerzijds verleidt zij tot maatregelen, die de krachten nutteloos verbruiken, doch anderzijds is zij in zekere mate zelf oorzaak, dat de legeraanvoerder de kracht zijner troepen lager aanslaat, dan deze inderdaad is. Ook van dit euvel schijnt Generaal DE MEZA niet vrij te pleiten. Hij had zijne troepen opgehoopt achter de zware aardwerken, die hijzelf voor zwak hield en waarvan de artillerie, blijkens het krijgsraadprotocol binnen tweemaal 24 uur zou kunnen worden tot zwijgen gebracht. De Oostenrijkers zagen eerbiedig op naar de zich scherp tegen de lucht afteekenende, zware profielen der hooggelegen schansen en hadden reeds besloten den aanvoer van belegeringsgeschut af te wachten. In dat zelfde protocol werden de samenstelling en de geoeffendheid van het leger gezegd geenszins te beantwoorden aan de eischen aan een goed geordend leger te stellen. De tegenpartij daarentegen had de Deensche infanterie reeds als een zeer achtenswaardigen tegenstander leeren kennen, wiens moed bewondering wekte.

„Dat er verschil van meening was tusschen de opvattingen in den „krijgsraad en bij den tegenstander" — werd nog zeer kort geleden door „een Deensch officier geschreven — „is zeer begrijpelijk; maar men „mag toch wel aannemen, dat de generaals van het Deensche leger „de toestanden beter kenden dan de anderen." ¹⁾ Bestond er zelfs geen gevaar, zou ik meenen, dat de Deensche generaals den toestand *te goed* kenden? De officieren, die met en tusschen de troepen leven, zijn volstrekt niet altijd de beste raadgevers voor de opperste leiding. Ik kan mij zelf zeer wel denken, dat zij geneigd zijn de beruchte „timide Partij" te vormen, waarover FREDERIK DE GROOTE in zijne beoordeeling van den krijgsraad den staf brak.

Legerleiding te velde staat, zooals de krijgsservaring leert, veelal gelijk met „*réglémenter le désordre*" en hoewel ik, evenmin als de meesten onzer, op eenigerlei oorlogsservaring bogen kan, zoo wil het

¹⁾ Militaert Tidsskrift, 1907.

mij toeschijnen, dat er heel wat optimisme toe behoort, om voor zwartzienerij behoed te blijven. Wees pessimist in vreedestijd, doch optimist in oorlogstijd, heeft één onzer bekendste generaals eens zoo juist gezegd. De overtuiging, dat alles in den oorlog betrekkelijk is, kan ons daarbij helpen. Als de verdediger met bezorgdheid en in spanning afwacht, vreest de aanvaller veelal een tegenstoot; de geschiedenis leert dit op talrijke bladzijden. Als de eene partij honger lijdt, verhongert misschien haar tegenstander. En zoo is alles betrekkelijk: munitiegebrek en ledige magen; verkleumde soldaten en grondelooze wegen; ontbering, uitputting, verwarring en wat het oorlogsbeeld ons zoo dagelijks biedt. De brutale heeft altijd nog eene kans. Het is veelal maar de vraag, of men durft. Wie zal 44 jaar na dato uitmaken, of Generaal DE MEZA, wat zijn optimisme betreft, den toets der critiek zou kunnen doorstaan? Ik zou mij niet gaarne tot zijn aanklager opwerpen, doch wil toch de veronderstelling wagen, dat, waar het hem eenerzijds bij de beoordeeling van den telkenmaligen toestand wel wat aan rust en berusting ontbrak, anderzijds zijn optimisme slechts bescheiden grenzen heeft gekend. Was het leeftijd, was het zwakke gezondheid, die hem parten gespeeld hebben? Was het de door een ieder beweerde minderwaardigheid van de Deensche legerinstellingen, die storend ingreep? Ministers hadden het immers verkondigd, ja, tot zelfs in de instructiën van den Opperbevelhebber stond het te lezen.

De Minister-president bevond zich bij de ontvangst van DE MEZA's beruchte kennisgeving te Sonderburg, het eindpunt voor den terugtocht, waarheen de Koning van uit Sleeswijk was vertrokken. Nog dien zelfden nacht gaf de Minister van Oorlog hem kennis van het antwoord, dat hij reeds aan den Opperbevelhebber had doen toekomen. Onmiddellijk stelde Minister MONRAD zich met Kopenhagen in verbinding en gaf uitvoerige uiteenzetting van den toestand. Noch de Koning, noch hij hadden eenigen invloed gehad op het besluit. Zelfs had MONRAD vóór de afreis van Sleeswijk zijn vertrouwen uitgesproken tegenover Generaal DE MEZA en diens stafchef, die toen vastbesloten waren een aanval aan te nemen. Vermoedelijk had vermoeidheid der troepen tot teruggaan doen besluiten. Zeer te recht drukte MONRAD zijn leedwezen uit over het telegram van den Minister van Oorlog. De Generaal had immers al zijne krachten noodig, om het leger te verzamelen, en een onderzoek kon immers evengoed later plaats vinden, zonder er vooraf van te gewagen. Van eene verzachting van indruk wilde men echter te Kopenhagen niets weten. De Opperbevelhebber had het ministerie geheel buiten de zaken gelaten; in zijn middagtelegram was zelfs niet op een terugtocht gedoeld. De troepen waren meer dan noodig vermoeid; daarvan was men overtuigd. MONRAD, die vermoedelijk inzag, dat booze menschen redeloos zijn, staakte het telegrafische onderhoud. Niet onmogelijk, dat in onzen tijd van intercommunalen telefoondienst de Minister-

president een geheel anderen invloed op zijn verholgen ambtgenoot zou hebben kunnen uitoefenen. Thans spoedde hij zich naar Flensburg in DE MEZA's hoofdkwartier, om zelf te trachten den indruk van het tactelooze optreden van het ministerie van oorlog uit te wisschen. Onomwonden sprak hij daar nogmaals zijn vertrouwen in den Opperbevelhebber uit. Hij keurde het optreden van LUNDBYE af, doch van twijfel aan de noodzakelijkheid van den terugtocht bij hem geen spoor. Raadselachtige verhoudingen! Een Minister van Oorlog zaait verdeeldheid en een burgerminister zal trachten den storm te bezweren.

In het oog vallend bij het optreden van Minister LUNDBYE is voorzeker, dat hij op het oogenblik van het verzenden zijner antwoorddepêche, in het midden van den nacht, geheel naar eigen ingeving handelde. Zijn aanvankelijk optreden sproot dus hoofdzakelijk voort uit verkeerde opvatting van de verhouding, waarin hij zich tegenover den Opperbevelhebber geplaatst meende. Doch de Minister voerde inderdaad het algemeene opperbevel, zal men hiertegen inbrengen. De bevoegdheid van den Generaal DE MEZA reikte niet verder dan het Sleeswijksche gewest. Was de Minister dan als leider der verdediging niet ten volle gerechtigd op deze wijze in te grijpen? Ik zou meenen van wel, met voorbijzien natuurlijk een oogenblik van het tactelooze in dat optreden. Doch tevens wil ik de opmerking wagen, dat de Minister geenszins de meest geschikte persoon was, om het opperbevel te voeren. Het geheele verdere optreden van Minister LUNDBYE, die, om zoo te zeggen, door zijne ministerieele verantwoordelijkheid werd vervolgd; kan ons daarvan de bewijzen brengen. Volgen wij daarom liever eerst het verloop van zaken.

Nog voor dat Generaal DE MEZA de stelling van Düppel binnen reed, bereikte hem zijne terugroeping naar Kopenhagen. „Luitenant-Generaal „DE MEZA en Kolonel KAUFFMAN zullen zich onverwijd naar Kopenhagen begeven. Luitenant-Generaal LÜTTICHAU neemt tijdelijk het opperbevel op zich met Majoor STJERNHOLM als chef van den Staf.”

De stap, door den Minister van Oorlog ondernomen, was meer dan onverantwoordelijk. Hij was schuldig.

De Opperbevelhebber stond aan het einde van den terugtocht voor tal van moeilijke opdrachten. Aan de uitgeputte troepen moest ten spoedigste rust worden gegund. Zij moesten daartoe op Als worden overgebracht en zeer eng worden ingekwartierd. Alle treinen waren door elkander geraakt en verstopten de toegangen tot de bruggen. ¹⁾ De verpleging was geheel in de war. Er moest op alles en nog wat orde worden gesteld en een heirleger bezwaren vroeg om oplossing. De toestand van het bruggehoofd van Düppel was bedroevend. De be-

¹⁾ „Een geordende marsch was niet verder mogelijk (toen men de bruggen „naderde). Men moest zich tusschen de (saamgereden) voertuigen met ééne „een weg banen. Officieren werden daarom naar de bruggen over de Alssund „vooruitgezonden en verzamelden de manschappen na den overtocht. Daardoor „werd de orde weder hersteld. Maar nu bleek het, dat de uitputting van den „soldaat zoo groot was, dat hij niet verder kon.” (Kolonel JENSEN.)

zetting moest worden geïmproviseerd; snel moest de verdedigingsarbeid worden ter hand genomen; de voorposten moesten worden uitgesteld en elk oogenblik verwachtte men het verschijnen van den aanvaller. Er waren geen opruimingen verricht; geen verbindingsloopgraven gemaakt; geen barakken, geen palissadeeringen, geen hindernissen; alles moest nog tot stand worden gebracht. De transporten der derde divisie naar Fredericia moesten onverwijld een aanvang nemen. De vierde divisie, bestaande uit cavalerie en eenige infanterie, was in een zoodanigen toestand van vermoeidheid naar het Noorden getrokken, dat haar commandant besloot zich aan elke aanraking met den vijand zoo spoedig doenlijk te onttrekken. Het was waarlijk „Noth in allen Ecken und Enden”. Met een bezwaard gemoed verliet Generaal DE MEZA het leger.

Wat was echter middelerwijl in de hoofdstad des Rijks voorgevallen?

Het gelukkige verloop van het gevecht bij Misunde op den 2^{en} Februari had de verwachtingen hoog gespannen. Men was doordrongen van het groote politieke belang, wanneer het zou mogen gelukken voor de tweede maal een aanval af te slaan. Het bericht van een ernstig gevecht werd elk oogenblik verwacht. Alle dagbladen gewaagden ervan. Wel hadden er reeds 4 Februari geruchten geloopt van eene mogelijke ontruiming, doch de pers had deze aan kwaadgezinde elementen toegeschreven.

De eerste indruk, door het bericht van den terugtocht teweeggebracht, was overweldigend. Het volk schoolde op straten en pleinen te zamen en het ministerie van oorlog werd formeel bestormd door menschen, die om inlichtingen vroegen. Veel wist men daar niet te vertellen, doch men wist althans — zegt Kolonel JENSEN —, dat het besluit in een krijgsraad was genomen en dat de instructie van den Generaal bepaaldelijk het behoud van het leger had geëischt. Hierover werd echter gezwegen en in stede van te kalmeeren, hielpen het oorlogsbestuur en zijn hoofdamtgenaren de gisting nog vermeerderen, zoodat de stemming onder de menigte dreigend werd. De commissaris van politie, die verstoring van de orde voorzag, drong bij den Minister op terugroeping van Generaal DE MEZA aan en vroeg vergunning eene publicatie in dien geest al vast te doen aanplakken. Hiertoe was de Minister echter op dit oogenblik nog niet te bewegen. Wel liet hij in den loop van den middag eene proclamatie des Konings aanslaan, door MONRAD ontworpen en ter beoordeeling aan LUNDBYE toegezonden. In die proclamatie nu, kwamen uitdrukkingen voor, die allesbehalve kalmeerend werkten. „De Dannevirke zijn prijsgegeven.... Het land ligt voor den vijand open”. Dat was olie in het vuur. MONRAD, die slechts het oordeel van zijn ambtgenoot gevraagd had, zag zelf in, dat de toon niet deugde, en zoo werd dan ook later eene beter doordachte uitgave van het staatsstuk aan het leger uitgegeven. Te Kopenhagen had de onhandigheid van Minister LUNDBYE reeds verkeerd gewerkt. De pers hielp mede. Eén der bladen begon zijne beschouwingen met: „Sleeswijk is aldus zonder slag of stoot aan den vijand gelaten. De

terugtocht is onteerend voor land en volk". Het meende voorts, dat onder de Regeering van den kort geleden gestorven Koning FREDERIK VII een dergelijke terugtocht moreel onmogelijk zou zijn geweest. Het blad sprak van lafheid en verraad, verlangde een onderzoek en daarna verwijdering van hen, die het verdiend hadden. Zoo spoedig mogelijk moest onder betere aanvoeders weder voorwaarts worden gegaan, of althans de smet uitgewischt worden, die de avond van 5 Februari had geworpen op Denemarken's rein verleden. Weder een ander blad meende, dat door den terugtocht elke hoop op interventie was verkeken. Hij, die zichzelf niet kan helpen, verdient geen hulp van anderen. De terugtocht was eene onvergeeflijke politieke fout; de oorlog in werkelijkheid voorbij.

In waarheid moet ik erkennen, dat ik voor de Deensche volksmeening zeer veel gevoel, en ik heb zelfs de overtuiging, dat bijaldien ik als Deen in die dagen te Kopenhagen had geleefd, de zelfde schaamte en ergernis mij zouden hebben bezield. Ik vraag mij zelfs af, of de Regeering niet verkeerd heeft gedaan met het behoud van het leger in de instructie van den Opperbevelhebber zoo op den voorgrond te dringen. Doch kon zij dan inderdaad anders doen? De ervaring heeft immers geleerd, dat een goed deel van den strijd om het noordelijke, het Deensche deel van Sleeswijk, in de Düppeler schansen is gevoerd; in de Dannevirke ontbraken daartoe feitelijk in dit jaargetijde de middelen. Dan had men in het volk betere denkbeelden moeten vestigen over het weerstandsvermogen van de linie, heeft men gezegd. Schulde dan in dat groote volksvertrouwen niet wellicht de eenige ware kracht van de linie en was dat vertrouwen niet ééne der oorzaken, dat de bondgenooten met ontzag tegen haar opzagen? Het volk kon uit de parlementaire behandeling van de landsdefensie zeer goed lezen, hoe in regeeringskringen over de linie werd gedacht. Had men dan nog verder moeten gaan? Had men daardoor de verdedigingslijn niet tot onbeduidendheid verlaagd? Had men daardoor niet den weg afgesneden om iets voor hare inrichting tot stand te brengen? De zaak was inderdaad uiterst moeilijk en kon slechts op ééne wijze worden opgelost. Ik gaf haar reeds in mijne vorige studie aan met de woorden: de vader van het politieke plan behoort ook zelf de uitvoering in militair opzicht in handen te nemen. Tijdens die uitvoering moet immers met politieke invloeden worden rekening gehouden, die onder omstandigheden in den oorlog het machtige, alles beheerschende element van het wagen tot zijn toppunt kunnen drijven. Eveneens moet bij het stellen van het politieke doel reeds nauwkeurig rekening worden gehouden met militaire factoren. Gelukkig het land — zegt VON DER GOLTZ — waar politiek en militair beleid in de zelfde hand zijn gelegd. De geniale Deutsche schrijver en voorlichter van leger en volk legt met die woorden het grondbeginsel bloot voor eene deugdelijke legerleiding in oorlogstijd. Overal toch, waar de operatieve leiding een schriftelijk, in instructiën belichaamd, compromis vormt tusschen verschillende

parallel werkende machten, moet de verdediging zich wel bewust zijn voor groote verrassingen te zullen staan. Had dan de Koning zelf het opperbevel moeten voeren? En nog enkele bladzijden terug heb ik 's Konings vertrek van het leger in den morgen van den 14^{en} Februari met kracht verdedigd? Niet het legerbevel zelf, doch wel de algemeene leiding der verdediging. De Opperbevelhebber te velde ware daardoor als vanzelf uit zijne vredesstelling onder den Minister van Oorlog veel meer naast de Regeering gesteld en daardoor van werktuig tot onderdeel geworden.

Dus de Koning aan het hoofd der landsverdediging gesteld.

Wat ziet men evenwel te Kopenhagen gebeuren? In vermomde termen had een der bladen indirect den Koning aangewezen, als hebbende de hand gehad in de ontruiming, en bij het vallen van den avond van 6 Februari verzamelde zich eene opgewonden volksmenigte voor het Koninklijk paleis, blijkbaar met minder welwillende bedoelingen, zoodat de garde, die juist marschbevel voor het leger had ontvangen, ter bescherming van het Koninklijk gezin moest optrekken. Men zal natuurlijk altijd op grond van deze feiten kunnen beweren, dat het Staatshoofd zich dus in elk geval maar liever moet onthouden van rechtstreeksche inmenging in de landsverdediging. Twee dingen mogen echter daarbij niet worden vergeten. Koning CHRISTIAAN was voor zijn volk toenmaals nog een onbekende en onrust onder de groote menigte zal bij de verdediging van een klein land wel nooit uitgesloten zijn; daarvoor zullen de tegenvallers te talrijk zijn. Eene Regeering, die zich hierdoor zou laten afschrikken, zou voor hare taak niet berekend blijken.

De Deensche pers zette hare agitatie onverminderd voort. Men begon namen te noemen van hoogere aanvoeders, die de hand in de zaak zouden hebben gehad en eischte een streng krijgsraadonderzoek om te kunnen uitmaken, in hoeverre de Generaals HEGERMANN en STEINMANN door „woord „en daad zouden hebben bijgedragen, om het zelfvertrouwen en den „moed van het leger te schokken”. Dit onderzoek moest in de eerste plaats gebeuren. „Geschiedt het niet, dan zijn wij onzen constitutioneelen regeeringsvorm alvast kwijt; deze zal hebben plaats gemaakt voor een „militair absolutisme, de Regeering staat op onvaste grondslagen en „de troon zelf wankelt”. Als men nu voor oogen houdt, dat Generaal HEGERMANN de eenige was, die in den krijgsraad voor een uitval heeft gestemd en dat Generaal STEINMANN als met weerzin zijne handteekening onder het protocol stelde, dan brengen die schuldige ophitsingen van eene ongebreidelde pers ons hier nogmaals het bewijs, hoe weinig dankbaar de taak van aanvoerder is in dagen van tegenspoed. Doch er schuilt nog eene andere adder onder het gras. De door niets gemotiveerde angst voor militair absolutisme. Ook hier te lande geen onbekende. Reeds in vreedstijd uit deze zich op honderden wijzen en plaatsen. Zij is door traditie van vroeger eeuwen, zij het ook eene geheel misplaatste, als het ware ingeboren. Er zijn altijd talrijke kringen, waarin men in een hooger en aanvoerder gaarne iemand ziet, die eigenlijk geen Staats-

burger is, zoo iets landsgevaarlijks, waarvoor men zich steeds moet wachten. In en buiten de volksvertegenwoordiging zijn er altijd, die een goed werk meenen te doen met het aanzien van die hoogere legeraanvoering te verminderen. Dat in vreedstijd een dergelijk denken en streven dom, kortzichtig en verkeerd is, spreekt voor zich, doch dat een Minister van Oorlog in tijden van gevaar straffeloos dergelijke uitingen vrijen loop laat, is meer dan afkeuringswaardig. Bladen, die zich in tegenspoed aan zulk landverraad zouden schuldig maken, zouden door de strengste censuur moeten worden getroffen of geheel geschorst. Het schijnt echter, dat die taal voor Minister LUNDBYE eerder voldoening heeft gebracht voor zijne vermeende miskennis.

In den morgen van 7 Februari verscheen de Minister-president MONRAD, de verdediger van den Opperbevelhebber, plotseling in de hoofdstad en riep den ministerraad bijeen. LUNDBYE beklagde zich in het bijzonder over zijne terzijdestelling door den Opperbevelhebber en deelde, volgens zijn zeggen, de algemeen gehuldigde meening, dat de Koning en de Minister-president aanleiding hadden gegeven tot de ontruiming. MONRAD gaf daarop een relaas van het gebeurde en verklaarde het alleszins te billijken, dat de stelling was ontruimd, zooals ook de Koning telegrafisch aan DE MEZA zou hebben kenbaar gemaakt. De verbolgen Minister van Oorlog deelde daarop zijn voornemen mede ontslag aan te vragen, daar hij door de terugroeping van den Opperbevelhebber, hetgeen in zijne bedoeling lag, thans den Koning zou kunnen compromitteren. Plotseling sloeg MONRAD om en verklaarde de terugroeping te billijken. Hij was overtuigd, dat deze maatregel ten slotte zou doen blijken, dat er in de geheele gebeurtenis niets was, dat iemand kon compromitteren. Zoo geschiedde de terugroeping van DE MEZA, eene volkomen ongrondwettige daad, uitgaande -- in spijt van koninklijke benoeming en koninklijke instructie -- van een verbolgen Minister, die het belang van de zaak niet boven dat van zijn persoon wist te stellen. Toch moet men erkennen, dat LUNDBYE aan groote verleiding bloot stond. In vreedstijd tegenover het leger onfeilbaar; machtig, ja, oppermachtig in elk verschilzicht met de hooge legerautoriteiten; tegenover de Volksvertegenwoordiging met het hoogste gezag bekleed, nam Minister LUNDBYE eene positie in, waaruit men in de practijk niet zoo gemakkelijk in de minder beteekenende rol van organisator terug treedt. Zoo stelt men zich toch vrij algemeen aan militaire zijde de juiste positie van een Oorlogsminister voor in tijden van gevaar. Toch blijft hij ook dan tegenover de Volksvertegenwoordiging de man; in den ministerraad de militaire adviseur en tegenover de Kroon de invloedrijke Staatsambtenaar, wiens contrasein op elke instructie geschreven staat. Hoe ik voor mijzelf de zaak wendde en keerde, steeds kwam ik dan ook tot mijn uitgangspunt weder, dat er geen moeilijker, geen tactvoller positie in oorlogstijd is dan de zijne. Wee het land, waar reeds in vreedstijd door conflicten tusschen leger en legerbestuur die grondslag wordt gelegd voor rampzalig geharrewar in oorlogstijd. Men heeft wel eens gezegd, dat een burgerminister van

Oorlog zijne juiste positie tegenover het legerbevel zooveel minder goed zou begrijpen, dan een militair. En dan in dit geval? zou ik vragen. De geschiedenis van twee achtereenvolgende Deensche oorlogen ligt voor ons als een sprekend bewijs, hoe moeilijk het ook voor den soldaat is in deze machtsverhouding juiste wegen te bewandelen. De Generaal VERDY DU VERNOS schreef nog kort geleden in zijne „Studien über den Krieg“: „Ich berühre diesen Punkt hier, da in Friedenszeiten nicht genug geschehen kann, Denjenigen, welche den Krieg noch nicht kennen, ihn mit „Allem, was zu ihm gehört, in seiner wahren Gestalt zu zeigen. Und „da musz immer und immer wieder hervorgehoben werden, dasz die „Träger Menschen sind, verschieden in den Anlagen, und der Leistungs- „fähigkeit, verschieden in den Charaktern mit denen man vor Allem „Anderen, weit mehr als mit Idealen und Theorien rechnen musz: „Menschen mit ihren guten und schwachen Seiten, mit ihren Tugenden „und ihren Fehlern“. Menschenkennis en voor alles zelfkennis, tact, zelfverloochening, waardeering van anderen zijn de onmisbare elementen, die den weg moeten effenen in het zoo weinig geëffende terrein der hoogere legeraanvoering. Want, hoe goed men ook bevelsverhoudingen zal trachten te regelen, van het ideale zullen zij altijd mijlen ver verwijderd blijven en het persoonlijke element zal daarin eene overheerschende rol blijven spelen.

Den 15^{en} Februari diende DE MEZA in opdracht van den Minister eene uitvoerige verdediging van zijn gedrag in. Niet alleen, dat de Minister op dit van mannelijken moed en overtuiging blakende stuk nadere inlichting vroeg, hij besloot tevens het leger als getuige tegen den Opperbevelhebber aan te voeren. Commissiën zouden worden benoemd, om den toestand van het leger in al zijne vertakkingen in de periode van 1 Januari tot 10 Februari te onderzoeken. Tegen een dergelijk tacteloos bedrijf kwam op zijn beurt de waarnemende Opperbevelhebber, Generaal LÜTTICHAU, in het geweer. „Ik moet Uwe Excellentie ten dringendste verzoeken mij onder deze omstandigheden van „het door U bevolen onderzoek te ontheffen, dat naar mijne meening „op dit oogenblik slechts schade kan berokkenen.“ Doch vruchteloos; de Commissiën werden benoemd.

Generaal DE MEZA had zich, na het geven van zijne nadere toelichtingen, den 20sten Februari tot den Minister gewend. „Ik mag bij- „gevolg aannemen, dat Uwe Excellentie mij zal te kennen geven, dat „de Regeering mijne handelwijze volkomen billijkt en dat ik met „mijn Stafchef ten spoedigste naar het leger zal worden teruggezonden. „In het tegengestelde geval voel ik mij in het belang van mijn eer en „de waarheid verplicht de briefwisseling te publiceeren tusschen Uwe „Excellentie en mij.“ Dat was het wapen, waarop de Minister wachtte: indisciplinair gedrag! Onmiddellijk werd den Koning medegedeeld, dat DE MEZA uit zijn verantwoordingsvollen post zou worden ontzet. De Vorst was echter geenszins voornemens zich door den Minister in zijn rechten te laten treden en voorkwam vooralsnog het eigenmachtig

besluit. Doch 24 Februari richtte LUNDBYE zich opnieuw tot den Koning. „De Opperbevelhebber had in den hoogsten graad gemis aan inzicht „getoond en zijn besluit zoodanig genomen, dat de verantwoordelijke (!) „Oorlogsminister geheel was gepasseerd, en dat noch deze Minister, „noch de Regeering in haar geheel in staat waren geweest, de gronden „ingang te doen vinden, die van hooger politiek standpunt een uitstel „van het besluit zoo wenschelijk hadden doen schijnen, dat het loopen „van een iets grooter risico te verdedigen ware geweest.” Men ziet uit die woorden reeds, dat Minister MONRAD, die op het oorlogstoneel zoo inschikkelijk was geweest en van geen enkel „hooger politiek standpunt” had doen blijken, Generaal DE MEZA al lang zijn verderen steun had ontzegt. Minister LUNDBYE bracht zwaar geschut in batterij en oordeelde het „als constitutioneel, verantwoordelijk minister onmogelijk” den Generaal langer den post van Opperbevelhebber toe te vertrouwen. Nog liet de Koning zich niet door deze groote woorden intimideeren.

De verbittering, door het „ouverantwoordelijke” optreden van den Minister in het leger gewekt, kwam tot uiting. De tijdelijke Opperbevelhebber wendde zich met de op het eiland Als aanwezige generaals tot den Koning. „Geenszins blijmoedig staan wij met Uwer Majesteit's troepen „tegenover een goed geoefend en goed geëncadreerd leger. Ons vertrouwen „berust alleen op den bij uitstek goeden wil der troepen, hun plicht te „doen, en op hun vertrouwen op hunne aanvoerders. Zulk een vertrouwen „kan echter moeilijk bevestigd blijven, wanneer dit gewichtige besluit, „het verlaten der Dannevirke, door den Opperbevelhebber genomen na „een bijna eenstemmig votum van den krijgsraad, niet zou worden „erkend. Onze positie als aanvoerders zou daardoor allicht onhoudbaar „kunnen worden en wij durven veronderstellen, dat de andere leden „van den krijgsraad en de geheele hoogere aanvoering van het leger „in dit opzicht denken als wij. Ons eerbiedig verzoek luidt dan ook, „dat het Uwe Majesteit moge behagen, den Opperbevelhebber aan het „leger terug te geven, als zijnde het eenige sprekende bewijs, dat de „Opperbevelhebber en alle hoogere aanvoerders naar Uwer Majesteits „meening hun plicht hebben gedaan.” De stemmen der hoogere aanvoerders zouden den Koning niet bereiken. Het adres werd door den Minister van Oorlog eigenmachtig teruggehouden.

Middelerwijl was de Minister-president zijn ambtgenoot flink ter zijde getreden. In welken zin dit geschiedde, kan het beste blijken uit het schrijven, waarin de Koning het hoofd boog voor Zijn Minister van Oorlog. „Nadat U de verhouding heeft medegedeeld, die in den laatsten „tijd tusschen U en Luitenant-Generaal DE MEZA is ontstaan en die het „U als constitutioneel, verantwoordelijk Minister voortaan onmogelijk „maakt hem de betrekking van Opperbevelhebber toe te vertrouwen, „willen Wij, gelet op de mededeeling van onzen Minister-president, „dat Uw verblijven in het Ministerie door hem als eene kabinetsquaestie „wordt beschouwd, hierbij als onze beslissing doen kennen, dat Luitenant-

„Generaal DE MEZA definitief terug treedt als Opperbevelhebber.”

Het Kabinet had gezegevierd! Generaal DE MEZA was ten offer gebracht aan een ministerie, dat noch in politiek, noch in militair opzicht zich voor zijn taak berekend had getoond.

Den 29sten Februari kon LUNDBYE aan den Opperbevelhebber mededeelen, dat, geheel afgezien van de quaestie van het verlaten der Dannevirke, het hem duidelijk geworden was, „dat de opvatting van „Uwe Excellentie van zijne positie als Opperbevelhebber tegenover „den constitutioneel verantwoordelijken Minister, zoozeer afwijkt van „de mijne, dat ik, met mijne constitutioneele verantwoordelijkheid voor „oogen, niet langer aan Uwe Excellentie den betrekkelijken post kan „toevertrouwen”.

Het is aan geen twijfel onderhevig, dat LUNDBYE een grooten dienst aan zijn land meende te bewijzen door aldus te handelen; hij handelde in zijne kleinzieligheid natuurlijk te goeder trouw. Maar het is eene bangstigende gedachte, dat, als het ware, al het kleinlijke in den mensch; alle naijver, alle afgunst, kortom al die eigenschappen, waarin ook een groot man zoo klein kan zijn, zich om zoo te zeggen accumuleert en zich gereed houdt om dan uit te breken, wanneer zulks het minst gewenscht is. Verdeeldheid tiert toch het weligst in de uren van tegenspoed.

Aan de demonstreerende opperofficieren te velde werd eene scherpe berisping toegekend, onder mededeeling, dat hun adres niet geschikt was geoordeeld, om aan Zijne Majesteit te worden voorgelegd. Generaal GERLACH, die middelerwijl tot Opperbevelhebber was benoemd, meende zich evenwel ten volle bevoegd zich tot den Koning te wenden in diens functie van hoogst bevelvoerende over het leger en drong wederom aan op doorzending. De Minister weigerde zulks ten tweeden male en wees den Generaal er op, „dat Zijne Majesteit volgens de grondwetten „in geen andere verhouding tot het leger stond, dan tegenover de „andere takken van het uitvoerend gezag”.

Dat mocht bijkans heeten „plus constitutionnel que la constitution”. De Minister dacht, zooals ook bij ons in staatsrechterlijke kringen veelal te denken gebruikelijk is, dat de verdediging meer door de grondwet dan door de personen wordt beheerscht. Laten wij hopen, dat dergelijke dwaalbegrippen ons Staatshoofd niet zullen beletten in tijden van gevaar de hoogste leiding der verdediging zelf in handen te nemen. Voor het Koninklijk woord zwijgt de critiek reeds instinctmatig. Het vormt het cement in de hoogere legeraanvoering; het voorkomt elke verdeeldheid en het wekt een ieder van den oudsten opperofficier tot den jongsten tamboer tot de hoogste, blijmoedige krachtsuiting op.

„Ik verwacht voor mijn besluit den dank van het leger, van het „land en van de Regeering, zoodra slechts de zeer natuurlijke, smarte- „lijke indrukken en gewaarwordingen, waarmede wij 's Lands ouden en „eenigen grenswal in 's vijands hand zien, voor eene kalme overweging „der gebeurtenissen hebben plaats gemaakt.” DE MEZA's wensch werd vervuld. Den 19^{en} December 1864 werd hij „ter erkenning van zijn

„langen, trouwen dienst en eervolle werkzaamheid in de hem toevertrouwde verantwoordingsvolle betrekkingen” tot Generaal benoemd.

Het recht had ten slotte gezegevierd!

Het geharrewar in de legeraanvoering had evenwel een groot deel van den veldtocht voortgeduurd.

Staan dergelijke gebeurtenissen nu niet min of meer op zichzelf? Zien wij ons hier niet geplaast voor een unicum op het gebied van legeraanvoering? zoo is men geneigd zich af te vragen. Het antwoord moet luiden: helaas, neen! De oorlog en in het bijzonder de minder fortuinlijke, schijnt wel bij uitstek het gebied van den strijd der meeningen. De krijgsgeschiedenis leert ons dit op talrijke plaatsen. De wetenschap, dat de eerste Sleeswijksche oorlog reeds eene voortdurende wrijving in de hoogere aanvoering had aan het licht gebracht en dat de zooeven beschreven, bedroevende twisten dus ontstonden, der ervaring van een 15-tal jaren vroeger ten spijt, is wel de haast merkwaardigste zijde van dit conflict.

(Wordt vervolgd.)

Velddekkingen ten gebruike van den Militairen Geneeskundigen Dienst,

DOOR

H. C. J. MEYS, *Kapitein der Infanterie,*

EN

P. C. MENSORIDES, *Officier van Gezondheid 2^e kl.*

Werd, tot aan het einde der 16^e eeuw, het den krijgsman onwaardig geoordeeld, zich te leenen tot iets anders dan den strijd en hem dien-overeenkomstig, zelfs bij belegeringen, het graafwerk bijna nimmer opgedragen, doch werden tot zoodanig werk schansgravers aangenomen of boeren uit de omliggende dorpen geprest, zoo mag het voorzeker niet eene der kleinste verdiensten genoemd worden van onzen grooten Veldheer, Stadhouders PRINS MAURITS, dat hij den soldaat er toe wist te bewegen zelf schop en houweel ter hand te nemen. ¹⁾

Sedert dien heeft het pioniergereedschap den troep niet meer verlaten. Eerst alleen bij de menigvuldige belegeringen van die periode, dra mede in veldslagen bij eene verdedigende houding, treedt de infanterist, enkele malen ook de dragonder, op als delver van loopgraven en opwerper van andere vluchtige versterkingen. Hoe menige veldslag vindt dan ook niet onder zijne bloedigste episodens de verdediging en bestorming van veldwerken!

Toch bleef het den kenteringsjaren van de 19^e en 20^e eeuw voorbehouden, de veldversterkingskunst meer en meer te zien ingrijpen op het gebied der tactiek, toen de enorme verhooging, zoowel van de vuursnelheid als van de trefkans onzer vuurwapenen, gevoegd bij de grootere uitwerking van de projectielen, aanvaller en verdediger in gelijke mate deden uitzien naar middelen om, door het maken van dekkingen, waar deze van nature ontbreken, hunne verliezen te beperken.

De krijgslieden van heden zullen voorzeker met schop en bijl een belangrijken invloed kunnen uitoefenen op het verloop van een gevecht.

Waar de versterkingskunst zoozeer op weg is, om in den veldoorlog eene overwegende rol te gaan spelen, waar hare toepassing, als het

¹⁾ Prof. BOSSCHA, *Nederlands Heldendaden te Land. Deel I.*

ware, zich opdringt aan de strijders van de verschillende Wapens, daar gelooven wij het niet ondienstig, ook eens na te gaan, in hoeverre de geneeskundige dienst mede behoefte gaat gevoelen het vraagstuk in studie te nemen, om door het zoeken van dekking zijn taak op het slagveld beter te kunnen verrichten.

Indien men in de gelegenheid is, met elkander te vergelijken kaarten, waarop de opstellingen der verschillende installaties van den geneeskundigen dienst in de oorlogen van voor ongeveer 40 jaren (b.v. 1866 en 1870) en waarop die van de jongste groote veldslagen (Russisch-Japansche oorlog) zijn aangegeven, zoo zal men geen andere essentiele veranderingen daarin kunnen waarnemen, dan voor wat betreft de vergroo-ting der afstanden, zoowel tusschen vuurlinie en hulpverbandplaats, als tusschen hulp- en hoofdverbandplaats. Oorzaak van deze verschijnselen is uit den aard der zaak de reusachtige verhooging der vuuruitwerking, welke zoowel handvuurwapenen als vuurmonden in het verloop van die jaren ten deel mocht vallen.

Mag immers als eisch aan eene goed gekozen hulpverbandplaats gesteld worden: onttrokken zijn aan het vijandelijk vuur, zoodat de daar aangekomen gekwetsten op de plaats van bijstand niet wederom aan nieuwe verwondingen worden bloot gesteld, en tevens de aldaar werkzaam zijnde artsen en verplegers beveiligd zijn, zoodat zij hunne taak met de zoo onontbeerlijke kalmte kunnen verrichten; zoo mogen ook voor eene hoofdverbandplaats vooropgesteld worden de volgende eischen: Zij moet gelegen zijn op een punt buiten de eigenlijke gevechts-sfeer, buiten het bereik van het vijandelijke vuur en zoo, dat eene geregelde opheffing bij een terugslag mogelijk is.

Ter hoofdverbandplaats toch, zullen zoowel de medische taak als de bezigheid van het sorteeren en vervoeren der gewonden van het aldaar werkzame personeel eene kalmte en bedaardheid vorderen, welke moeilijk zijn overeen te brengen met een steeds dreigend levensgevaar, zoo voor gewonden als voor verplegers. De practijk heeft dan ook in den Russisch-Japanschen oorlog herhaaldelijk uitgewezen, dat afstanden van $1\frac{1}{2}$ à 2 KM. voor hulp- en van 6 tot 8 KM. voor hoofdverbandplaatsen op open terrein, van af de eigen vuurlinie gerekend, geen zeldzaamheden waren, ja, dat de noodzakelijkheid er zelfs meermalen toe gedrongen heeft, de afstanden nog aanmerkelijk grooter te nemen. Bijna algemeen wordt het bezwaar gevoeld van den reuzenafstand tusschen de plaatsen, waar wonden toegebracht, en die, waar ze verbonden kunnen worden, en van vele zijden zijn dan ook pogingen in het werk gesteld en voorstellen gedaan om in dit euvel te voorzien. Eene oplossing, althans voor het aanvallend gevecht, tracht ons de Officier van Gezondheid der 1ste klasse Dr. D. ROMEYN aan de hand te doen, waar hij voorstelt ¹⁾ het geneeskundig personeel van het bataljon

¹⁾ Beschouwingen over onzen Geneeskundigen Dienst in eerste linie. Militair Geneeskundig Tijdschrift. 1906, 3e afl.

geheel op te lossen, b.v. achter de reserve van het bataljon, terwijl dan de zieke dragers weder als combattanten zouden optreden, welke in de tirailleurlinie nu en dan gelegenheid zouden vinden, bij enkele gewonde kameraden het noodverband aan te leggen. Elke officier van gezondheid of hospitaalsoldaat moet dan trachten, de bewegingen van het bataljon volgende, van het eene nest gewonden naar het andere te kruipen, en als eene *mobiele* hulp op het slagveld pogen zooveel nut te stichten, als de omstandigheden slechts toelaten. Het komt ons voor, dat genoemde Schrijver hier geheel uitgaat van de onderstelling, dat de gewonde er in de eerste plaats naar verlangt, gelaafd en verbonden te worden, dat echter de verwijdering van het slagveld, ook al is deze met eigen krachten te bewerkstelligen, hem vrij onverschillig laat, indien hij slechts op de plaats van verwonding zelve ook maar eenigermate dekking kan vinden. Is daarentegen deze onderstelling niet juist, dan zal het ook steeds aanbeveling verdienen eene goed gekozen hulpverbandplaats op te richten, waar eene betere hulp, ook aan den marschvaardigen gewonde is te verleen, dan dit met den besten wil van de wereld liggend of knielend op het slagveld kan geschieden.

Vele anderen, o.a. PORT, zijn daarentegen van meening, dat de gekwetste er vooral naar haakt, buiten de ellende van het slagveld te geraken, dat is dus buiten het gevaar van nieuwe verwondingen en van vertrappt of overreden te worden. ¹⁾ Het verband blijft voor hem eene quaestie van latere zorg. Zich verwijderen of weggevoerd worden, is dus, indien dit zonder groot gevaar kan geschieden, zijn vurigste wensch. ²⁾

Daar, waar in dit opzicht onder bevoegde schrijvers nog een zoo groot verschil van meening heerscht, durven wij het zekerlijk niet aan, in dezen partij te kiezen, doch zullen in de volgende regelen er zooveel doenlijk naar trachten op beide eischen acht te geven.

Hierbij moet nog op eene psychologische eigenschap der gewonden

¹⁾ En Occident on tend à admettre que les blessés pourraient être immobilisés sur le champ de bataille pendant toute la durée du combat et tout au moins jusqu'à la nuit, et que, le cas échéant, le vainqueur relèverait les plus graves. Il faut d'abord se demander si l'organisation sanitaire des armées victorieuses serait assez puissante pour faire ce relèvement dans des conditions suffisantes. Ensuite, si les batailles et les combats futurs ont une durée aussi prolongée que ceux qu'a livrés l'armée russe, il semble que cette attente sera bien difficile à obtenir; il est même permis de croire que l'exagération de ce maintien sur place risquera de devenir non seulement défavorable au pronostic des blessures, mais encore démoralisant pour les troupes de soutien.

(Le Service de santé aux Armées russes de Mandchourie. Revue militaire des armées étrangères. Février, 1907.)

²⁾ Le blessé veut être éloigné du champ de bataille où il a fait son devoir, mais où il n'est plus maintenant qu'une épave inutile, exposée sans défense dans la fournaise du combat. BERTHIER. Considérations sur le Service de santé. Journal des sciences militaires. Janvier, 1907.

acht gegeven worden. En wel deze, dat de licht gewonde, uitgeput door dagenlange marschen en wellicht ook door een dagenlangen slag, zich in de allereerste plaats daarheen tracht te begeven, waar hij denkt voedsel te zullen vinden.

„Ein groszer Teil der Verwundeten zerstreute sich, ohne überhaupt auf den Verbandplatz zu gelangen. Die Verwundeten liessen sich auf das Suchen gar nicht ein; sie gingen einfach dorthin, von wo sie gekommen waren, am besten dorthin, *wo sie wussten dass es etwas zu essen gab.*”¹⁾

Ook dit is eene reden te meer, om hulpverbandplaatsen op te richten, en vooral om aan deze, zoo mogelijk ook voedingsstations te verbinden.

Nog een anderen factor dienen wij hier aan onze beschouwing te onderwerpen: Uit de jongste oorlogen is ons overtuigend gebleken, dat de afstand tusschen hulp- en hoofdverbandplaatsen steeds grooter genomen moest worden. Daarbij dringt zich dan als vanzelf de eisch aan ons op, om het eerste verband, ook indien dit noodzakelijk ter hoofdverbandplaats vernieuwd zal moeten worden, steeds met de meeste zorg aan te leggen. Immers zal door den langeren duur van het transport, het losgaan of verschuiven veelvuldiger voorkomen en daardoor het gevaar van infectie vermeerderen, om van de heftige pijnlijkheid van een niet of slecht gespalkt gebroken been te zwijgen.

Ook het stelpen van bloeding zal zeer zorgvuldig moeten geschieden.

Uit het bovenstaande blijkt dus ten volle, dat ter hulpverbandplaats rustig werken, voor hem, die verbindt, te noodzakelijker wordt, naarmate de uiterlijke omstandigheden ongunstiger zijn.²⁾

Hoe moeten wij ons nu voorstellen, dat de gewonden ter hulpverbandplaats aankomen? Gedurende het gevecht, meestal op eigen gelegenheid, van de eene dekking naar de andere kruipend, slepen degenen,

¹⁾ HOORN, Kriegschirurgische Erfahrungen aus dem russisch-japanischen Kriege.

²⁾ Het noodverband (verbandpakje), dat onmiddellijk na de verwonding ter plaatse is aangelegd, zal niet altijd voldoen aan de eischen, zelfs van een voorloopig verband, mede daarom niet, omdat het meermalen door den gewonde zelf, of door een kameraad is aangelegd, die daarbij uit den aard der zaak groote vergissingen kan begaan.

In Mandschoerije is het dan ook meerdere malen voorgekomen, dat gewonden, die zich op de verbandplaatsen aanmeldden, het noodverband over de kleeren en pels heen hadden aangelegd, blijkbaar als gevolg daarvan, dat wegens de winterkoude de verbandlessen en demonstratiën gehouden waren, terwijl men in pels gekleed was.

Eene revisie der aangelegde noodverbanden op eene hulpverbandplaats schijnt ons ook om deze reden zeer gewenscht toe, alvorens men den gewonde naar de, vaak veraf gelegen, hoofdverbandplaats doet vertrekken.

welke zich nog bewegen kunnen, (waaronder herhaaldelijk zelfs zijn opgemerkt gewonden met doordringende hoofd-, borst- en buikschoten) zich naar de hulp toe ¹⁾ en, indien de omstandigheden zulks veroorloven, zullen ook de ziekendragers niet achter blijven gewonden aan te brengen. Hoe geringer nu de afstand is, des te meer kans bestaat er, dat velen hun doel bereiken. Is die hulp echter ver achter de linie gelegen, dan zal voor sommigen alle moeite te vergeefs zijn, en zullen uitputting en bloedverlies hen dwingen hunne pogingen te staken. Voor de ziekendragers zal, indien terrein en gevechtsumstandigheden ongunstig zijn (o.a. gedurende de nachtelijke gevechtspauzen in een meerdaagschen slag), de taak des te bezwaarlijker worden, naarmate het te doorloopen terrein in diepte toeneemt, tevens zal het aantal gewonden, dat door eene ploeg vervoerd kan worden in omgekeerde reden met den te doorloopen weg afnemen, terwijl de kans om onderweg getroffen te worden, zoo voor gewonden, als voor dragers toeneemt.

Dat ook gewonden, welke niet meer gaan kunnen, zoo spoedig de omstandigheden zulks toelaten, verwijderd dienen te worden, is niet uitsluitend in hun eigen belang, doch ook in vele gevallen in dat van andere zwaar gewonden, welke de eersten, in hunne zucht om zich dekking te verschaffen, vaak tot dat doel trachten aan te wenden.

„Der Schwerverwundete sucht in erster Linie Deckung vor dem Feuer. Viele Beispiele sind bekannt, wo Verwundete, der Fortbewegung unfähig, sich noch genügend tief in die Erde eingraben konnten, oder Tote und Sterbende zu Wällen aufhäuften, von unverwundeten Kämpfern nicht selten unterstützt. (Slacht bei Sandepoe.)” ²⁾

Het zal dientengevolge steeds zaak zijn, daar, waar de mogelijkheid er toe bestaat, snel met het wegvoeren van zwaargewonden aan te vangen en dit zoo spoedig mogelijk te doen geschieden, dus er steeds naar te streven den weg voor den gewonde naar eene veilige plaats zoo kort te doen zijn, als de omstandigheden veroorloven. Dat dit wegvoeren ook uit de vuurlinie niet altijd onmogelijk is, hebben de Japanners herhaaldelijk bewezen.

„Volgens de mededeelingen van ooggetuigen (Luitenant ERWIN FRANZ en Majoor ADALBERT VON DANI) vervulde het Japansche geneeskundig personeel op uitstekende wijze zijn plicht en muntte in alle opzichten uit door doodsverachting, offervaardigheid en kennis van zaken. Het wegbrengen van gewonden uit de vuurlinie liep betrekkelijk snel af; ziekendragers deden gedurende het gevecht onder vijandelijk vuur

¹⁾ Der Leichtverwundete blieb oft freiwillig in der Front, obgleich man im allgemeinen den Eindruck gewann, dass die Verwundung Jeden zu berechtigen schien, nur an sich selbst zu denken, und auf Erholung, Heilung, Beköstigung Anspruch erheben zu dürfen. VON OETTINGEN, Studien auf den Gebiete des Kriegs-Sanitätswesens.

²⁾ VON OETTINGEN, l. c.

onverschrokken en met de grootste bedaardheid hun plicht en brachten de gewonden deels naar de hulpverbandplaatsen, welke vaak in de tirailleurloopgraven opgericht waren, deels naar de 2 tot 3 KM. verwijderde hoofdverbandplaatsen."

Zooals wij zagen, zal zeker een groot percentage van de lichtgewonden trachten zich uit de vuurlinie te verwijderen om hulp of lufenis te verkrijgen, maar tevens ook om veiligheid te zoeken.

„Steht der Verbandplatz nicht genügend geschützt und pfeifen auch „nur wenige Kugeln, so wird der Leichtverwundete sich bis zum Verbunden werden um keinen Preis gedulden." 1)

Hieruit volgt dus, dat de hulpverbandplaats zoo gekozen en ingericht moet worden, dat de veiligheid er zoo weinig mogelijk te wenschen overlaat.

Uit het voorgaande blijkt ons dus duidelijk, dat aan eene goede hulpverbandplaats twee eischen dienen gesteld te worden, welke zich echter niet gemakkelijk laten vereenigen, n.l.:

1°. Plaatsing zoo dicht mogelijk bij de terreinstrook, waar de groote verliezen geleden worden.

2°. Beschutte lig- of zitplaats voor de gewonden (in afwachting van verband of vervoer), benevens veilige werkplaatsen voor officieren van gezondheid en ziekenverplegers.

Om te voldoen aan den eersten eisch, n.l. de hulp te brengen zoo nabij de gewonden als mogelijk is, zou men deze in de tirailleurlinie of dicht daarachter dienen te verleenen. Van eenigszins doeltreffende hulp zal hier wel nooit sprake kunnen zijn, en zeker niet op zulk eene wijze, dat het vervoer naar de ver achterwaarts gelegen hoofdverbandplaats er, in den regel, mede doorstaan kan worden. Immers zal daar nooit anders dan liggend gewerkt kunnen worden, wat wel de bezwaarlijkste houding is om een goed verband aan te leggen.

Indien er echter van te voren reeds loopgraven waren aangelegd, dan verkeerde het geneeskundig personeel reeds in veel betere omstandigheden. Dan zou voorzeker een goed noodverband aangelegd kunnen worden en zou reeds onder omstandigheden aan vervoer gedacht mogen worden. Toch zijn de loopgraven niet in elk opzicht gunstig voor eene verbandplaats. Vooreerst loopen de gewonden daar, bij een terugslag, het eerst gevaar om in handen van den vijand te vallen, tevens belemmeren zij steeds in meerdere of mindere mate het verkeer, en zullen bij eenigszins grootere opeenhooping het moreele weerstandsvermogen van hunne nog strijdende kameraden in gevaar kunnen brengen.

De gewenschte veiligheid daarentegen is aan eene hulpverbandplaats te verleenen, door deze zoover achter het gevechtsfront op te richten,

1) VON OETTINGEN, I. C.

dat vijandelijk vuur van eenige beteekenis daarop niet verwacht kan worden. Een afstand van 4 KM. achter de tirailleurlinie zal dan vaak nog een minimum blijken. In vlak terrein moet daartoe echter herhaaldelijk worden overgegaan, daar elke zichtbare opeenhooping van menschen spoedig 's vijands artillerievuur tot zich zal trekken en het opsteken van eene roode kruisvlag b.v. de zaak alleen kan verergeren.

„Cet éloignement était nécessité par les conditions actuelles du tir de l'artillerie: on sait qu'en Mandchourie les accidents de terrain étaient rares et peu importants, et ces accidents étaient surtout recherchés par l'artillerie russe, pour y établir des batteries défilées. Les mouvements incessants de ces batteries les amenaient souvent dans le voisinage des postes de secours et elles servaient de point de mire aux projectiles ennemis. Les postes de secours, qui formaient de grands rassemblements, parfois visibles de loin et, en tout cas moins mobiles et plus vulnérables à cause de leur masse, ne jouissaient presque jamais de la sécurité nécessaire à leur bon fonctionnement; beaucoup de postes de secours furent obligés de se déplacer et de reculer, après avoir subi des pertes importantes, du fait des projectiles d'artillerie.”¹⁾

In den Russisch-Japanschen oorlog hebben de bovengestelde vraagpunten natuurlijk herhaaldelijk het onderwerp uitgemaakt van de overdenkingen der met de leiding van hulpverbandplaatsen belaste personen. Wat de vraag der nabijheid aangaat, is deze, al naar omstandigheden, naar de ééne of de andere richting opgelost.

„Der russische Truppenverbandplatz und die fliegende Kolonne des Roten Kreuzes haben in der Mehrzahl der Fälle auf dem eigentlichen Schlachtfelde gearbeitet, d. h. innerhalb der Zone feindlicher Artilleriegeschosse. Sie waren häufig dem Gewehrfeuer ausgesetzt und das allgemeine Urteil ging dahin, dass ein Truppenverbandplatz im Kriege immer nur einen *relativ ungefährlichen* Ort darstellt. Es war vom Terrain abhängig, ob Truppenverbandplätze innerhalb der Feuerzone bleiben konnten; oft hatten sie nur die einzige Möglichkeit, sich entweder weit fortzubewegen oder in den Laufgräben einzurichten.”²⁾

De oplossing, om de twee eischen: kleine afstand en groote veiligheid te vereenigen, is alleen te vinden in het zich verschaffen van *dekking* op de gewenschte plaats. Voor elke hulpverbandplaats, waar men deugdelijk werk tracht te verrichten, is eene natuurlijke of kunstmatige beveiliging eene strikte noodzakelijkheid. Ontbreekt dekking, of blijkt deze onvoldoende, dan worden dra de beste krachten van het geneeskundig personeel der troepen verlamd. Van een goed gelegd verband, van stelping van belangrijke bloedingen, van het voldoende

¹⁾ Revue militaire des armées étrangères, I. c.

²⁾ VON OETTINGEN, I. c.

spalken van beenbreuken, zal én door den drang van den gewonde, om verder van het gevaar verwijderd te worden, én door de onrust van de helpers, weinig kunnen komen. Het verlies van vele menschenlevens, zoo door infectie en verbloeding, als door den schadelijken invloed van een te overhaast vervoer, zal daarvan het noodzakelijk gevolg zijn.

Het is dus noodzakelijk, dat de hulpverbandplaats gedekt worde ingericht.

Het voorschrift betreffende den Geneeskundigen Dienst op voet van oorlog stelt dienovereenkomstig ook als eisch voor hulpverbandplaatsen:

„De hulpverbandplaats wordt steeds opgericht op eene plaats, die gedekt is tegen het vijandelijk vuur. Daartoe worden natuurlijk dekkingen verbeterd, kunstmatige aangebracht”.¹⁾

Wat de andere geneeskundige installaties op of nabij het slagveld betreft, als daar zijn: verzamelplaatsen voor marschvaardige gewonden, hoofdverbandplaatsen en veldhospitalen, deze zullen in den regel elke dekking moeten missen, daar zij óf zonder bezwaar ver genoeg achteruit gelegd kunnen worden, om buiten vuurbereik te zijn, óf eerst in de allerlaatste periode op het slagveld kunnen geworpen worden. Bovendien zullen zij meestentijds, én door hunne uitgebreidheid én door samengesteldheid, bijna niet te dekken zijn. Meestentijds zullen meerdere van de genoemde omstandigheden daarenboven nog samenwerken om eene beveiliging dier inrichtingen ongewenscht of onmogelijk te maken. Het verder hieronder behandelde heeft dan ook voor het meerendeel uitsluitend betrekking op hulpverbandplaatsen.

Het personeel, dat dienst doet op de hulpverbandplaatsen (d. i. het geneeskundig personeel, dat bij de bataljons infanterie, afdelingen veldartillerie en regimenten huzaren is ingedeeld) zal, zooals wij hierboven hebben trachten aan te toonen, herhaaldelijk behoefte gevoelen, om voor hunne inrichting dekking te zoeken. Bij het aanvallend gevecht, (b.v. een ontmoetingsgevecht) zal dit uit den aard der zaak slechts kunnen neerkomen op het gebruik maken van aanwezige terreinverheffingen of inzinkingen (dijken, kaden, aardranden, slooten, greppels, kuilen, enz.), welke bij beschikbaren tijd en gelegenheid vaak nog onder, voor het doel betere, voorwaarden kunnen gebracht worden. Bij eene verdedigende stelling echter, vooral als deze eenigen tijd van te voren in gereedheid is kunnen gebracht worden, dus bij z. g. vooruitgekozen stellingen, moet het geneeskundig personeel in staat zijn om, indien natuurlijke dekkingen niet, of slechts op ongunstige plaatsen, aanwezig zijn, mede geheel kunstmatige dekkingen op te werpen, geschikt om dienst te doen als, zij het dan ook vrij primitieve, hulpverbandplaatsen. Hier zal het tevens herhaaldelijk voorkomen, dat natuurlijke dekkingen,

¹⁾ Blad ter vervanging van de §§ 38, 39 en 40 van genoemd voorschrift, blz. 6.

welke op zichzelf weinig of niet geschikt zijn om eene hulpverbandplaats te beveiligen, daartoe verbeterd moeten worden.

In den jongsten oorlog, waar door de troepen aan beide zijden zoo veel met veldversterkingen is gewerkt, werd dan ook herhaaldelijk spontaan het nut van kunstmatig gedekte hulpverbandplaatsen gevoeld en zijn deze daar dan ook als uit de omstandigheden geboren.

„Wenn man Laufgräben nach den Latrinen anlegt, nun dann kann man auch für den Verwundetenverkehr von vornherein besondere Gänge vorsehen!

„Am Putilowschen Hügel lagen in dieser Beziehung günstige natürliche Verhältnisse vor. Nach rückwärts, nach dem Hügel zu, kreuzte ein tiefer Hohlweg die dreifache Kette der Laufgräben. . . . Das war auch für die Verwundeten die gegebene Rückzugslinie und hier hätte man die Krankenträger gleich von Beginn des Gefechtes an verkehren lassen können. Ähnliche Verhältnisse sah ich später im Sommer in der Süpingaistellung der Russischen Armee. Ein Siberisches Schützenregiment hatte

Plattegrond van een gedekte Japanische hulpverbandplaats, ontleend aan „Makignon“ des Cartonnements d'ouvrages de l'armée japonaise.

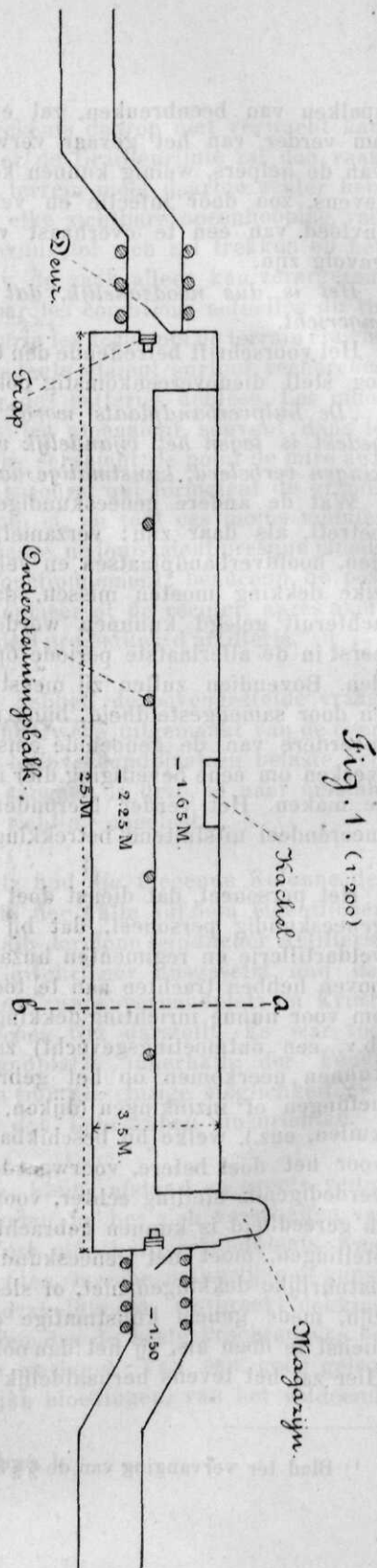
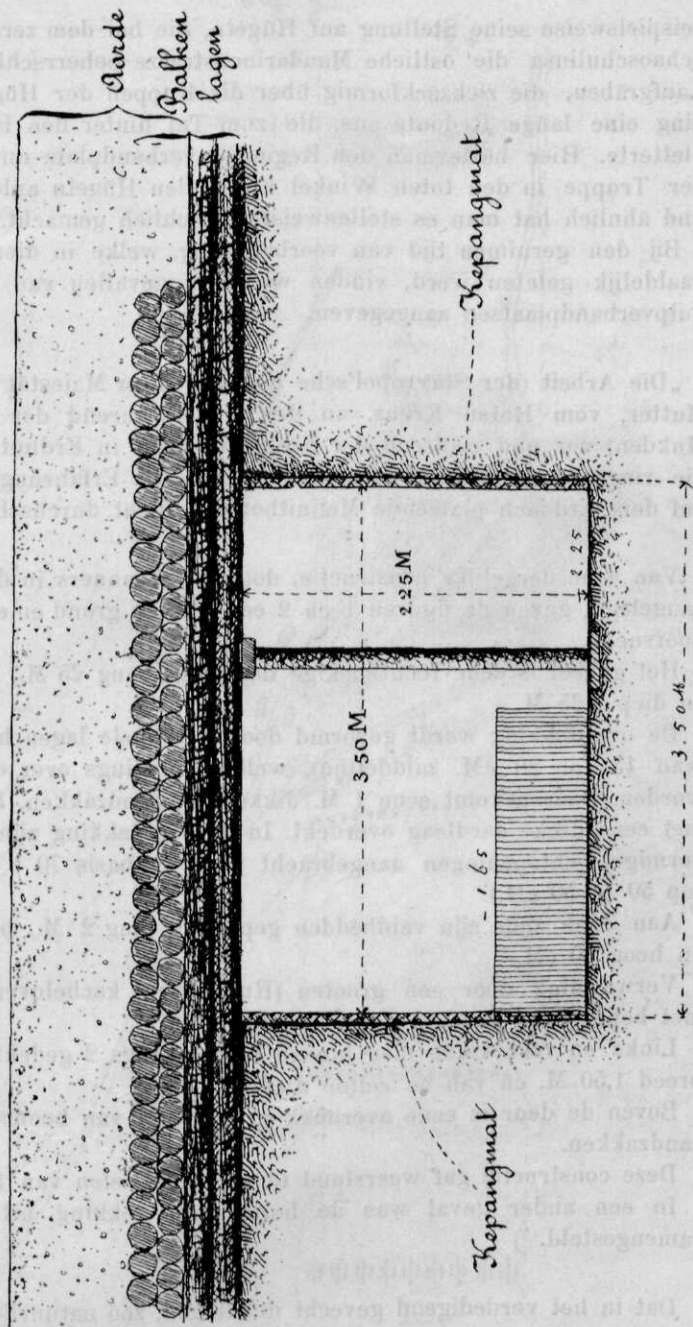

Fig. 2. Dooromede volgens Cl. B.

sthaal 1.50

beispielsweise seine Stellung auf Hügeln, die bei dem zerstörten Dorfe Schauschulinsa die östliche Mandarinenstrasse beherrschten. Von den Laufgräben, die zickzackförmig über die Kuppen der Hügel hinliefen, ging eine lange Redoute aus, die zum Tal hinter den Hügeln hinab kletterte. Hier hätte man den Regimentsverbandplatz unmittelbar bei der Truppe in den toten Winkel hinter den Hügeln anlegen können, und ähnlich hat man es stellenweise tatsächlich gemacht." ¹⁾

Bij den geruimen tijd van voorbereiding, welke in dien oorlog herhaaldelijk gelaten werd, vinden wij zelfs gevallen van geblindeerde hulpverbandplaatsen aangegeven.

„Die Arbeit (der Stavropol'sche Kolonne Ihrer Majestät der Kaiserin-Mutter, vom Roten Kreuz, an der front während der Schlacht bei Mukden) vor und während der Schlacht wurde in Erdbütten geleistet, die rings von Blindagen umgeben waren; die Erfahrung lehrte, dass auf dem Erddach platzende Melinitbomben nicht durchschlugen.“

Van eene dergelijke constructie, door de Japanners in de eerste linie aangelegd, geven de figuren 1 en 2 een platten grond en eene verticale doorsnede.

Het geheel is eene rechthoekige ingraving, lang 25 M., breed 3,50 M. en diep 2,25 M.

De overdekking wordt gevormd door 2 dubbele lagen boomstammen (van 15 tot 20 cM. middellijn), welke kruislings over elkaar gelegd worden. Daarop komt eene 1 M. dikke laag zandzakken. Het geheel is met eene dikke aardlaag overdekt. In de overdekking zijn 2 pyramidevormige lichtopeningen aangebracht (aan de basis 70 × 70, aan den top 50 × 50 cM.).

Aan ééne zijde zijn veldbedden geplaatst, lang 2 M., breed 1,80 M. en hoog 60 cM.

Verwarming door een grooten (Russischen) kacheloven, verlichting met behulp van kaarsen en petroleum.

Links en rechts kan men binnen komen langs 2 gedekte toegangen, breed 1,50 M. en van de zelfde diepte.

Boven de deur is eene overdekking gemaakt van boomstammen met zandzakken.

Deze constructie gaf weerstand tegen projectielen van 15 cM.

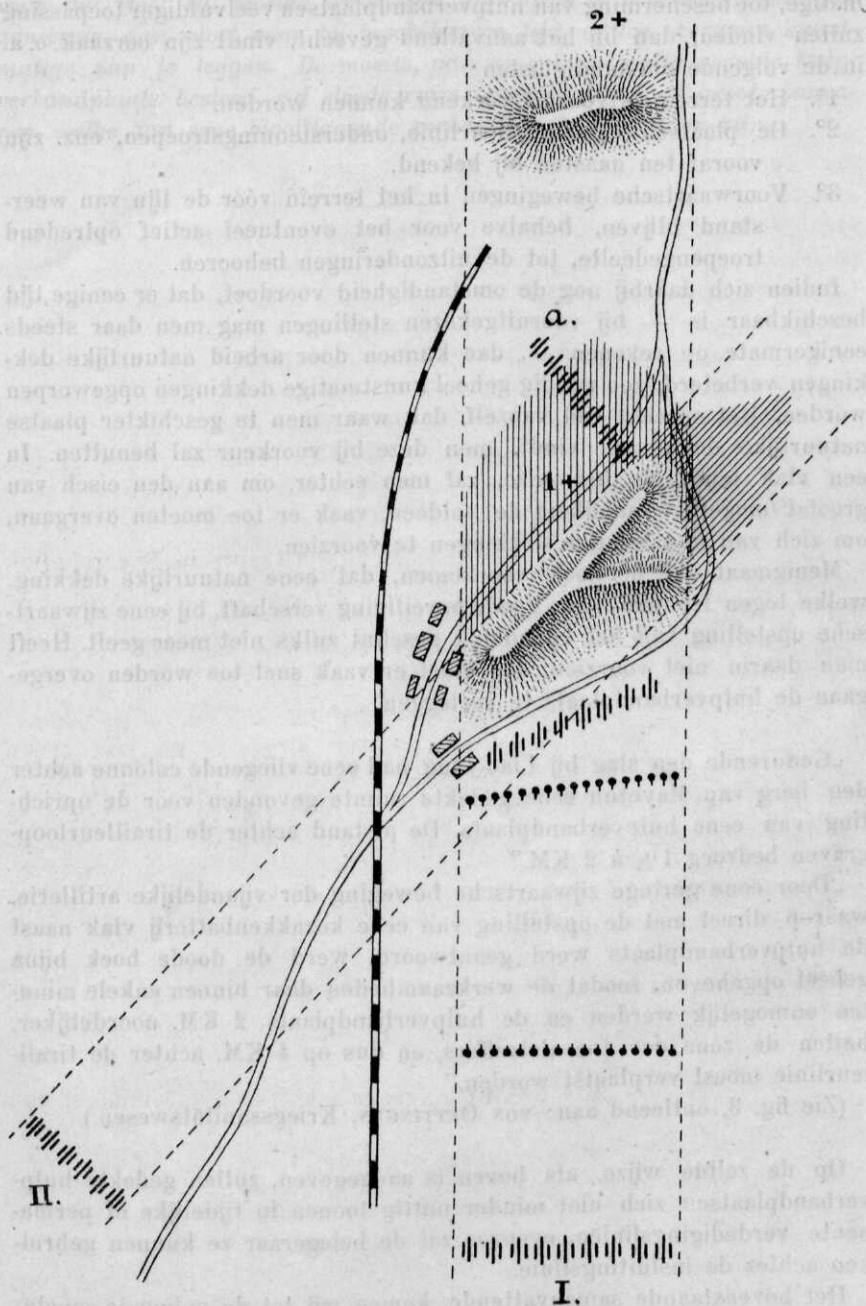
In een ander geval was de horizontale dekking uit spoorstaven samengesteld. ²⁾

Dat in het verdedigend gevecht dekkingen, zoo natuurlijke als kunst-

¹⁾ Dr. F. SCHAEFER: Moderne Bewaffnung und Kriegssanitätsdienst.

²⁾ MATIGNON: Les Cantonnements souterrains de l'armée japonaise. Le Caducée, N°. 19, 1906.

Fig. 3.

- I. Opstelling der eerste vijandelijke batterij.
- II. Opstelling der tweede vijandelijke batterij.
- a. Opstelling der Kozakken-batterij.
- 1 en 2. De achtereenvolgende opstellingen van de hulpverbandplaats.

matige, tot bescherming van hulpverbandplaatsen veelvuldiger toepassing zullen vinden, dan bij het aanvallend gevecht, vindt zijn oorzaak o. a. in de volgende omstandigheden:

- 1°. Het terrein is vooruit verkend kunnen worden.
- 2°. De plaatsen van tirailleurlinie, ondersteuningstroepen, enz. zijn vooraf ten naasten bij bekend.
- 3°. Voorwaartsche bewegingen in het terrein vóór de lijn van weerstand blijven, behalve voor het eventueel actief optredend troepengedeelte, tot de uitzonderingen behooren.

Indien zich daarbij nog de omstandigheid voordoet, dat er eenige tijd beschikbaar is — bij vooruitgekozen stellingen mag men daar steeds eenigermate op rekenen —, dan kunnen door arbeid natuurlijke dekkingen verbeterd, zoo noodig geheel kunstmatige dekkingen opgeworpen worden. Het spreekt wel vanzelf, dat, waar men te geschikter plaatse natuurlijke dekkingen vindt, men deze bij voorkeur zal beputten. In een vlak land, als het onze, zal men echter, om aan den eisch van grootst mogelijke nabijheid te voldoen, vaak er toe moeten overgaan, om zich van kunstmatige dekkingen te voorzien.

Menigmaal zal het ook voorkomen, dat eene natuurlijke dekking, welke tegen frontaal vuur goede beveiliging verschaft, bij eene zijwaartsche opstelling van het vijandelijk geschut zulks niet meer geeft. Heeft men daarin niet voorzien, dan moet er vaak snel toe worden overgegaan de hulpverbandplaats te verleggen.

„Gedurende den slag bij Liao-yang had eene vliegende colonne achter den berg van Mayetun eene gedekte ruimte gevonden voor de oprichting van eene hulpverbandplaats. De afstand achter de tirailleurloopgraven bedroeg $1\frac{1}{2}$ à 2 KM.”

„Door eene geringe zijwaartsche beweging der vijandelijke artillerie, waarop direct met de opstelling van eene kozakkenbatterij vlak naast de hulpverbandplaats werd geantwoord, werd de doode hoek bijna geheel opgeheven, zoodat de werkzaamheden daar binnen enkele minuten onmogelijk werden en de hulpverbandplaats 2 KM. noordelijker, buiten de zône der toevalstreffers, en dus op 4 KM. achter de tirailleurlinie moest verplaatst worden.”

(Zie fig. 3, ontleend aan: VON OETTINGEN, Kriegssanitätswesen.)

Op de zelfde wijze, als boven is aangegeven, zullen gedekte hulpverbandplaatsen zich niet minder nuttig toonen in tijdelijke of permanente verdedigingsliniën, evenzoo zal de belegeraar ze kunnen gebruiken achter de insluitingslinie.

Het bovenstaande samenvattende, komen wij tot de volgende conclusiën: *Hulpverbandplaatsen zijn eene moeielijk te missen schakel voor den geneeskundigen dienst op het slagveld. Zij functionneeren alleen dan goed, wanneer zij gedekt kunnen ingericht worden. Deze dekking zoeke men liefst in aanwezige terreinplooien, welke men meermalen*

De verkenningsrit van Graaf VON ZEPPELIN in 1870.

De gepensionneerde Wurtembergsche Generaal der Cavalerie, Graaf FERDINAND VON ZEPPELIN, die al geruimen tijd bezig is met het nemen van welgeslaagde proeven met zijn, naar eigen stelsel vervaardigden, bestuurbaren ballon, is in 1870 de aanvoerder geweest van den vermetelen verkenningsrit op Fransch grondgebied in de eerste dagen na het uitbreken van den oorlog. Dit stoute stukje heeft destijds veel opgang gemaakt en is van groote waarde geweest voor de Duitsche strijdmacht in het algemeen en voor de aanvoering van het 3^e Duitsche leger in het bijzonder. Door deze verkenning toch, bleek dadelijk de meerderheid der Duitsche cavalerie, de slechte organisatie van den Franschen verkenningsdienst, de langzame gang der Fransche mobilisatie en het gering getal der vijandelijke troepen, aan de grenzen van den Elzas opgesteld.

Naar aanleiding van Graaf VON ZEPPELIN's vermaardheid tegenwoordig als luchtschipper, wil schrijver dezes 's Graven cavaleristische „prouesse” van eertijds in herinnering brengen; hij heeft zich daartoe tot Graaf VON ZEPPELIN zelf gewend, met het verzoek hem over de bijzonderheden van genoemden rit te willen inlichten. Met de meeste welwillendheid heeft deze, in weerwil van zijn drukke bezigheden, aan dit verzoek voldaan.

Den 23sten Juli 1870 liet de Commandeerende officier van het 3^e Badensche Regiment Dragonders N°. 22 de Luitenants HERBERT WINSLOE en Vrijheer VON GAYLING bij zich komen en deelde hun mede, dat zij zich den volgende morgen zeer vroeg hadden aan te melden bij den Ritmeester van den Wurtembergschen Generalen Staf Graaf VON ZEPPELIN, die zich bij de voorposten tusschen Maxau en de Elzasser grens bevond. Te gelijker tijd kregen de Luitenants Vrijheer VON WECHMAR en VON VILIEZ van het Regiment Lijfdragonders bevel zich met twee manschappen in den vroegen morgen van den 24sten bij Graaf VON ZEPPELIN te melden. Officiëren en manschappen moesten helm, mantel en schabrak te huis laten, de manschappen bovendien haver voor twee dagen medevoeren. Den 24sten zeer vroeg had de samenkomst met Ritmeester VON ZEPPELIN te Hagenbach in de Paltz plaats. Ritmeester VON ZEPPELIN deelde nu aan de vier jonge officieren mede, dat het hogere legerbestuur wenschte te weten of er reeds aanzienlijke

vijandelijke troepenmassa's om en bij Wörth verzameld waren, en of reeds afdeelingen naar de Duitsche grenzen waren vooruitgeschoven. Het gold tot diep in het vijandelijk gebied door te dringen om betrouwbare berichten naar het hoofdkwartier terug te brengen. Het gevaarlijke van deze verkenning verboemde hij hun niet, ook niet aan de dragonders, die hij met een „Seid Ihr wohl alle gern mit, Dragoner?“ aan den tand voelde. Maar de geestdrift, zoowel van de officieren als van de manschappen, voor den avontuurlijken tocht was groot. Men sprak af, dat mocht de kleine patrouille uiteengejaagd worden, waar veel kans op was, ieder officier zich zou beschouwen als persoonlijk belast met bovenstaande opdracht en deze op eigen gelegenheid naar vermogen zou trachten ten uitvoer te brengen. De kleine schaar bestond uit twaalf ruiters, vijf officieren en 7 manschappen, Ritmeester VON ZEPPELIN, 1ste Luitenant VON WECHMAR, 2de Luitenants VON VILIEZ, WINSLOE en VON GAYLING, de brigadiers ZILLY, WEISS, DIEHM en WIDTMANN, de dragonders KRAFT, KRAUS en GERBER. Behalve de aanvoerder, behoorden officieren en manschappen deels tot het Regiment Lijfdragonders, deels tot het 3e Regiment van dit Wapen.

Met een „Glück auf“ van de bij het vertrek aanwezig zijnde hogere en subalterne officieren werd de tocht aanvaard. Men reed door de Duitsche voorposten en naderde door het „Bienwald“ zoo behoedzaam en gedekt mogelijk de toenmalige Fransche vesting Lauterbourg. Men constateerde, dat de ophaalbrug neergelaten was en de poort open stond. Met getrokken sabel en onder luid hoerageroep, rende men de brug over, de poort door, de poortwacht, douaniers en gendarmen, die van verbazing in zoutpilaren herschepen schenen, overhoop. In het snelste tempo joeg men het stadje door, tot grooten schrik van de juist uit de kerk komende inwoners — de 24ste Juli 1870 was een Zondag — en zoo bereikte men door de andere poort weder het vrije veld. Het eerste, wat men nu deed, was het stuk snijden van de telegraafdraden om te voorkomen, dat de verschijning van het kleine troepje gemeld werd. Men hakte twee palen om, wat met de gewone veldbijlen niet zoo vlot ging, kapte de op den grond gevallen draden door en smeedt deze zoo ver mogelijk in het korenveld. Nu galoppeerde men verder, om zoo snel doenlijk het heuvelachtige voorterrein der Vogezes te bereiken, waar men meer dekking kon vinden en gunstiger gelegenheid om waar te nemen. Ook vermeden de ruiters van nu af zooveel mogelijk de groote wegen en buurtschappen en reden met spits en zijpatrouilles. Tegen den middag onder den druk van den brandend heeten Julizon was eene korte rust noodzakelijk, ook moest een der paarden, dat bij de ren over de keien van Lauterburg een ijzer verloren had, beslagen worden. Derhalve werd bij het dorpje Neuweier halt gemaakt.

De dorpelingen kwamen nieuwsgierig te voorschijn, maar durfden niet te naderen, totdat het vriendelijk optreden der ruiters alle angst deed verdwijnen en zij ten slotte klaver en water voor de paarden,

brood en wijn voor de menschen brachten; een en ander werd hun ruim betaald. Intusschen hadden op de omliggende hoogten beurtelings ruiters op den uitkijk gestaan, maar van vijanden was niets te bespeuren. Men vertrok van Neuweier, na de postbus van haar inhoud te hebben beroofd en ook de brieven en couranten van een juist aankomenden postbode te hebben afgenomen. 's Namiddags omstreeks 5 uur bereikten de ruiters het dorp Trimbach en maakten halt voor eene „Schenke”, waaruit dansmuziek klonk. Men bracht den ruiters bereidwillig wijn en bier, terwijl de paarden gedrenkt werden. Intusschen reed Ritmeester VON ZEPPELIN een eind de dorpsstraat in om de, op het brandspuithuisje aangeplakte, proclamatie van NAPOLEON af te scheuren. In dezen arbeid werd hij plotseling overvallen door een gendarme en een lansier. Terwijl hij den lansier een houw toebracht, die hem van het paard deed tuimelen, en hij het paard van den gendarme bij den teugel greep, riep hij luide „Aufsitzen”, waarop zijne metgezellen zoo snel mogelijk te paard sprongen en toesnelden. Nu werd de gendarme ontwapend, men nam ook zijn tasch met stukken af, waaronder voor de Duitschers zeer gewenschte berichten over de in de nabijheid gelegen plaatsen Sulz, Weissenburg, Hagenau en Niederbronn. Men liet nu, daar het onmogelijk was gevangenen mede te voeren, den gendarme weder vrij, nadat hij op zijn eerewoord verklaard had, dat er geen Fransche troepen in de onmiddellijke nabijheid waren, en men hem wat smartegeld in de hand had gestopt. Ook de zwaar gewonde lansier had door een der huizen weten te ontkomen. Men liet hem loopen, maar men voerde de beide paarden der Franschen mede. Op het gendarmepaard werd nu het zadel van Graaf VON ZEPPELIN gelegd, daar diens uitstekend paard in het korte gevecht een lanssteek in den hals gekregen had en voor het oogenblik niet bruikbaar was.

Men reed in de richting van Sulz verder, maar spoedig bleek, dat het gendarmepaard geen hindernissen kon nemen. Bij het zetten over een watertje nam het den sprong te kort en viel er in. Nu werd op nieuw omgezaald en door den Ritmeester het lansierspaard bestegen, dat echter weer andere lastige gebreken had.

Zoo reed men verder, totdat men plotseling op eenigen afstand eene, minstens 20 paarden sterke, vijandelijke afdeeling zag, welke echter in eene richting reed parallel aan die van de Deutsche patrouille en in het heuvelachtige terrein spoedig verdween, zonder de Duitschers opgemerkt te hebben. Behoedzaam reden deze verder en kwamen tegen het vallen van den avond in galop op het station Hundsbach van de lijn Weissenburg—Hagenau aan. Met de revolver in de vuist drong Luitenant VON WECHMAN het telegraafkantoor binnen, gevolgd door brigadier ZILLY, gewapend met een veldbijl. Nu werd voor de oogen der beide telegraafbeambten het toestel stuk geslagen, de batterijen eveneens, en de draden doorgesneden. Bovendien werden alle gevonden schrifturen mede genomen. Tot het opbreken der spoorwegrails miste de patrouille de noodzakelijke gereedschappen. Tegen het vallen van

de duisternis bereikte men den hooggelegen straatweg Sulz—Weissenburg en besloot men den nacht door te brengen in een daarvoor zeer geschikt dicht bosch, het Hagenauer bosch, dat aan den weg lag, maar waarin eerst in het lage hout met de sabel een doorgang moest worden gehakt. Nu schreef Ritmeester VON ZEPPELIN alles, was tot dusver gebeurd en waargenomen was, op en zond Luitenant VON GAYLING, als de jongste officier, met deze melding terug. Luitenant VON GAYLING, die slechts noode zijne kameraden op hun avontuurlijken rit verliet, werd vergezeld door twee manschappen, die het gewonde paard van den Ritmeester, het paard van den gendarme en de veroverde wapens medevoerden. Avonturen zouden aan deze, naar huis keerende, ruiters evenmin ontbreken. Zoo waren zij nauwelijks een kwartier op weg, of de vier ruiters met twee handpaarden zagen in de halve duisternis een eskadron lansiers aankomen. Het gelukte hun het bosch ter zijde van den weg te bereiken, vóór dat de lansiers hen in het oog kregen; op nog geen 150 Meter reden deze voorbij en in de stilte van den avond kon Luitenant VON GAYLING het gesprek der beide aan het hoofd rijdende officieren verstaan. Vlak bij de grenzen vernam Luitenant VON GAYLING, dat de „Bienwaldmühle”, welke hij passeeren moest, door een vijandelijken post bezet was. De molen genaderd zijnde, reed Luitenant VON GAYLING alleen vooruit, met de revolver in de vuist, en groette de, om hun, aan rotten gezette, geweren dommelende infanteristen met een vriendelijk „Bonne nuit, Messieurs”. Eerst toen een oogenblik later de beide dragonders met de handpaarden voorbij galoppeerden, herkende de infanteristen hunne dwaling, maar toen waren de Duitschers verdwenen.

Van de in het bosch achtergebleven negen ruiters hielden twee officieren de wacht aan den rand van het bosch, terwijl de overigen eene welverdiende rust trachtten te genieten, om nieuwe krachten te verzamelen voor den volgenden dag. De paarden waren zoo afgemat, dat, ofschoon zij sedert den ochtend niets meer gegeten hadden, zij de haver in den mondzak, welke hen omgehangen werd, onaangetast lieten. Dorst kwelde hen, maar water was niet te krijgen, ook de menschen hadden dorst, maar moesten zich met een slok cognac tevreden stellen. Het leven, veroorzaakt door de in het dal voorbijsnellende locomotieven, gevoegd bij de voortdurende onrust over een mogelijken overval, liet de kleine schaar geen verkwikkende rust genieten. Daarom verliet men dan ook maar bij het eerste grijzen van den dag de schuilplaats, om de richting naar Wörth in te slaan. Deze dag beloofde echter veel meer zwaarigheden te brengen dan de vorige. Als een loopend vuurtje had zich de tijding van den inval van het vermetele ruitertroepje in den beneden-Elzas verspreid. Naar links en naar rechts zochten sterke Fransche cavalerie-afdeelingen naar de Duitschers. In de eerste buurtschappen, welke men nog vóór zonsopgang doorreed, stond de bevolking aan de uitgangen te spieden en verried door haar houding, dat de toestand voor de Deutsche ruiters dreigend was. Toch liet men de

paarden eerst drinken, maar ging toen zoo gedekt mogelijk in de richting van Wörth verder. Den boeren op het veld sloeg bij den aanblik van de Duitsche ruiters, die met getrokken sabel voorbijstormden, de schrik om het hart. De meesten liepen, zoo snel zij konden, op hunne woningen toe. Bij het binnenrijden van de hoofdstraat van Wörth vernam Ritmeester VON ZEPPELIN, dat daar eene Gendarmerie-kazerne met eene bezetting van 10 man was, terwijl vlak bij Wörth in de richting van Froeschweiler eene afdeeling Jagers te paard legerde. Derhalve werd het eerste zijstraatje links ingeslagen, om zodoende het vrije veld weder te bereiken. Men reed in gestrekten draf de helling naar Elzasshausen op en drong het bosch in, waar omstreeks een kwartier rust werd gehouden. Nu hielden de officieren raad. Men had de gelegenheid gehad waar te nemen, dat de noordoostelijke débouchés van het „Hagenauerwald” zoowel door infanterie als door cavalerie waren bezet en dat lange colonnes van alle Wapens op den Reichshofer straatweg zich van Hagenau naar Bitsch bewogen. Naar de Lauter was overigens niets vooruitgeschoven. MAC MAHON's derde divisie kon, als ze bij hem was, slechts bij Hagenau opgesteld zijn. Eene verkenning zuidelijk van Hagenau was dus gewenscht — ofschoon men oorspronkelijk het plan had gehad niet verder te gaan dan de linie Hagenau-Niederbronn —, nadat men eerst de telegraaf aan het station Gundershofen onbruikbaar zou hebben gemaakt. Gevaarlijk zou deze verkenning zeer zeker zijn, want de straatweg, langs welken de vijandelijke troepen zich bewogen, moest ten deele gebruikt worden, terwijl ook op nog geen uur afstand bij Niederbronn het elfde regiment „Chasseurs à cheval” legerde. Dat er jacht op de koene Duitsche ruiters zou worden gemaakt, was waarschijnlijk, derhalve, wilde het waagstuk eenige kans van slagen hebben, was het onontbeerlijk de paarden door voer en vooral door drinken flink op te frisschen, te meer daar zij door de vermoeienissen van den vorigen dag veel geleden hadden en de hitte veel drukkender was dan den vorigen dag. Dit kon ongelukkig in het bosch niet gebeuren, daar de langdurige droogte alle beken en watertjes had opgedroogd. Men was dus genoodzaakt eene menschelijke woonplaats op te zoeken en men koos het gehucht Schierlenhof, dichtbij gelegen en van alle kanten door bosch omgeven. Men sprak af, dat bijaldien er jacht op de patrouille werd gemaakt en deze uiteengedreven werd, Reichshofen zoo mogelijk het verzamelpunt zou zijn.

Nu werd op Schierlenhof, een gehucht van een 10- tot 15-tal huizen met veiligheidsmaatregelen aangereden. Het oorspronkelijke plan was om de paarden te laten drinken, nog wat haver te koopen, evenals wat eten voor de ruiters, en daarmede een hoogen boschrand achter de huizen gelegen op te zoeken, waar men veiliger zou zijn. Er was echter in het gehucht niets te krijgen dan aardappelen en zure melk, zoodat men besloot op de plaats zelf maar iets te gebruiken en dan weder verder te rijden. Graaf VON ZEPPELIN had zijne kaart op de tafel van de kleine herberg uitgelegd en besprak, wat men in geval van vervolging

door vijandelijke cavalerie zou doen. De paarden werden in eene open schuur door een paar manschappen gedrenkt. Dragouder KRAUS stond op den weg op post. De rest der patrouille was in de gelagkamer. Nauwelijks was men begonnen aan het frugale maal van aardappelen en zure melk den honger te stillen of de post op den weg riep „Heraus” en er vielen schoten. Twee jagers te paard waren voorbij gegaloppeerd gevolgd door een detachement, aangevoerd door een onderofficier, dat den op post staanden dragouder buiten gevecht stelde.

Zij schenen echter door te rijden en Luitenant VON VILIEZ zond hen eenige schoten achterna, toen zij aan het einde van het gehucht plotseling keert maakten, terwijl te gelijker tijd van den tegenovergestelden kant de rest van het eskadron verscheen. De geheele manoeuvre had dus ten doel gehad het kleine troepje Duitschers tusschen twee vuren te brengen en alle kans op ontsnappen af te snijden. Nu ontstond voor en naast de herberg een kort, verwoed gevecht, gehuld in stof en kruitdamp. Luitenant WINSLOE, die weigerde zich aan den Franschen Luitenant DE CHABOT over te geven, werd door dezen met een pistoolschot doodelijk gewond. De Luitenants VON VILIEZ en VON WECHMAR en drie manschappen, allen meer of minder gewond, waren ten slotte na heldhaftigen tegenstand gedwongen zich over te geven. Ritmeester Graaf VON ZEPPELIN had eerst van uit de deur der herberg, welke een achttal treden boven den beganen grond lag, op de Franschen gevuurd, was daarna door de achterdeur naar buiten gekomen, waar een Fransche wachtmeester op hem toereed. Dezen schoot hij, nadat hij met een eerste schot gemist had, met een tweede van het paard, besteeg dit zelf en, den Luitenant VON VILIEZ toeroepende: „Retten Sie sich, es ist nichts mehr zu machen”, sloeg hij zich door de hem omringende „chasseurs” heen en rende in de richting van het bosch, door de „chasseurs” achtervolgd. Gelukkig bleek zijn paard een zeer goed te zijn. Hierdoor kreeg hij een voorsprong, welke hem veroorloofde het bosch te bereiken, waar hij zich een weg baande, terwijl de „chasseurs” het omreden. Nu werd zijn voorsprong nog grooter. Zoo wist hij eene tweede boschpartij te bereiken, welke hij eveneens doorreed, maar bij het verlaten ervan stiet hij op een ander eskadron „chasseurs”, dat onmiddellijk het bosch omsingelde om zijn ontkomen te beletten. Toch wist hij, na herhaaldelijk het hier en daar geprobeerd te hebben, tegen 5 uur 's namiddags tusschen twee vedetten door te sluipen en te ontkomen. Zoo bereikte hij den straatweg Reichshofen—Wörth, welke ook door vijandelijke vedetten bezet was, die bij zijn verschijnen onmiddellijk jacht op hem maakten. Eerst bij het invallen van de duisternis en dank zij een zeer hevig onweder, ontkwam hij definitief aan zijne vele vervolgers. Om vijf uur in den morgen van den 26sten bereikte hij Beijersche voorposten, waar hij onmiddellijk telegrafisch zich in verbinding stelde met het hoofdkwartier. Hij kon berichten, dat bij Wörth sterke Fransche troepenmassa's nog niet geconcentreerd waren.

In dit eerste stadium van den oorlog 1870/71, was welwillendheid en

hoffelijkheid, in de mate, welke oorlogstoestand veroorloven kan, nog bij Duitschers en Franschen te vinden. Vooral bij de Franschen, verbitterd door hunne aanhoudende nederlagen, zouden bij den langen duur van den oorlog en het guerillakarakter van den winterveldtocht, die eigenschappen grootendeels verloren gaan. Nu betuigde de Luitenant DE CHABOT aan het sterfbed van den jongen WINSLOE in het Kurhaus te Niederbronn, dat tot veldhospitaal was ingericht en waarheen ook de andere gewonde gevangenen getransporteerd waren, op de meest ridderlijke wijze zijn diep leedwezen dat hij in de gegeven omstandigheden niet anders had kunnen handelen. Dank zij den Franschen Generaal DE BERNIS werden de gevangen genomen Duitschers bij hun transport naar Niederbronn ter dege beschermd tegen de uiterst vijandige houding en de handtastelijkheden der stamverwante Elzasser plattelandsbevolking, die toen weinig vermoedde, dat zij 20 jaren later door koorzang van de Gundershofer en Schierlenhofer jonge dochters zou medewerken bij de plechtige onthulling van het gedenkteeken voor Luitenant WINSLOE op de plaats, waar hij gevallen is. Dit gedenkteeken draagt tot opschrift:

Hier fiel bei einer Rekognoszierung
am 25 Juli 1870 im Kriege gegen Frankreich
als erster deutscher Soldat:

Lieutenant WILLIAM HERBERT WINSLOE,
Gewidmet von seinen Kameraden,
Verwandten und Freunden.

Onbevangen en onpartijdig oordeelende Fransche militairen zagen in de eerste dagen na de oorlogsverklaring reeds duidelijk het verschil tusschen de Duitsche en de Fransche cavalerie. Verkenningen, vermetel en met resultaat uitgevoerd, zooals die onder Graaf VON ZEPPELIN, scheen de Fransche cavalerie niet in staat uit te voeren. De overval van Weissenburg hebben de Franschen aan deze weinige bruikbaarheid hunner cavalerie te danken. Zoo is dit gedurende den geheelen oorlog gebleven. Alleen door de moedige en opofferende charges op de groote slagvelden heeft de Fransche cavalerie, zij het dan ook zonder resultaat, haar eer opgehouden.

Den Haag.

v. K.

Iets over militaire bruggen, ¹⁾

DOOR v. A.

Toen het vorige jaar in de Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap de Kapitein ROEST VAN LIMBURG zijne belangrijke rede had gehouden over het Pontonwezen, zijn daarbij vooral bij het debat enkele meeningen verkondigd, welke naar mijne meening niet geheel onweersproken mogen blijven.

Zoo sprak de Majoor DE VEER van *deskundigen*, die van meening zouden zijn, dat de werkzaamheden van de pontonniers in oorlogstijd zich hoofdzakelijk zouden bepalen tot het benutten van het beschikbare pontonmaterieel.

Het komt mij onbegrijpelijk voor hoe er nog *deskundige* aanhangers van deze meening kunnen zijn, daar sinds geruimen tijd de bestemming van het Korps Pontonniers officieel is vastgesteld, en hierin sindsdien nooit wijziging is gebracht. Reeds de Handleiding tot de(n) Pontonniersdienst van 1870 vermeldde in § 55:

„Het korps Pontonniers, dat ingevolge de reorganisatie van 8 Mei 1867, n°. 66, uit twee kompagniën is zamengesteld, dient om in tijd van oorlog één pontontrein te velde, één vlottenden trein te bedienen, op voorname overgangspunten onzer rivieren schipbruggen te slaan en te onderhouden, en verder tot al die werkzaamheden, welke met den bouw van militaire bruggen in verband staan”.

Na de invoering van het tegenwoordige materieel, behield het korps de zelfde organisatie van 2 compagnieën, doch werd bij ministerieele beschikking van 29 April 1882, No. 19, de bestemming iets veranderd. Toen toch, diende het korps om in tijd van oorlog drie pontontreinen te velde en een varenden trein te bedienen, alsmede om op de aangegeven overgangspunten over onze rivieren schipbruggen of stoomboothoofden te bouwen en te onderhouden en verder voor al die werkzaamheden, welke met den bouw van militaire bruggen in verband staan.

Tevens werd de eerste compagnie in tijd van oorlog belast met de bediening der rijdende pontontreinen, terwijl de tweede compagnie belast werd met de bediening van den varenden pontontrein, de schip-

¹⁾ Waar in deze beschouwingen wordt verwezen naar eene bladzijde, heeft dit betrekking op het verslag VIII, 1905—1906, der V. t. b. v. d. K.

bruggen, stoomboothoofden, enz. (Zie Handleiding tot den Pontonnierdienst, 1889, blz. 38.)

In de samenstelling der rijdende en varende treinen is daarna wel van tijd tot tijd verandering gebracht, doch in de eigenlijke bestemming van het korps nooit, zoodat dan ook thans nog, volgens Vredesorganisatie I, § 12, blz. 68, geldt: Bij het Korps Pontonniers is de 1^e compagnie bestemd om bij mobilisatie de pelotons pontonniers te formeeren, bestemd voor het veldleger, terwijl het overige personeel van het korps bij mobilisatie bestemd is voor het bruggendepôt.....".

Dit bruggendepôt is in de eerste plaats bestemd om het personeel te verstrekken voor den varenden trein en de vaste bruggen, terwijl er in oorlogstijd bij wordt ingedeeld al het personeel der pontonniers, dat niet voor de pontonafdeelingen van het veldleger is bestemd, alsmede de landweer-pontonniers en het personeel van de compagnieën Torpedisten, dat niet bij de versperringen is ingedeeld; het bruggendepôt is n.l. ook depôt voor de Torpedisten. Behoudens wijziging in de redactie is in de feitelijke bestemming van het korps Pontonniers geen verandering gebracht. Tegenwoordig wordt n.l. gesproken van *vaste* bruggen, waaronder verstaan moeten worden schipbruggen, op voorname vooruit bepaalde overgangspunten, zooals de redactie van 1870 duidelijk aangaf. Er kan dus geen plaats zijn voor vorenvermelde meening van deskundigen, doch evenmin voor de opvatting in het reeds aangehaalde debat ontwikkeld, dat de pontonnier zijn materieel moet beschouwen als eene kostbare reserve, doch zoo eenigszins mogelijk van noodmaterieel bruggen moet samenstellen.

Wij komen hier op eene principieele quaestie, waarom het niet overbodig voorkomt er wat dieper op in te gaan.

Ongetwijfeld zou het aanbeveling verdienen, dat het veldleger slechts ééne soort technische troepen bezat, o.a. belast met het vervaardigen van die overgangsmiddelen, waartoe de verschillende Wapens zelf niet in staat zijn.

Voor onbelangrijke waterhindernissen geven de tegenwoordige oefeningsvoorschriften dier Wapens tal van eenvoudige medegevoerde of ter plaatse te verzamelen hulpmiddelen aan, terwijl het werk van den Generaal SABRON: „Voorbereiding van den troep tot de oorlogvoering in polderland” eene belangrijke aanvulling geeft. Sinds tal van jaren werden ook de pontonniers geoefend in de vervaardiging van de bovenbedoelde noodbruggen. Het voorschrift tot oefening van den pontonnier van 1870 wijdde zelfs geheele hoofdstukken aan de vervaardiging van houtvlotbruggen, tonbruggen, kistbruggen en schraagbruggen.

Na deze periode is men tot het inzicht gekomen, dat het beter was de verschillende Wapens van het leger zelf te oefenen in de vervaardiging van eenvoudige overtochtsmiddelen; in de eerste plaats, omdat het onmogelijk zou zijn, overal waar dit noodig kon wezen, speciale bruggenmakers toe te voegen, en in de tweede plaats, omdat vorenvermelde vervaardiging zoo weinig technische moeilijkheden oplevert, dat met *eenige* oefening volstaan kan worden.

Consequent zou het toen geweest zijn de vervaardiging van bruggen van speciaal daarvoor in de treinen meegevoerd materieel (pontonmaterieel van de pontonniers, schraagbrugmaterieel van de genietroepen) en van materialen, die ter plaatse verzameld moesten worden, op te dragen aan ééne soort technische troepen. Het kan nooit economisch en ook niet practisch zijn, deze werkzaamheden te verdeelen over pontonniers en pioniers.

Wanneer men bedenkt, dat het vervaardigen van bruggen uit pasklaar medegevoerd materieel eene bijzonder eenvoudige toepassing is van bruggenbouw als ingenieurswetenschap, maar dat het gemis van deze wetenschap zich sterk kan doen gevoelen, wanneer men bruggen moet vervaardigen uit niet speciaal daarvoor bestemde materialen, of vernielde bruggen moet herstellen, of wel bestaande bruggen moet vernielen, enz., dan kan niet lang getwijfeld worden, aan wie de vervaardiging van de pontonbruggen moet worden opgedragen. In alle legers, behalve het Nederlandsche, valt deze taak aan de pioniers ten deel.

Het valt niet tegen te spreken, dat in de laatste jaren bezwaren worden geopperd tegen den „Eenheidspionier”, d.w.z. den technischen soldaat, aan wien alle werkzaamheden opgedragen worden, waartoe de verschillende Wapens zelf niet in staat zijn.

Wanneer deze bezwaren overwegend worden, zal men de pioniers weer moeten gaan splitsen in bruggenmakers, mineurs en sappeurs en misschien nog enkele andere categorieën, maar nooit zal men er toe terugkeeren een specialen troep in te deelen, waaraan slechts de beperkte taak opgedragen kan worden, die aan de pontonniers ten deel moet vallen, wanneer zij niet bij de genietroepen, maar b.v. bij de artillerie zijn ingedeeld.

Behooren de pontonniers niet bij de genietroepen, doch tot de artillerie, zooals bij ons, dan moeten hierbij officieren worden ingedeeld bij wier opleiding in het geheel geen rekening is gehouden met deze bestemming.

Zij ontvangen geen cursus in constructieel en bruggenbouw, missen de noodige kennis der toegepaste mechanica, welke noodig kan zijn bij de constructie van de minder eenvoudige noodbruggen of tijdelijke bruggen, of wel bij de beoordeeling van nieuwe pontonstelsels.

Zij zijn onbekend met de hydrografie en de hydraulica, welke in kennis brengen met de verschijnselen op de verschillende wateren; al deze vakken behooren tot de studie van den aanstaanden pionier-officier.

Natuurlijk kan door eigen studie en door jarenlange practijk in het hierbedoelde gemis voorzien worden, en komt dit niet hinderlijk aan den dag, doch dit wettigt toch niet om de pontonniers niet in te deelen bij de genietroepen, waarbij zij als bruggenmakers logisch behooren.

Bovendien is de vervaardiging van tijdelijke bruggen en noodbruggen, welke niet door de troepen, tot de verschillende Wapens behorende, zelf kunnen worden samengesteld, niet zoo zeer eene quaestie van oefening, dan wel het werk van daartoe bekwame ambachtslieden.

Er kan natuurlijk geen sprake van zijn den pontonniers, welke men zooveel mogelijk uit varensgezellen kiest, gedurende hun eerste-oefeningstijd deze bekwaamheden bij te brengen.

Bovendien zouden de pontontreinen gereedschappen en andere hulpmiddelen moeten medevoeren, want er kan toch niet aangenomen worden, dat men ter plaatse van den brugslag, behalve de materialen, ook de noodige gereedschappen zal aantreffen.

Wel worden reeds thans op den raderwagen enkele gereedschappen medegevoerd, doch deze zijn bestemd voor den tot het peloton pontonniers behoorenden smid en timmerman. Deze werklieden zijn minder bestemd voor den bruggenbouw, dan wel voor de instandhouding van het pontonmaterieel.

Ook de aan de brugwagens medegevoerde pikken, schoppen, enz. komen voor den bruggenbouw uit geïmproviseerd materieel niet in aanmerking.

In dit verband komt het mij niet onnuttig voor te wijzen op de totale afwezigheid van eenig springmiddel bij de pontontreinen, zoodat zelfs voor eene mogelijke vernieling door springstof van hun eigen brug de hulp van de pioniers ingeroepen zou moeten worden.

In het gebrek aan geschikte ambachtslieden bij de pelotons pontonniers, en aan gereedschappen en andere hulpmiddelen bij de pontontreinen, kan niet voorzien worden door *oefening*, zelfs niet door de meest ernstige oefening met wat afbraak.

Zoo lang de pontonniers tot de artillerie blijven behooren, komt de hiervoren vermelde officieele oorlogsbestemming als de meest juiste voor, en moet dus bij de opleiding van het personeel der beide compagnieën rekening gehouden worden met de bijzondere oorlogsbestemming van elke dezer, zooals punt 12 van het Ontwerp Voorschrift Opleiding Personeel aangeeft en tot voor enkele jaren vrijwel geschiedde.

Alleen werden bij dit stelsel ook wel enkele eenvoudige noodbruggen vervaardigd, doch minder, omdat hiervan in oorlogstijd veel nut verwacht werd, dan wel om eenige afwisseling te brengen in de oefening van niet ingedeeld kader of gedurende de winterperiode.

Het streven om de pontonniers ook te belasten met den bruggenbouw uit geïmproviseerd materieel heeft hoofdzakelijk zijn ontstaan te danken aan het besef, dat het volgens het bestaande stelsel vaak zal kunnen gebeuren, dat zij geen of weinig diensten zullen kunnen bewijzen.

Om de hiervoren ontwikkelde redenen komt het mij niet raadzaam voor, de pontonniers ook te belasten met den bouw van bruggen, die meer dan eenige *oefening* vereischen en welke thans een voornaam deel vormen van de werkzaamheden der pioniers bij het veldleger.

Men denke hierbij niet te gering over de gevaren, waaraan de overgaande troepen blootgesteld kunnen worden, wanneer het overtochtsmiddel niet door volkomen bevoegden is samengesteld.

Alleen voor de meer eenvoudige noodbruggen, welke tevens tot het oefeningsgebied van de verschillende Wapens behooren, zouden ook de pontonniers benut kunnen worden.

Wanneer hierbij echter in aanmerking genomen wordt, dat de pontonniers met de pontontreinen gewoonlijk vrijwel aan den staart van den grooten trein marcheeren en door hun gering aantal (64 per divisie van het veldleger) voor deze werkzaamheden slechts eene geringe aanwinst in werkkrachten zouden kunnen zijn, dan zullen zij ook in dit opzicht vermoedelijk weinig kunnen presteeren.

De pontonniers moeten dus alleen belast worden met de vervaardiging van pontonbruggen, schipbruggen, stoomboothoofden, enz. welke verschillende overtochtsmiddelen aanleiding geven tot enkele opmerkingen.

Pontonbruggen.

Ten allen tijde is men in staat geweest van den eenen oever eener rivier op den anderen te komen, zoodat dan ook reeds de oudste geschiedenis melding maakt van rivierovergangen door middel van bruggen.

Soms werden de daartoe noodige hulpmiddelen door de legers medegevoerd, soms werden zij ter plaatse van den overgang verzameld.

Het zou te ver voeren, dieper op de geschiedenis van de rivierovergangen in te gaan, vooral waar er tal van boeken bestaan, die dit reeds zeer uitgebreid hebben gedaan.

Belangstellenden kan ik verwijzen naar:

I. G. von HOYER. *Handbuch der Pontonnerwissenschaften*. Leipzig, 1830.

DRIEU. *Guide du Pontonnier*.

DOUGLAS. *Essai sur les principes et la construction des ponts militaires*.

HAILLOT. *Essai d'une instruction sur le passage des rivières et la construction des Ponts Militaires*.

STIELTJES. *Pontonniernetenschap*. 1842.

THIVAL. *Passage des cours d'eau*. 1882, en ten laatste

de lezing van den Kapitein ROEST VAN LIMBURG in 1906 gehouden in de V. t. b. v. d. K.

Van meer belang wordt de geschiedenis, zoodra in de 17e eeuw de legers van GUSTAAF ADOLF, TILLY, den Hertog van Brunswijk, enz. op wagens brugmaterieel medevoerden. De nu volgende bijzonderheden zijn ontleend aan:

L. MÜLLER. *Die Europäischen Kriegsbrückensysteme*. Wien, 1874.

R. VAN WETTER. *Passage des cours d'eau et ponts militaires*. Bruxelles, 1894.

Reeds toen stelde men den nog altijd als basis aangenomen eisch, dat de beladen wagens niet minder bewegelijk mochten zijn dan de voertuigen der artillerie.

Deze pontons wogen \pm 2000 KG. en de beladen wagen 3360 KG.

Toen de bewegingsoorlog op den voorgrond trad en men daarbij veel hinder ondervond van de zware voertuigen, ontstond ook de drang naar lichter brugmaterieel.

Nederland voerde het eerst lichte metalen pontons in, spoedig gevolgd door Frankrijk en de overige Europeesche mogendheden.

Deze pontons wogen \pm 330 KG., hadden een draagvermogen van \pm 4000 KG. en werden vervoerd op wagens, welke bij volledige bepakking 1680 KG. wogen.

Deze korte en weinig draagvermogen hebbende pontons waren niet stabiel op het water, zoodat zij aanleiding gaven tot menige mislukte onderneming.

Aanvankelijk trachtte men het bezwaar van het geringe draagvermogen te ondervangen, door den onderlingen afstand te verminderen, doch dit leverde bij snelstroomende rivieren moeilijkheden op.

Reeds na den vrede van Nijmegen in 1679 vergrootten de Franschen het draagvermogen, eerst tot 4200 en daarna tot 4800 KG., spoedig daarin nagevolgd door de overige Staten.

Bij de oorlogen in de 17^e en 18^e eeuw ondervond men echter, dat pontons met dit draagvermogen ongeschikt waren voor pontonbruggen over den Donau, den Rijn, de Po, enz.; verder leverde het metaal het nadeel van roesten op — men kende toen nog geen middelen om metaal tegen roest te beschermen —, terwijl gebreken moeilijk te herstellen waren.

Een en ander was oorzaak, dat Frankrijk in 1770 terugkeerde naar de houten ponton, volgens het ontwerp GRIBEAUVAL. Deze pontons wogen 1860 KG. en hadden een draagvermogen van 18.000 KG. De beladen pontonwagen woog 2880 KG.

Met dezen bruggetrein werd de Rijn menigmaal overbrugd. NAPOLEON ondervond er echter bij het vervoer zooveel bezwaren van, dat hij dezen te Weenen na het sluiten van den vrede verkocht.

De Oostenrijksche pontonniers waren inmiddels in het bezit gekomen van houten pontons met een gewicht van 625 KG. en een draagvermogen van 7950 KG. De beladen wagen, die behalve de ponton ook het bijbehorend brugmaterieel bevatte, woog 2650 KG.

Dit materieel werd met geringe afwijkingen door de meeste overige natiën ingevoerd en ook door den Franschen Keizer mede naar Rusland gevoerd. Bij dezen veldtocht bleek het echter bij het vervoer te zwaar, waardoor op nieuw het streven naar lichter en bewegelijker brugmaterieel ontstond.

In 1823 kwam BIRAGO met een nieuw model schraag voor den dag, de zogenaamde driebeenige schraag, en begon daarmee de grondige verbetering van het schraagbruggenstelsel, dat vóór dien tijd zeer gebrekkig was. Bij het Oostenrijksche pionierkorps, dat hoofdzakelijk schraagbruggen bouwde over onbeduidende hindernissen, en waarbij destijds, voor de grootste waterdiepten, uit 2 deelen bestaande pontons in gebruik waren, werd deze schraag ingevoerd.

Hierna veranderde BIRAGO de methode om de brugliggers op de pontons te bevestigen; hij legde n.l. over de boorden korte onderliggers, en in de as van het vaartuig boven de korte onderliggers een draagbalk.

Op dezen draagbalk werden de eigenlijke brugliggers bevestigd.

Toen dit stelsel in de practijk beviel werd het in 1827 definitief in Oostenrijk ingevoerd.

Ter zelfder tijd kwamen bij het Oostenrijksche korps pontonniers twee ontwerpen in beproeving, die eveneens verlichting der pontons en vergrooting van hun draagvermogen nastreefden. De eerste ontwerper, de commandant der pontonniers Oberstlieutenant von MAGDEBURG, stelde voor de drijvende ondersteuningën uit 2 groote halfpontons te doen bestaan, welke door bouten en oogen aan elkaar bevestigd waren.

De tweede ontwerper, de Pontonnier-Kapitein MINSINGER bezigde eveneens uit 2 deelen bestaande, drijvende ondersteuningslichamen, doch op eene eigenaardige manier gekoppeld.

Deze projecten geraakten op den achtergrond, toen BIRAGO in 1839 voor den dag kwam met zijn werk:

Untersuchungen über die Europäischen Mil. Brückentrains.

Hierin stelde hij de invoering voor van de *ponton-middelstukken* en de beroemd geworden tweeëenige of BIRAGO-schraag, welke thans nog bij bijna alle pontonstelsels toegepast wordt.

Hij is dus niet de uitvinder van den deelbaren ponton — want, zooals wij hiervoor zagen, bestonden de halfpontons reeds bij de Oostenrijksche pioniers, en waren zij bij de pontonniers in beproeving, doch hem komt de eer toe het beginsel der deelbare pontons op de doelmatigste manier te hebben verwezenlijkt.

Door de invoering toch zijner voorstukken en middelstukken kan men de drijvende ondersteuningslichamen doen bestaan uit één vóór- en één middelstuk, één vóór- en twee middelstukken en alle overige combinatiën van vóór- en middelstukken of m. a. w. men kan het draagvermogen naar willekeur regelen. Na talrijke proefnemingen op den Donau werd het BIRAGO-materieel in 1843 in Oostenrijk aangenomen; het is met enkele wijzigingen tot op heden gehandhaafd.

Zoo heeft men hout als materiaal voor de pontons vervangen door metaal, toen bleek, dat de motieven van BIRAGO om metaal voor dit doel ongeschikt te achten niet deugdelijk waren; eveneens is de voorkeur, die BIRAGO aan schraagbruggen toekende, wat meer op den achtergrond gedrongen.

Uit de samenstelling aan brugwagens van een normalen Oostenrijkschen bruggentrein, bestaande uit 8 balkenwagens, 4 schraagwagens en 2 gereedschapswagens met overig brugmaterieel, welke 8 schragen, 14 halfpontons — waaruit gewoonlijk 7 drijvende ondersteuningslichamen worden samengesteld — en dekmaterieel voor 8 spanningen medevoeren, volgt reeds, dat het nooit BIRAGO's bedoeling geweest kan zijn, pontons als hoofd- en schragen als hulpondersteuningslichaam te beschouwen (zie blz. 606 van voren aangehaald Verslag). Het was daarentegen BIRAGO's bedoeling zoowel volledige schraagbruggen als zuivere pontonbruggen te kunnen bouwen en tevens deze ondersteuningslichamen te kunnen verwisselen, terwijl hij zich voorstelde, indien alle steunpunten benut

kouden worden, dekmaterialen aan te wenden, welke ter plaatse van den brugslag wel te verzamelen waren.

Te gelijk met de invoering van het BIRAGO-materieel had in Oostenrijk de samensmelting plaats van de korpsen pioniers en pontonniers.

Zonder ook maar in eenig opzicht iets te willen afdoen aan de groote verdiensten van BIRAGO, gaat o. i. de Kapitein ROEST VAN LIMBURG wel wat ver (zie blz. 595 Verslag, als voren,) door de voorstelling, alsof de Kapitein von BIRAGO het pontonwezen omstreeks 1840 heeft gehaald uit dien noodlottigen cirkelgang, waarin het feitelijk reeds twee eeuwen achtereen aan het rond- eigenlijk aan het zich doodloopen was.

Verschillende landen hebben eveneens het BIRAGO-materieel met meer of minder belangrijke wijzigingen ingevoerd: Rusland, Beieren, Spanje, Zweden, Rusland, Servië en Denemarken, terwijl het gebruik van de BIRAGO-schraag bijna algemeen is.

Ook in Frankrijk werden in Aug., Sept. en Oct. 1845 te Straatsburg proeven genomen met BIRAGO-materieel op de beide Rijntakken, doch de ervaringen daarmede waren zoo ongunstig, dat men het nutteloos achtte het geheele programma af te loopen, zooals MEURDRA mededeelt in zijn „Pouts militaires et passages de rivières”.

De uitslag der proefnemingen met de BIRAGO-schraag was daarentegen zoo gunstig, dat deze bij het Fransche leger werd ingevoerd, ter vervanging van de bestaande schraag met beweegbaren draagbalk, welke veel overeenkomst vertoonde met de Nederlandsche schraag in een vaartuig.

De hiervoor vermelde beproeving te Straatsburg werd bijgewoond door den Kapitein TICHLER en den 1ste Luitenant VAN INGE van de Nederlandsche pontonniers, die in hun verslag o. a. vermeldden:

Dat zij de algemeene beginselen van het bestaande pontonstelsel: eenvoudigheid, zooveel mogelijk gelijkheid der onderdeelen van de brugwagens aan die der voertuigen van de artillerie, de verdeling van een vak der brug over 2 wagens, de ponton hoofd- en de schraag hulpdraaglichaam als de doelmatigste inrichting van een pontontrein beschouwen.

Ook de proeven in Juli 1843 in Oostenrijk op den Donau gehouden, waarbij tot de invoering van het BIRAGO materieel besloten werd, zijn door eene Nederlandsche commissie bijgewoond.

Hoewel ik het Verslag der Commissie niet onder de oogen heb kunnen krijgen, was zij vermoedelijk evenmin ingenomen met het BIRAGO-materieel, want van invoering hiervan is in ons land niets gekomen.

(Wordt vervolgd.)

De a. s. herziening van de Wet op het Militair Onderwijs, met betrekking tot de officiersopleiding,

DOOR

D. J. RUITENBACH,

Gep. Majoor O.-I. L.

(Vervolg van blz. 193.)

II.

Ons bij het uitwerken van deze beginselen nu allereerst tot het *voorbereidend* onderwijs van den aspirant-troepenofficier bepalende, blijkt dus, dat het driejarige leerplan van den cursus, om te kunnen overeenstemmen met dat voor de eerste twee jaren der Hoogere Burgerscholen, wordt uitgebreid met de kennis van Duitsch, Engelsch, natuurkunde en staatsinrichting, doch dat daarentegen een deel der wiskunde en geheel het onderricht in dienst- en exercitie-reglementen, benevens dienstvoorschriften, vervalt. (Zie Bijl. I en II.)

Dat hier voor de aspiranten uit het leger de toevoeging van Duitsch en Engelsch wordt voorgestaan, zal dunkt ons weinig toelichting noodig maken. Meer dan men het vermoedt, is het geheel of gedeeltelijk gemis van deze kennis oorzaak, dat de lust tot voortgezette studie ontbreekt, wanneer eenmaal de officiersrang verkregen is. Dat er nog zooveel oud-leerlingen van den Hoofdcursus gevonden worden, die later tot de kundigsten en bekwaamsten gerekend kunnen worden, is niet zoozeer te danken aan hunne opleiding, dan wel aan hunne meer dan gewone energie en wilskracht, om zich, als man, datgene nog eigen te maken, wat men tegenwoordig aan een Hoogere-burgerscholier van 13 à 14 jaar niet meer onthoudt. Tot op zekere hoogte kan men zeggen, dat zulke officieren niet *door* hunne opleiding, maar *trots* hunne opleiding het zoo ver hebben gebracht.

Men gaat, naar ons gevoelen, dikwijls van een verkeerden stelregel uit bij het bepalen van wat de troepenofficier ten deze beslist noodig heeft. De landmacht, zoo redeneert men menigmaal, heeft met Engeland, dat eene zeemogendheid is, weinig of niets te maken, derhalve kan de taal, in dat land gesproken, als een heel ondergeschikt iets voor een officier van de landmacht worden beschouwd. Engelsche werken op

legergebied genieten daarom weinig of geen waardeering; dit nu echter niet, omdat die werken het lezen en overdenken niet geheel waard zouden zijn, maar eenvoudig, omdat hier het „onbekend maakt onbemind” in vervulling komt en men, kort en goed gezegd, onmachtig is en zich niet in staat gevoelt, die werken te verstaan en te begrijpen. Toch zal het anders niet meer met zooveel woorden behoeven te worden bewezen, dat ook de militaire boeken, in den laatsten tijd door Engelsche officieren over de door Engeland gevoerde oorlogen geschreven, wel waard zijn door ons te worden bestudeerd. Men denke hier b.v. aan de uitgebreide literatuur over den Zuid-Afrikaanschen oorlog. Nog altijd is immers het beoefenen van de krijgsgeschiedenis het beste middel om in tijd van vrede tactici en strategen te vormen. Welnu, dat men dan ook een ieder in staat stelle, dit middel in al zijne volheid te kunnen toepassen.

Men heeft nu al sedert vele jaren ingezien, dat de Duitsche taal ten minste niet zóó verloochend kan worden, wjl de Duitsche militaire geschriften ten onzent meer dan gewone eer genieten, en deze werken niet te kunnen lezen, geacht wordt ongeveer gelijk te staan met volslagen onkunde op militair gebied. In hoeverre nu deze meening waarheid bevat behoeft niet te worden onderzocht, maar toe te juichen is het in elk geval, dat de Hoofdcursus tegenwoordig tracht te herstellen, wat de cursussen verzuimden, door het Duitsch als leervak wél in behandeling te nemen. Echter, ook bij het geven van deze concessie heeft blijkbaar de nevedachte weer voorgezeten, dat men er toch vooral niet meer dan het strikt, strikt noodige aan besteden moet. Twee uren les per week is alles, wat men er in Kampen aan doet, wat natuurlijk net even genoeg is om gedurende het tweejarig verblijf aldaar Duitsch te leeren lezen en verstaan, maar niet, om ook grammaticaal deze taal in zich op te nemen, en nog veel minder, haar te leeren spreken of schrijven.

Wij achten het uit een zuiver militair oogpunt gezien zóó beslist noodig, dat elk officier de drie moderne talen behoorlijk kent, dat verder uitweiden over de nadeelen, aan het gemis van deze kennis verbonden, ons als geheel overbodig voorkomt. Wil men zich nu verder den officier nog als welopgevoed en beschaafd man in de gewone samenleving denken, dan moet het, dunkt ons, minstens vreemd genoemd worden, dat men hem als zoodanig met even voldoende Fransch, veel te weinig Duitsch en zonder eenige kennis van het Engelsch de wereld inzendt. Hij zal er later voor moeten oppassen, dat niet anderen dit gebrek aan kennis bij hem merken, want onverbiddelijk wordt hij dan de risée van ieder die het Middelbaar Onderwijs heeft gevolgd. Zelfs zijne eigen kinderen zullen hem, wat algemeene ontwikkeling betreft, mogelijk reeds op 15-jarigen leeftijd de les kunnen lezen!

Het voorbereidend onderwijs moet dus beginnen, behalve met Fransch, óók met Engelsch en Duitsch. Zal deze toevoeging het daarvan voorgestelde nut opleveren, dan moet men den tijd, nu aan eene Hoogere

Burgerschool in de eerste twee jaren aan de drie moderne talen gewijd, eveneens aan den cursus beschikbaar stellen; dit ook, om eenheid te verkrijgen bij de latere opleiding tusschen militaire en burger-aspiranten. De Hoogere Burgerschool nu, geeft gedurende de eerste twee jaren in elk der talen 3 à 4 uren les per week, wat dus gelijk staat met het door ons ontworpen leerplan aan een cursus, waarin voor elk der talen op 2 à 3 lesuren per week gedurende *drie* jaren gerekend wordt. (Verg. Bijl. I en II.)

Het onderwijs in de natuurkunde zal blijkens de door ons ontworpen leerplannen, aan den cursus en aan de Hoogere Burgerschool, één lesuur per week te vorderen hebben; dit, voor wat eerstgenoemde inrichting betreft, alleen gedurende de laatste twee jaren. Tegenwoordig wordt noch aan den cursus, noch in de eerste twee jaren eener H. B. S. natuurkunde onderwezen, doch men begint daarmede eerst later, en wel, bij het Militair Onderwijs aan den Hoofdcursus, en bij het Middelbaar Onderwijs in de 3° klasse der H. B. S. Het komt ons evenwel beter voor, dat men de natuurkunde bij de militaire opleiding steeds als een vak van voorbereidend onderwijs beschouwt, omdat de kennis hiervan voor den adspirant-troepenofficier alleen noodig is voor zijne algemeene ontwikkeling, tevens als basis voor zijne verdere militaire vorming, maar niet bepaald voor het goed verrichten der functiën, waarvoor hij later als troepenofficier zal komen te staan. De zuiver militaire opleiding zal zich later zooveel mogelijk alleen met die vakken moeten inlaten, welke het doel meer rechtstreeks bevorderlijk kunnen zijn, en in dit verband is het wenschelijk, dat de natuurkunde — wel te verstaan de algemeene beginselen daarvan — reeds onderwezen is, vóór het eigenlijke militair onderwijs een aanvang neemt.

En dit zelfde kan ook van de toevoeging der staatsinrichting (en het staatsbestuur) van Nederland en zijne Koloniën worden gezegd. Alleen is het hiermede in zooverre eenigszins anders gesteld, dat de kennis hiervan nu reeds bij het voorbereidend onderwijs aan de orde komen moet, omdat de Staatswetenschap voortaan als een vrij belangrijke tak van *militaire* wetenschap aan te merken is, en men hiermede bij de latere opleiding niet kan voortgaan, als men den leerlingen niet vooraf het noodige omtrent de inrichting en het bestuur van den Staat en zijne Koloniën heeft medegedeeld. Overigens zal dit vak aan de cursussen en de H. B. Scholen niet meer dan één uur per week, en alleen in het laatste jaar, te vorderen hebben.

Tegenover deze *vermeerdering* van leerstof: Duitsch, Engelsch, natuurkunde en staatsinrichting, komt nu bij het voorbereidend onderwijs in de eerste plaats eene *vermindering* van leerstof te staan, door de eischen der wiskunde niet zoo hoog op te voeren. Zal deze inkrimping den beschikbaren tijd ten goede komen, en is zij dus reeds daarom ten zeerste gewenscht, wij stellen er ook prijs op hier te verklaren, dat deze inkrimping bepaald noodig is, om aan het tegenwoordig getyranniseer van de wiskunde bij de opleiding tot troepenofficier eens en voor goed

een einde te maken. De groote hoeveelheid wiskundige kennis, die ge-
doceerd wordt, is nu voornamelijk als oorzaak te beschouwen, dat de
militaire studielijsten aan groote overlading lijden; dat het Militair
Onderwijs zijn hoofddoel — troepenofficieren te vormen — niet bereikt
en dat dus, alles bijeen genomen, geen voldoende practisch bruikbare
mannen voor den troependienst worden afgeleverd.

Het is waar, dat er bekwame en kundige militaire onderwijsmannen
gevonden worden, die de wiskunde, als middel om ook den troepenof-
ficier te vormen, warm verdedigen. Gaat men echter na de militaire
leerschool, door deze mannen vroeger zelf doorloopen, dan ontwaart men
spoedig, dat het uitsluitend wetenschappelijke en geen door en in de
practijk gevormde officieren zijn, die de wiskunde, meer dan zij ver-
dient, op een voetstuk zetten. In dit opzicht is de voordracht, in 1883
in de Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap gehouden, leer-
rijk en interessant, inzonderheid datgene, wat toen bij het debat werd
opgemerkt. De toenmalige Luit.-Kolonel van den generalen staf, leeraar
aan de Krijgsschool, W. ROOSEBOOM, bracht daarbij o. m. in het midden:
„Ik heb opgemerkt dat wiskunstenaars geen tactici zijn. Zij willen den
„zekeren weg en daar deze nimmer zuiver te vinden is, blijven zij
weifelen”. De Heer ELAND zeide: „Ik protesteer en zal blijven protesteer-
„ren tegen eene inrichting van Mil. Onderwijs (hier wordt de Kon.
„Mil. Academie bedoeld), waar de wiskunde hoog wordt opgevoerd ten
„nadeele van de studie in de militaire vakken; . . . waar men tot het
„denkbeeld moet komen, dat voor den a. s. officier wiskunde het eenige
noodige is”. (Orgaan 1883/84 blzn. 166, 168 en 169).

Men wil het aanbrengen van zooveel wiskundige geleerdheid ook
nog wel eens goed praten, door er op te wijzen, dat kennis — toch altijd
macht vertegenwoordigt. Na instemming hiermede in algemeenen zin,
zij daarna echter geconstateerd, dat volgens ons eerste beginsel, hier-
voor uiteengezet, de troepenofficier vooral aan *practische* eischen moet
voldoen en dat bij zó iemand de kennis, die niet direct voor het doel
te gebruiken is, in stede van macht, dikwijls *onmacht* te voorschijn
roept. Men bedenke, dat aanvoorders en opvoorders van anderen, nimmer
onder de geleerden te vinden zijn geweest. Te véél kennis bij hem,
die later uitsluitend practisch te werk moet worden gesteld, levert
altijd het gevaar op, dat zoo iemand aan de theorie te groote aandacht
schenkt, en mitsdien daarin ook te veel zijn kracht gaat zoeken, waar-
door hij — dit kan niet anders —, voor wat de practijk betreft,
in waarde daalt. Voor den technisch-wetenschappelijken officier zal
kennis doorgaans altijd macht beteekenen, maar voor den troepen-
officier geenszins. Voor hem zal het daarom beter zijn niet meer dan
het allernoodigste aan wiskunde te doen.

Dit allernoodigste is door ons bijeengebracht in de studielijsten aan
een cursus en in de eerste twee jaren eener H. B. S. te volgen
(Bijl. I en II), zoodat bij de latere militaire opleiding, dus na deze
voorbereiding, de wiskunde dan ook niet meer als verplicht leervak

Citaten
Zeer
wel aan
verbaand
gemikt!

onder

onderwezen wordt. De troepenofficier moet van de ballistiek zooveel weten, dat hij de theorie van het schot duidelijk en klaar aan anderen uitleggen kan, en dat de kogelbaan in het luchtledige voor hem geen geheimen meer bevat; bij de pionier- en veldversterkingskunst moet hij de daarbij voorkomende tracés en profielen kunnen bepalen, — wel te verstaan, voor zoover deze, in het platte vlak gelegen, te bepalen zijn; verder moet hij de eenvoudigste werkstukken, die hij als troepenofficier bij het landmeten en waterpassen op het terrein te verrichten kan krijgen, wiskunstig kunnen begrijpen. Meer te verlangen, zou afbreuk doen aan de bruikbaarheid in *practische* richting, omdat alsdan geen tijd genoeg overblijven zou om de kennis, dáárvoor bepaald noodig, in behandeling te kunnen nemen. Straks hopen wij zal dit nog duidelijker aan het daglicht komen, wanneer de studielijst voor het militair-academisch onderwijs besproken wordt. Hier zij nog slechts de onderstelling gewaagd, dat er tegenwoordig wel geen troepenofficier met eenige ervaring te vinden zal zijn, die met de hand op het hart verzekeren kan, dat hem bij de uitoefening van zijn dienst nog *meerdere* wiskundige kennis, dan hier werd aangegeven, ooit te stade kwam.

Verder kan nog aan den cursus de tijd worden uitgespaard, dien men nu voor het onderricht in dienst- en exercitiereglementen, benevens dienstvoorschriften, beschikbaar stelt. Wij voor ons meenen, dat dit onderricht als voorbereidende studie, evenmin aan een cursus als aan eene H. B. S. thuis behoort. Als onderofficier of korporaal moet de leerling natuurlijk op de hoogte zijn en blijven, van wat hem in zijn graad van reglementen en voorschriften bij de uitoefening van den dienst te pas komt, maar dit vereischt, men voelt het gereedelijk, geen speciale behandeling ter plaatse, waar de voorbereidende studie voor den officiersrang begint. Wanneer dit wel het geval was, zou men aan een cursus ook de *practische* velddienst-, gevechts- en gesloten oefeningen bij de leerstof hebben op te nemen, en deze oefeningen nu zooveel te meer, omdat ook bij de onderofficieren en korporaals de practijk boven de theorie behoort te gaan. Het onderricht, dat de leerlingen van een cursus in dienst- en exercitievoorschriften noodig hebben, dient dáár te geschieden, waar ook alle andere onderofficieren en korporaals dit onderricht ontvangen. Zonder bezwaar laat men tegenwoordig jongelieden aan de Kon. Mil. Academie toe, die vooraf nimmer iets aan reglementen of voorschriften deden, welnu, dan is het toch ook niet noodig, dat men tegenover de reeds in het leger dienenden eene andere gedragslijn volgt.

De verdeling der leerstof over de drie studiejaren van een cursus, zal er nu volgens vorenstaande beschouwingen dus, als volgt, uitzien (Bijl. II):

Rekenkunde,	één uur per week;	totaal <i>drie</i> uren per week in drie jaar.
Stelkunde,	twee uren " " " zes " " week in drie jaar.	
Meetkunde,	" " " " (het derde jaar één uur); totaal <i>vijf</i> uur p. w. in drie jaar.	
Natuurkunde,	één uur " " (alleen in het tweede en derde jaar); totaal <i>twee</i> uur p. w. in drie jaar.	
Staatsinrichting,	één uur per " (alleen in het derde jaar); totaal <i>één</i> uur p. w. in drie jaar.	
Aardrijkskunde,	" " " " (het eerste jaar twee uren p. w.); totaal <i>vier</i> uur p. w. in drie jaar.	
Geschiedenis,	twee uren " " totaal <i>zes</i> uren p. w. in drie jaar.	
Nederlandsch,	drie " " " (het eerste jaar twee uren p. w.); totaal <i>acht</i> uren p. w. in drie jaar.	
Fransch,	" " " " (het eerste jaar twee uren p. w.); totaal <i>acht</i> uren p. w. in drie jaar.	
Duitsch,	twee " " " (het eerste jaar drie uren p. w.); totaal <i>zeven</i> uren p. w. in drie jaar.	
Engelsch,	" " " " totaal <i>zes</i> uren p. w. in drie jaar.	

In overeenstemming hiermede geeft nu de studielijst in de eerste twee jaren eener H. B. S. het volgende aan: (Bijl. I.)

Rekenkunde,	eerste jaar twee uren, tweede jaar één uur; totaal <i>drie</i> uren p. w. in twee jaar.
Stelkunde,	" " drie " tweede jaar drie uren; totaal <i>zes</i> uren p. w. in twee jaar.
Meetkunde,	" " twee " tweede jaar drie uren; totaal <i>vijf</i> uren p. w. in twee jaar.
Natuurkunde,	" " een uur, tweede jaar één uur; totaal <i>twee</i> uren p. w. in twee jaar.
Staatsinrichting,	" " 0 " tweede jaar één uur; totaal <i>één</i> uur p. w. in twee jaar.
Aardrijkskunde,	" " twee uren, tweede jaar twee uren; totaal <i>vier</i> uren p. w. in twee jaar.
Geschiedenis,	" " drie " tweede jaar drie uren; totaal <i>zes</i> uren p. w. in twee jaar.
Nederlandsch,	" " vier " tweede jaar vier uren; totaal <i>acht</i> uren p. w. in twee jaar.
Fransch,	" " " " tweede jaar vier uren; totaal <i>acht</i> uren p. w. in twee jaar.
Duitsch,	" " " " tweede jaar drie uren; totaal <i>zeven</i> uren p. w. in twee jaar.
Engelsch,	" " twee " tweede jaar vier uren; totaal <i>zes</i> uren p. w. in twee jaar.

Het totaal aantal lesuren per week in eenig leervak is nu, zooals beide opgaven doen zien, aan den cursus en aan de H. B. S. volmaakt gelijk, slechts dit verschil zal blijven bestaan, dat de leerstof aan den cursus over *drie*, aan de H. B. S. over *twee* studie jaren wordt verdeeld. Hiermede is dan dus de eenheid in het voorbereidend militair onderwijs verkregen, zoodat voor burger- en militaire aspiranten de verdere opleiding zonder eenig bezwaar op een en de zelfde wijze geschieden kan; *eene Cadettenschool is daarbij verder overbodig.*

Om de tegenwoordig aan de H. B. Scholen gevolgde verdeling der leerstof in overeenstemming te brengen met het hier door ons voorgestane driejarig cursuson onderwijs, is slechts noodig dat de natuurkunde en de staatsinrichting een paar jaar eerder, de natuurlijke historie (plant- en dierkunde) een paar jaar later op die scholen aan de orde komt; verder, om in het eerste jaar niet alleen met het Duitsch, maar ook met het Engelsch aan te vangen. Deze wijzigingen zullen van geen of in elk geval van zeer weinig invloed zijn op den nu gevolgden gang van het vijf- of driejarig H. B. School-onderricht, zoodat tegen deze voorwaarden, om het Middelbaar Onderwijs te kunnen doen aansluiten aan het Militair Onderwijs, bij de aaneenschakelingscommissie wel geene bedenkingen zullen kunnen rijzen.

Wat het geheele aantal lesuren per week aangaat, dit bedraagt dan voor de H. B. S. ± 30 ¹⁾, en voor den cursus 18 à 19 uur. Voor de H. B. Scholieren is dit aantal van 30 uren zeker niet te groot, aangezien deze leerlingen ook nu 30 à 31 — in de hogere klassen zelfs 32 en 33 — uren in de school doorbrengen. De militaire leerlingen evenwel moeten deze 18 à 19 lesuren — dus gemiddeld drie per dag — volgen, en tevens hun dienst als korporaal of onderofficier verrichten. Of dit nu geheel mogelijk zal zijn, zonder nog meerdere faciliteiten aan het kader te verleen, is hier, wijl dit grootendeels zal afhangen van plaatselijke omstandigheden, niet wel uit te maken. Op den voorgrond willen wij echter stellen, dat de tegenwoordige vrijstellingen van dienst, zooals deze geregeld worden in het bestaande Voor-schrift voor de Cursussen bij het Wapen der Infanterie (art. 20), ons alleszins voldoende voorkomen. Mocht dit hier of daar anders blijken, dan zou het, aangezien de practische uitoefening van den dienst voor den a. s. troepenofficier toch ook haar nut afwerpen kan, wenschelijk wezen de wetenschappelijke eischen een weinig te verlichten, door op eenige vakken een enkel uur uit te zuinigen.

In geval dus het aantal lesuren te groot mocht zijn en het verleen van meer vrijstelling van dienst niet mogelijk is, zoodat men derhalve bepaald *genoodzaakt* zou zijn tot vermindering van lesuren over te

¹⁾ Bij bovenstaande studielijst der H. B. S., die in het eerste en tweede jaar resp. slechts 27 en 29 uren per week vordert, moet nog het leervak handteekenen en gymnastiek, elk één uur worden gevoegd, daar deze vakken tegenwoordig ook in de eerste twee jaren onderwezen wordt.

gaan, komt ons eene kleine inkrimping van lessen in Fransch, Nederlandsch en geschiedenis het minst bezwaarlijk voor. Wanneer men het eerste jaar één uur Fransch, het tweede jaar één uur Nederlandsch en het derde jaar één uur geschiedenis minder doceert, wordt het wekelijksch aantal lesuren van 18 à 19 op 17 à 18 teruggebracht, terwijl, mocht men zich daarmede nog niet tevreden kunnen stellen, op het Duitsch en Engelsch ook nog één uur uit te winnen zou zijn.

Eene zoodanige besnoeiing van het leerprogram zou natuurlijk wel eenigszins de eenheid in opleiding met de H. B. Scholen schaden, maar dit toch zeker niet zóóveel, dat daardoor het later te volgen militair-academisch onderricht niet voor allen even vruchtbaar zou kunnen zijn. Men vergete bovendien niet dat bij de verdeeling der leerstof, als boven voor een cursus werd aangegeven, eene *volmaakt* gelijke hoeveelheid leerstof, als voor de eerste twee jaren aan de H. B. Scholen als uitgangspunt genomen werd, en derhalve een besnoeid programma, als zooeven werd aangeduid, nog verre te verkiezen is boven dat, hetwelk tegenwoordig volgens de Wet aan de cursussen wordt gevolgd.

In aanmerking genomen, dat de militaire aspiranten reeds eenige praktische bedrevenheid bezitten en de burgeraspiranten niet, zou het voor de eenvormigheid van de latere opleiding aanbeveling verdienen, van de laatsten steeds het bewijs te vorderen, dat door hen de gewone militaire vóóroefeningen met vrucht doorloopen zijn. Welke deze vooroefeningen zouden moeten zijn, behoeft hier verder geen punt van overweging uit te maken. Wij voor ons meenen, dat eene rationeele opvoeding van burger tot militair eischt, dat zij slechts in sport, gymnastiek, schermen en schieten mogen bestaan.

Daar nu dus de eischen, om tot de specifiek militaire officiersopleiding te kunnen worden toegelaten, voor de militaire aspiranten van den cursus even zwaar zijn als voor de burger-jongelieden van de H. B. Scholen, heeft het geen zin meer en is het zelfs met de rechtvaardigheid in strijd, aan de eersten nu nog bovendien *bijzondere* voorwaarden omtrent gedrag, geschiktheid, enz. te stellen. Terwijl elke jongen, wanneer hij maar aan het toelatingsexamen voldoet en een bewijs van goed zedelijk gedrag bezit, voor eene plaats aan de Academie in aanmerking komen kan, moet een onderofficier, om op den Hoofdcursus te worden geplaatst, buitendien nog wachten tot hij drie jaren als militair (waarvan één als onderofficier) heeft gediend; verder nog door „practische geschiktheid, gedrag en dienstijver, naar door Onzen Minister van Oorlog te stellen regelen,” daarvoor in aanmerking komen (art. 35, sub b, van de Wet). Dit bemoeilijken van den weg, door den onderofficier te bewandelen, vloeit natuurlijk voort uit de omstandigheid, dat men van hem, wat zijne vorming in wetenschappelijke richting betreft, thans minder eischt dan van den cadet, en men de hierdoor ontstane mindere theoretische kennis, bij den onderofficier gecompenseerd wil zien, door voor hem de praktische eischen hooger op te voeren. Waar nu evenwel bij de door ons ontworpen regeling van het voorbereidende onder-

wijs, de voorwaarden van toelating voor burgeradspiranten en onderofficieren, geheel gelijk genomen worden, daar spreekt het vanzelf dat nu ook voor elk onderofficier, als hij maar door zijn chefs met een bewijs van goed zedelijk gedrag kan worden begiftigd en hij aan het toelatingsexamen voldoet, den weg, om den officiersrang te bereiken, moet openstaan. *Speciale* voorwaarden, omtrent praktische geschiktheid, diensttijd, gedrag enz., zullen voor de militaire adspiranten in de Wet dan ook niet meer mogen voorkomen.

En wanneer hier tot nu toe alleen van onderofficieren gesproken werd, zij opgemerkt, dat daaronder ook korporaals en zelfs soldaten zijn te verstaan. Het pad heeft men voor een ieder even toegankelijk te maken, zonder eenig voorbehoud. Heeft een korporaal of soldaat niet vrucht het driejarig voorbereidend cursusonderwijs gevolgd, voldoet hij aan het toelatingsexamen voor de verdere studie en is hij bovendien in het bezit van een bewijs van goed zedelijk gedrag, dan zal dien korporaal of soldaat *minstens* evenveel recht toekomen eene plaats te vervullen, als dezen of genen burger-adspirant van eene H. B. S. afkomstig. Het ligt, dunkt ons, geheel in de lijn eener goede kadervorming en tevens zal het bevorderlijk kunnen zijn aan de vrijwillige dienstneming, dat men hem, die de uniform reeds draagt, bij overigens gelijke rechten, zelfs *boven* den burger stelt. In elk geval eischt de billijkheid, dat de officiersrang ook voor den minderen militair minstens even gemakkelijk, of, wil men, even moeielijk te bereiken is als voor den burger. In dit verband zou het verder nog zeer de overweging waard zijn om behoorlijk onderlegde miliciens, die het driejarig cursusonderwijs volgen willen, een vrijwillig engagement van telkens één jaar toe te staan.

Het is verder natuurlijk geenszins noodig, dat het voorbereidend onderwijs, geheel of gedeeltelijk, speciaal aan eene H. B. S. of aan een cursus wordt gevolgd. Alleen het toelatingsexamen voor de verdere studie zal er over mogen beslissen, wie van de adspiranten de meeste rechten op eene plaats verkrijgt, zonder daarbij nog te vragen, waar of hoe de vereischte kennis verkregen werd. Een milicien b.v., die het gymnasium geheel of gedeeltelijk volgde, zal bij de door ons ontworpen regeling even goed kunnen mededingen als iemand, die elders de noodige kundigheden deelachtig werd.

Het stellen van gelijke voorwaarden brengt verder ook mede, dat het beschikbaar stellen van plaatsen voor de verdere studie, naar gelijken maatstaf geschieden moet, dus alleen het aantal behaalde punten bij het toelatingsexamen den doorslag geeft. Art. 6, sub. c, van de Wet zegt thans, dat „behoudens buitengewone omstandigheden, voor de Infanterie het „aantal opengestelde plaatsen te Kampen niet meer bedragen (mag) „dan ongeveer de helft van het aantal plaatsen, voor dat Wapen „aan de Kon. Mil. Academie opengesteld”. Deze bepaling, wekt het vermoeden, dat men niet dan noode aan den onderofficier de gelegenheid biedt zich tot den rang van officier op te werken, en men liever het officierscorps aanvult uit hen, die aan de Academie hunne

opleiding en vorming genoten. Hoe dit zij, duidelijk zal het wel wezen, dat, bij de hier voorgestane regeling van de officiersopleiding, het „gelijke monniken, gelijke kappen” gelden moet. Hoe overigens de plaatsen tusschen Kampen en Breda zouden moeten worden verdeeld, zal nog nader besproken worden.

De ondervinding zal moeten uitmaken, hoeveel cursussen, in verband met den te verwachten toevloed van de H.B. Scholen of van elders, noodig zijn. Naar onze schatting zou men aan een achttal, gelijkmatig over het geheele land verspreid, voldoende hebben; dit zóó opgevat, dat men hiervan vijf voor de infanterie, één voor de cavalerie en twee voor de artillerie beschikbaar houdt. Nu volgens vorenstaande beginselen de opleiding van den troepenofficier geheel afzonderlijk geschieden moet, en men hier onder troepenofficier ook cavaleristen en artilleristen heeft te verstaan, zullen ook bij de cavalerie en artillerie cursussen noodig zijn; eensdeels om bij deze twee wapens beter in de aanvulling te kunnen voorzien, anderdeels om ook aan aspiranten, hiervan afkomstig, de gelegenheid te geven zich voor den rang van troepenofficier bij hun Wapen te bekwamen.

Overigens zou natuurlijk, evenals thans, het behaalde aantal punten bij het toelatingsexamen er over te beslissen hebben, voor welk Wapen eenig aspirant, hij zij burger dan wel militair, verder wordt opgeleid. Op den voorgrond zou hierbij alleen moeten staan, dat iemand, die reeds eenige jaren bij de infanterie, cavalerie of artillerie gediend heeft, uit den aard der zaak geschikter is om voor inf., cav. of artillerie-officier te worden opgeleid dan iemand anders. Evenwel zal dit laatste ook al niet te veel gewicht in de schaal mogen leggen, omdat, zolang men zich alleen tot de rol van troepenofficier bepaalt, het verschil in functie van deze drie categorieën van officieren niet zoo bijzonder groot is, dat hiermede reeds bij het voorbereidend onderwijs veel rekening te houden valt. Evenzoo goed dus als een burger-aspirant voor een der drie Wapens verkiesbaar is, moet ook voor infanteristen, cavaleristen en artilleristen bij een ander dan hun eigen Wapen de latere specifiek militaire officiersopleiding openstaan.

Daar de tegenwoordige Academie aansluit aan de vijfjarige H.B.S. en hier slechts het volgen der *eerste twee* jaren van een drie- of vijf-jarigen H.B.S.-cursus vereischt wordt om tot het militair-academisch onderwijs te kunnen worden toegelaten, is het te voorzien, dat veel burger-jongelieden zich zullen aanmelden om het toelatingsexamen te doen, veel meer dan er b.v. tegenwoordig aan het examen voor de Cadettenschool wenschen deel te nemen. Om dezen overmatigen toevloed, waarvan verreweg het grootste deel toch, wegens gebrek aan plaatsen, zou moeten worden afgewezen, wat te breidelen, zou men goed doen, evenals thans, een bepaalden leeftijd te stellen, alvorens aan het examen kan worden deelgenomen. Vooropstellende, dat het niet wenschelijk is den troepenofficier op jongeren leeftijd dan volle 19 jaar te benoemen en de latere militaire studie hiervoor (volgens ons 9^e be-

15 jaar!

ginsel) vier jaren vorderen zal, zou men den ouderdom der burger-adspiranten in verband hiermede op volle 15 jaren moeten bepalen. Voor het overige zou nog, zooals zooeven reeds werd opgemerkt, bij gelijke kundigheden, den ouderen militairen adspirant boven den jongeren burger-adspirant, de voorrang moeten worden verleend.

Moet men er op bedacht wezen om den *burger*-adspirant niet op al te jeugdigen leeftijd aan te nemen, de hier voorgestane regeling der officiersopleiding kan daarentegen ten aanzien van de uit het leger afkomstige adspiranten, aanleiding geven tot het tegenovergestelde. Wanneer men evenals nu (art. 35, sub *a*) tot op de intrede van het 26ste levensjaar de gelegenheid tot de verdere studie toelaat, zal het officier-worden tot bij de intrede van het 30ste levensjaar open staan, een leeftijd, dien wij beslist te hoog zouden achten. Niet, dat een zoo oud 2^e luitenant de geschiktheid zou moeten missen, om als militair aanvoerder en opvoeder goede diensten te bewijzen, want waar ondervinding en levenswijsheid nog altijd de beste gidsen blijven, om bij de aanvoering en opvoeding den te bewandelen weg te toonen, daar spreekt het ook vanzelf, dat een pas benoemde 30-jarige 2e luitenant voor deze taak doorgaans best te gebruiken zou zijn. Men heeft echter, behalve deze ééne zijde der zaak, ook nog deze andere te bezien, dat n.l. tevens het *physiek* bij het beoordeelen der geschiktheid een machtig woord medespreekt. Wanneer men bedenkt, dat het lichamelijke leven de oorsprong van het geheele menschenleven en dus de lichamelijke gezondheid het fundament van allen aanleg is, derhalve ook van de *zedelijke* gezondheid en kracht, dan behoeft het geen betoog, dat het *physiek*, minstens evenveel als ondervinding en levenswijsheid, de geschiktheid tot aanvoeren en opvoeden bepalen zal.

Behoeft men nu op 30-jarigen leeftijd aan dat *physiek* nog niet te twifelen, zeker is, dat iemand, eenmaal dien ouderdom bereikt hebbende, al vrij nabij de grens gekomen is, waarop stilstand van *physieke* ontwikkeling intreedt, wat zich in het bestaans- en gedachtenleven uit, door het koesteren van minder illusies en het al te beredeneerd wikken en wegen van datgene, wat met het eigen wel en wee verband houdt. Het eerste zal dikwijls laksheid en het tweede vaak ontevredenheid ten gevolge hebben, die beide te meer voedsel krijgen, naarmate later de promotie slechter gaat en daarmede eene verbetering van positie langer uitblijft. Is dan ook op 30-jarigen leeftijd, dus onmiddellijk na de benoeming, op de geschiktheid niets aan te merken geweest, geheel anders zal dit doorgaans worden, wanneer men een tien jaar verder is en men den 40-jarigen luitenant dan in zijne functiën van aanvoerder en opvoeder gadeslaat. Bij de benoeming tot kapitein — wat wel de *bâton* de *maréchal* voor hem zal wezen — is zoo iemand al dikwijls zóó ver gekomen dat alle illusies verdwenen zijn en slechts eene gewone alledaagsche plichtsopvatting hem bij het volbrengen van zijn taak beheerscht. Voor *geestdrift* is zoo'n oude-jonge kapitein natuurlijk weinig vatbaar.

De hoogste leeftijd, waarop nog eene aanstelling tot 2^e luitenant ge-

schied en mag, zouden wij, evenals nu, op volle 27 jaar wenschen, zoodat tot de vierjarige verdere studie, als door ons voorgestaan, geen oudere leerlingen zouden mogen worden toegelaten dan die, welke den vollen ouderdom van 23 jaren hebben bereikt. Daar de wet tegenwoordig den Hoofdcursus tot op den vollen 25-jarigen leeftijd openstelt, zou de nu voorgestane beperking van twee jaren vergoed kunnen worden, door de thans voorgeschreven minimum-leeftijdsgrens (van volle 19 jaren) te laten vervallen; dit in zooverre, dat ook voor de militaire, evenals voor de burger-adspiranten van zoeven, het toelatingsexamen gedaan kan worden, zoodra de volle leeftijd van 15 jaren is bereikt.

(Wordt vervolgd.)

Eene aantekening op het Reglement voor de Bereden-Artillerie.

Iedere bereden artillerist kent de vraag, of de batterijcommandant, na verkenning van den opmarsch en van de stelling, zelf zijne batterij daar behoort te brengen, dan wel of hij in die stelling blijven moet, ten einde zich nader op de hoogte te stellen van de opstelling, de uitgestrektheid, enz. van het aanstonds te bevuren doel. In het laatste geval ontvangt de oudste luitenant eene, zoo mogelijk schriftelijke, order tot het in stelling brengen der batterij. Iedere bereden artillerist beseft ook het gewicht dier vraag, doch heeft haar meermalen in verschillenden zin hooren oplossen.

Het Gevecht C. (1894) ging uit van het beginsel, dat de B.C. *in den regel* in de stelling bleef en slechts *bij uitzondering* zijne batterij bij haren opmarsch begeleidde, n.l. wanneer het innemen der stelling bijzondere omzichtigheid vereischte.

Later werden wijzingen in dit Voorschrift aangebracht en werd vrijwel van een omgekeerd beginsel uitgegaan. Trad de batterijcommandant in afdeelvingsverband op, dan moest hij zelf zijne batterij in stelling brengen, „tenzij het doel moeilijk is waar te nemen”. Een zelfstandig optredende B.-C. mocht „bij uitzondering” op gelijke wijze handelen.

De Voorschriften Bereden-Artillerie (1905) gingen wederom van eene andere grondgedachte uit. Thans blijft de B.-C. *ten alle tijde* in de stelling en wordt de batterij door den oudsten luitenant, aan de hand van eene schriftelijke order, in stelling gebracht; hoogstens geeft de B.-C. persoonlijk nog eenige aanwijzingen omtrent het laatste gedeelte van den opmarsch, wanneer de stukken ten slotte met handen vooruit gebracht moeten worden.

Dit voortdurend veranderen van inzichten binnen een tijdvak van 12 jaar — wij hebben het „Tactisch gebruik”, enz. en oudere Voorschriften maar buiten beschouwing gelaten — valt zeer goed te verklaren: zoowel aan het blijven waarnemen van den vijand als aan een zekeren, gedekten, snel verloopenden opmarsch moet groote waarde worden toegekend en, waar derhalve de keuze moeilijk was, heeft de persoonlijke waardeering van hen, die geroepen werden mede te werken aan onze Voorschriften, de balans beurtelings naar de eene of naar de andere zijde doen overslaan.

Voor de toekomst hebben, zoowel de ononderbroken aanwezigheid van den B.-C. in de gekozen batterijstelling als ook een zekere, bovenal gedekte opmarsch, eene verhoogde beteekenis verkregen.

Het gebruik van rookzwak kruit had de opsporing en het onderkennen van vijandelijke doelen reeds veel moeilijker gemaakt. Daarbij komt nu nog het steeds duidelijker uitgesproken streven om zooveel mogelijk gebruik te maken van de dekking van het terrein. Tegenover de groote uitwerking van het moderne infanterie- en artillerievuur zijn goed zichtbare afdeelingen op open terrein ten doode opgeschreven: vandaar, dat de infanterie in de toekomst met zorg het bedekte terrein zal houden en, waar zij gedwongen wordt het open terrein te betreden, van elke dekking gebruik maken zal, bij den aanval spronggewijze met kleine afdeelingen, nu hier, dan daar zal naderen om een oogenblik later weder in de geringste terreinplooi te verdwijnen; vandaar, dat de moderne richtmiddelen der bereden artillerie haar in staat stellen uit gedekte stellingen te vuren en dat veelvuldig van gedekte en half gedekte stellingen zal worden gebruik gemaakt. Voor ieder, die kennis genomen heeft van de ervaringen, opgedaan in de jongste twee oorlogen, waarin moderne vuurwapenen werden gebruikt, is het duidelijk, dat elke terreindekking uiterst zorgvuldig zal moeten worden benut, met hoe grooten offensieven geest men ook bezielde moge zijn.

De doelen zullen derhalve in de toekomst zeer moeilijk op te sporen, vast te houden en te volgen zijn. Dit maakt het reeds gewenscht, dat de B.-C., of althans een officier, met een goeden kijker gewapend, in de gekozen vuurstelling blijft. Doch bovendien zijn de voorbereidende werkzaamheden voor de eigen vuuropening sedert de invoering van het snelvuurkanon met zijne moderne richtmiddelen zeer in omvang en beteekenis toegenomen. De indirecte richtwijze, die veelvuldig toepassing vinden zal, maakt het gebruik van het richttoestel B.-C. noodzakelijk, alsmede dat van de richtliniaal tot het gemakkelijk bepalen der breedteverdeeling. Nu kan men een en ander in tijd van vrede wel doen verrichten door een goed ontwikkelden en daarbij geroutineerden wachtmeester-hulprichter, in de werkelijkheid zullen deze verrichtingen, vooral, wanneer verliezen ingetreden zijn en men zich wellicht met een milicien-wachtmeester behelpen moet, aan een officier ten deel moeten vallen.

Aan den anderen kant heeft ook het met zorg en behoedzaamheid in stelling brengen der artillerie aan beteekenis gewonnen. Artillerie, welke tijdens haren opmarsch ontdekt wordt door die des vijands, boet, zoo deze laatste niet geheel onmondig is, hare beweegbaarheid, hoogstwaarschijnlijk ook een deel harer gevechtskracht in: zij wordt vleugellam geschoten. De laatste oorlogen hebben dit overtuigend bewezen. Vandaar de noodzakelijkheid van gedekte en half gedekte stellingen, vandaar ook de noodzakelijkheid om den opmarsch met de uiterste zorg voor te bereiden en den laatsten afstand tot de stelling sluipenderwijze, wellicht stuk voor stuk af te leggen, waarbij menigmaal afgespannen

en de vuurmonden ten slotte met handen in stelling gebracht zullen moeten worden. De oude bravoure-stukjes, het kranig binnenrijden der stelling met 12 voertuigen te gelijk, zouden menigmaal tot een débâcle leiden. ¹⁾

Waar eenerzijds de aanwezigheid van een officier in de uitgekozen batterijstelling dringend noodig is, anderzijds de opmarsch oordeelkundig geleid moet worden en de B.C. zich niet in tweeën deelen kan, dringt zich onwillekeurig de vraag op, of niet eene regeling te treffen is, waardoor beide bovengenoemde belangen gediend worden. Wij gelooven, dat deze te vinden is door, in plaats van den ordonnans, den oudsten luitenant aan de verkenning te doen deelnemen en daarna, in den regel, door dezen de batterij in stelling te doen brengen. Het personeel, dat aan de verkenning deelneemt, vermeerdert hierdoor niet in getal en het gevaar, dat de batterijstelling ontijdig verraden wordt, neemt derhalve niet toe. Ook is de oudste luitenant niet onmisbaar bij de batterij, die of in eene afwachtingsstelling naast den marschweg is opgemarcheerd, of aan ééne zijde van dezen het bevel tot den opmarsch afwacht. Het eenige denkbare geval, waarin de oudste luitenant tijdens den afwachtingstoestand nog handelend zou moeten optreden, is een verrassende aanval op de batterij. Doch in de eerste plaats zal dit geval zich uiterst zelden — d. i. slechts bij onvoldoende bedekking — voordoen en in de tweede plaats zal de persoonlijke invloed van den oudsten luitenant bij een dergelijken aanval, die doorgaans eene der flanken of den rug der batterij geldt, dan wejnig vermogen, vooral, indien de batterij nog in de marschcolonne staat, d. i. ongeveer 300 M. lang is. De vraag, of een dergelijke aanval afgeslagen wordt, hangt meer af van de kalmte van geest en de handelbaarheid der batterij, het initiatief der stukscommandanten en de vindingrijkheid van allen om, b. v. bij een cavalerieaanval, den vijand in een minimum van tijd den weg te versperren. ²⁾

¹⁾ De Duitse kapitein der Veldartillerie EBERHARD, die uit een veldartilleristisch oogpunt eene studie van den Russisch-Japanschen oorlog heeft gemaakt, komt in het Militär Wochenblatt 1907, No. 62, tot deze korte, doch leerrijke conclusiën nopens het gebruik van ongedekte en gedekte stellingen: „Bewiesen hat der Krieg, dasz 1°. offenes Auffahren im feindlichen Artilleriefeuer nur in Ausnahmefällen stattfinden darf, 2°. dasz im Allgemeinen auf das Streben nach Deckung erhöhter Wert zu legen ist, 3°. dasz die Feldartillerie in der Zukunft weit mehr als bisher angenommen, aus ganz verdeckten Stellungen wird schieszen müssen, 4°. dasz das indirekte Schieszverfahren im Allgemeinen *durchaus* kriegsmäszig ist.” Te recht spreekt men tegenwoordig over de *leegheid* van het gevechtveld.

²⁾ Op dit gebied kan men, door bij eene rustende batterij achtereenvolgens een verrassenden infanterie- of cavalerie-aanval van allerlei zijden te onderstellen, eene reeks van aardige oefeningen houden, die van groot tactisch nut zijn, daar zij de waakzaamheid en de vindingrijkheid van het geheele personeel, alsmede het initiatief der onderaanvoerders, verhoogen, en daardoor de samenwerking van allen onder moeilijke omstandigheden verzekeren. Is de

Neemt de oudste luitenant deel aan de verkenning der stelling, dan doorloopt hij met den B.-C. het terrein voor den opmarsch, neemt hier alles persoonlijk waar, kan door den B.-C. nog op zaken gewezen worden, die deze bij den opmarsch in acht genomen wil zien, terwijl hij zich omtrent twijfelachtige punten door aanvullende verkenningen zekerheid kan verschaffen. Ook leert hij door eigen aanschouwing de in te nemen stelling kennen, de wijze, waarop men de batterij er het handigst en het meest gedekt brengt, de punten, waar van richting of van vorm veranderd moet worden, afgespannen, enz. Naar de batterij terugkeerende, slaat hij nogmaals het terrein voor den opmarsch gade en heeft hij andermaal de gelegenheid den opmarschweg te verkennen en in zich op te nemen.

Vergelijkt men deze regeling van den opmarsch met de thans van kracht zijnde, dan springen de voordeelen duidelijk in het oog. Bij de hier geschetste worden betere waarborgen verkregen voor een snellen, zekeren en gedekten opmarsch langs den besten weg, waarbij de batterij in oordeelkundigen vorm recht op haar doel, i. c. hare stelling af gaat. De bestaande regeling schenkt die waarborgen niet. Zij laat ruimte voor onzekerheid, twijfel, verdwalen, zich plotseling wagen op open terrein, rijden in onjuist front of onjuiste strekking, fouten, waarvan de noodlottige gevolgen in de werkelijkheid menigmaal zouden worden ondervonden.

Bij de bestaande regeling rijden n.l. de ordonnans en de trompetter in den regel met eene flinke snelheid den B.-C. achterna, die ter verkenning van de in te nemen stelling zich van zijne batterij verwijdert. De beteekenis van het oogenblik niet altijd voldoende beseffende, ook niet altijd voldoende geoefend om tijdens een flinken galop den afgelegden weg in zich op te nemen en dien in omgekeerden zin terug te kunnen vinden, komen zij na eenigen tijd met den B.-C. in de in te nemen stelling aan, dikwijls nadat de B.-C. eerst op 1 à 2 andere punten te vergeefs naar eene stelling gezocht heeft. Laatstegenoemde schrijft nu zijn bevel voor den oudsten luitenant, waarin o.m. de regeling van den opmarsch. De ordonnans — dikwijls in plaats daarvan de trompetter, omdat de B.-C. dezen eene grootere handigheid toeschrijft — keert nu met die order naar de batterij terug. Zelden of nooit wordt daarbij de reeds afgelegde weg gevolgd. De sporen worden erin geslagen en in de richting, waarin hij de batterij vermoedt, rijdt de houder van de kostbare order weg. Verdwalen, althans ronddolen, is hierbij, vooral

batterij in dit opzicht schematisch voldoende geoefend, dan kan men haar — door samenwerking met eene compagnie of een eskadron — tijdens eene rust doen overvallen, en zien, in hoeverre de getroffen maatregelen zich aanpassen aan de eischen van het oogenblik. Elke batterij moet leeren om „tactisch te rusten”, zooals een oud-regimentscommandant het uitdrukte. Meestal ziet men echter gedurende de lange afwacht-periode, die inderdaad zeer vervelend kan zijn, de „rustige rust” beoefenen.

in bedekt terrein, niet uitgesloten en de stereotype uitroep: „waar blijft de batterij toch” heeft de ordonnans menigmaal op zijn geweten.

Er behoort eene groote mate van handigheid van den B.-C. toe, om in weinige woorden zijn oudsten luitenant, die wellicht nog nimmer ter plaatse geweest is, een weg zóó duidelijk te maken, dat deze laatste zich niet vergissen kan. Dit is bijna ondoenlijk. „Afslaan bij den eersten breedden zandweg rechts” of „bij den tweeden hoogen boom”; „aanrijden op de punt van het hooge bosch”, enz. enz. zijn volmaakt begrijpelijke en afdoende aanwijzingen voor hem, die een terrein reeds doorloopen heeft, zij kunnen geheel onvoldoende zijn, wanneer men dat terrein niet kent.

Als laatste aanwijzing omtrent de in te nemen stelling luidt het dan in den regel: „Ik sta op den rechter (l.) vleugel, de trompetter op den linker (r.)”. In half bedekt terrein vallen die punten niet altijd dadelijk in het oog, op meer open terrein ziet men, behalve den B.-C. en den trompetter, op grooten afstand nog de silhouetten van algemeenen bevelhebber, bereden officieren der infanterie, den artilleriecommandant met zijn staf, cavaleriepatrouilles, trompetters en ordonnansen, in vredestand ook die van scheidsrechters, amateurs, enz. Daardoor springt het in te nemen front en zelfs de strekking der in te nemen stelling den oudsten luitenant, die omtrent de juiste ligging van het doel op het terrein meestal in het duister verkeert, niet altijd dadelijk duidelijk in het oog. Noodeloos slingeren, onzekerheid en het afleggen van te groote afstanden zullen hiervan in den regel het gevolg zijn.

Dikwijls ook beseft de B.-C. de onmogelijkheid om den oudsten sectiecommandant den opmarschweg in weinige woorden duidelijk te maken en leest deze laatste in zijn briefje: „de ordonnans (c q. de trompetter) wijst den weg” Dan is men eerst recht aan de genade en de ongenade — vooral aan deze laatste — van den gids overgeleverd. Men slingert, heg noch steg kenkende, door bedekt en half bedekt terrein, totdat de ordonnans plotseling stopt en het stereotype: „Luitenant, ik geloof, dat ik een beetje (!) aan het dwalen ben” eruit komt. Daar staat dan plotseling, dikwijls op een hoogst ongunstig punt, de geheele batterij met haren oudsten luitenant en kan deze laatste zelf aan het zoeken gaan, om haar uit deze impasse te helpen en haar te leiden naar de in te nemen stelling.

Mij — en vermoedelijk velen met mij — is het menigmaal aldus gegaan en ongetwijfeld zullen allen, die als oudste luitenant meermalen eene batterij in onbekend terrein op eene schriftelijke order in stelling brachten, moeten erkennen, dat het een twijfelachtig voorrecht is. Binnen bereik van vijandelijk snelvuurgeschut zou een dergelijke opmarsch tot de schromelijkste gevolgen kunnen leiden.

Op grond van bovenstaande overwegingen schijnt het gewenscht in het Reglement voor de Bereden-Artillerie de bepaling op te nemen, dat zoowel de B.-C. als de oudste luitenant aan de verkenning van den opmarschweg en van de stelling deelnemen (zonder ordonnans, doch met den trompetter, enz.) Als regel blijft daarna de B.-C. in de gekozen stelling achter en keert de oudste luitenant naar de batterij terug om

haren opmarsch te leiden. Acht de B.-C. het gewenscht dit laatste per soonlijk te doen, dan gelast hij den oudsten sectiecommandant in de gekozen batterijstelling te blijven tot het verder waarnemen van den vijand en c.q. tot het treffen van de voorbereidende maatregelen voor het openen van het vuur.

De voordeelen dezer regeling zijn:

1°. Er blijft ten allen tijde een officier in de gekozen stelling achter met het doel, als boven aangegeven.

2°. De batterij wordt in stelling gebracht door een officier, die den opmarschweg en de stelling uit eigen waarneming kent.

3°. De schriftelijke order van den B.-C. voor den oudsten sectiecommandant vervalt, waardoor tijdsbesparing verkregen en vergissing buitengesloten wordt.

Amsterdam.

W. E. VAN DAM VAN ISSELT.

N A S C H R I F T .

Nadat het bovenstaande door mij geschreven werd, vernam ik, dat de hier aanbevolen methode om eene batterij in stelling te brengen, o. a. in Zweden toepassing vindt. Dáár begeleidt de oudste luitenant den B.-C. bij zijne verkenning van de stelling en keert daarna naar de batterij terug, om haren opmarsch te leiden. Zoodra de oudste luitenant bij de batterij teruggekeerd is, gaan de andere sectiecommandanten in galop vooruit naar den B.-C. om door dezen ingelicht te worden. Onmiddellijk na het in stelling komen der batterij kan dan het vuur geopend worden, zonder verdere bespreking of nadere aanwijzingen aan de S.-C.

NEDERLAND EN BELGIË, door JHR. MR. R. A. KLERCK.
's-Gravenhage, 1907. W. P. VAN STOCKUM & ZON.

Zeer te recht wordt in het voorbericht dezer studie er op gewezen, dat er, noch in de instelling van een Hof van Arbitrage, noch in het houden der Tweede Vredesconferentie, genoegzame aanleiding te vinden is, om de toekomst van een kleinen Staat voortaan met vertrouwen tegemoet te zien of om de kleine Staten de overtuiging te geven, dat zij zich van de verplichting ontslagen kunnen rekenen om voor de veiligheid van de aan hunne zorgen toevertrouwde bevolking maatregelen te nemen ter waarborging van hunne onafhankelijkheid. In het minst zeker niet Nederland en België, op welker verhouding in oorlogstijd deze studie betrekking heeft. Is België steeds in nauwe mate betrokken geweest bij alle verleden Europeesche oorlogen, Nederland is ook sedert de Duitsche vloot zich dermate heeft uitgebreid, dat zij kan mededingen naar de heerschappij ter zee, in veel nauwer mate bij een eventueelen oorlog betrokken. Beide landen zullen bij een Europeesch conflict wellicht niet alleen hun oostgrens, doch ook hun westgrens tegen schending hebben te beschermen.

De Schrijver die zijn betoog heeft ingedeeld in drie Hoofdstukken, n.l. een historisch overzicht, aangevende de betrekkingen tusschen beide Staten, de perpetueele neutraliteit van België, en de politieke en militaire gronden, waarop het samengaan tusschen Nederland en België moet worden aanbevolen, geeft in zijne studie tevens een nagenoeg volledig overzicht van al hetgeen over deze aangelegenheid is gepubliceerd en doet zijn betoog in hoofdzaak aansluiten aan het door de Belgische courant „Le Petit Bleu” uitgegeven werk over „L'entente hollando-belge”.

Reeds in de inleiding komt de Schrijver op tegen de zoogenaamde „bescheiden en zelfstandige politiek”, die door zoovelen hier in den lande als de beste staatkunde voor Nederland wordt aanbevolen, en door zijn geheele betoog heen vindt de Schrijver gelegenheid om op te komen tegen die staatkunde, welke hij voor Nederland een groot gevaar acht. Moge men nu al kunnen zeggen, dat die „bescheiden en zelfstandige politiek”, al heeft zij ons ook eenige malen een minder eervol figuur doen maken, tot nu toe ons zelfstandig bestaan niet in gevaar heeft gebracht, men moet toch niet vergeten, dat de tijden eenigszins veranderd zijn en de kansen, dat Nederland in een Europeesch conflict betrokken wordt, aanzienlijk vermeerderd zijn. Voornamelijk is dit te wijten aan de uitbreiding der oorlogsvloten der ons omringende Mo-

gindheden en de groote verbetering der verkeersmiddelen in het Z. van ons land en het oostelijk deel van België. Nog in 1870 kon men zeggen, dat Nederland eigenlijk buiten het operatietooneel lag; Engeland was toen onbeperkt meester ter zee en groot gevaar voor schending der onzijdigheid of drang naar het bezit van onze havens bestond toen niet. Doch thans, nu bij een uitbrekende oorlog Engeland zich niet meer kan noemen onbeperkt meester ter zee, nu de Noordzee het terrein kan worden van den strijd, thans liggen wij niet meer buiten het oorlogstooneel, neen, wij liggen er midden in. En wanneer aan alle zijden rondom ons de oorlog is ontbrand, dan is het duidelijk, dat eene bescheiden politiek niet helpen zal, dan zal alleen de kracht van ons optreden den oorlog buiten onze grenzen houden. De vraag is zelfs, of wij bij het uitbreken van den oorlog niet uitgenoodigd zullen worden om partij te kiezen, en wee ons, als wij dan niet met kracht en zelfbewustheid den weg weten te kiezen, die voor ons het voordeeligst is. Worden wij werkelijk in den oorlog betrokken, dan zal ons lot bij het sluiten van den vrede niet afgemeten worden naar de bescheidenheid van onze staatkunde, maar alleen naar de kracht, waarmede wij ons hebben doen gelden.

Wanneer nu verder een Engelsche marine-autoriteit openlijk verklaart, dat hij zich bij het voeren van een zeegevecht om neutraal gebied niet bekommert, wanneer wij de wijze nagaan, waarop Japanners en Russen met de Chineesche neutraliteit omsprongen, dan is er voor hem, die het met de toekomst van ons land wél meent, wel reden tot nadenken. Het is dan ook niet te begrijpen, hoe men het toejuichen kan, dat een Nederlandsch Minister van Buitenlandsche Zaken, gevraagd wordende naar de door hem te volgen staatkunde, daarop antwoordt, dat hij geene bijzondere Staatkunde heeft. Alsof niet de staatkunde van elken Nederlandschen Minister van Buitenlandsche Zaken daarop moest uitgaan om Nederland, bij den toekomstigen Europeeschen oorlog, te behoeden voor de gevaren, daarin voor ons welzijn en onze onafhankelijkheid opgesloten. Dat eene dusdanige staatkunde ten allen tijde bescheiden zou moeten zijn, in de geschiedenis zijn bewijzen te over te vinden voor het tegendeel.

Ik acht het in dit verband niet ondienstig er op te wijzen, dat, waar vrijwel elk jaar bij de behandeling der Staatsbegrooting verwijten worden gericht tot het Ministerie van Buitenlandsche Zaken wegens weinig krachtig optreden, deze weinige activiteit voortvloeit voor een groot deel uit de hier te lande heerschende meening, dat onze staatkunde bescheiden moet zijn. Krachtig en bescheiden zijn twee woorden, die in de Staatkunde elkander niet aanvullen, doch lijnrecht tegenover elkander staan. Wil men niets weten van eene krachtige staatkunde, dan moet men ook de gevolgen daarvan aanvaarden, d. i. een weinig krachtig Ministerie van Buitenlandsche Zaken.

Betrekt men in deze beschouwingen onze koloniën, meent men, dat wij juist met het oog op het behoud van deze, bescheiden in onze

Europeesche staatkunde moeten zijn, zoo meen ik, dat er meer kans bestaat, dat het lot dezer koloniën beslist wordt in Europa, dan wel in onze koloniën zelf. Is nu in de eerste plaats onze weermacht in de kolonien niet van dien aard, dat wij deze laatste bij de eerste de beste bedreiging behoeven op te geven, aan de andere zijde zal bij het, na het conflict, te sluiten vredesverdrag rekening gehouden worden met de wijze van ons optreden en alleen van de kracht van ons optreden zal het behoud der koloniën afhangen. Eenmaal hebben wij wel onze koloniën terugontvangen, al was ons optreden ook diep bedroevend geweest, maar op een dergelijk fortuin behoeven wij niet meer te hopen. Hoe grooter de kracht zal zijn, waarmede wij in den toekomstigen oorlog zullen optreden, des te grooter de kans, dat wij onze koloniën zullen behouden. Eene bescheiden politiek geeft ons daarvoor niet den minsten waarborg.

Moge men het ook met den Schrijver betreuren, dat Nederland en België gescheiden zijn en zijn er ook in de kortstondige vereeniging in de periode 1815—1830 fouten begaan, zoo geloof ik toch, dat de eeuwenlange scheiding in het karakter der beide volken zoodanige verschillen heeft doen ontstaan, dat eene duurzame vereeniging onder één bestuur niet meer mogelijk is. Laten wij daarom liever streven naar eene hechte en duurzame vriendschap tusschen beide volken en een gezamenlijk pal staan tegen de gevaren, die ons bedreigen.

In het tweede Hoofdstuk zijner studie bespreekt de Schrijver de vraag, of de neutraliteit van België aan dien Staat de bevoegdheid verleent tot het sluiten van een bondgenootschap.

Wordt van verschillende zijden betoogd, dat de neutraliteit van België het sluiten van eene alliantie niet belet en komt de Schrijver ook tot deze conclusie, zoo meen ik toch, dat de collectieve garantie der groote Mogendheden, al heeft zij ook in de practijk doen blijken, dat zij niet voldoende was, haar medezeggingsrecht bij de internationale verhoudingen van België niet geheel opheft, en acht ik het steeds mogelijk, dat, bij eene eventueel te sluiten alliantie, door die Mogendheden, al is het ook uit eigenbelang, bezwaren worden opgeworpen. Ik acht het dan ook voor België veel beter om, voordat het pogingen tot het sluiten van eene alliantie doet, te trachten zich van de neutraliteit te ontdoen en ik noem het een verblijdend feit, dat onder de verschillende personen, die Jhr. KLERCK in zijne studie aanhaalt, voorstanders van eene dergelijke opheffing zijn.

De neutraliteit van een Staat is op den duur een beletsel voor zijne ontwikkeling. Inzonderheid nu de bevolking van België zich voortdurend uitbreidt en er wel eens een tijd kan komen, dat de bodem van België voor de bevolking geen ruimte meer oplevert, zou de neutraliteit zeker belemmerend kunnen werken. Reeds nu, als België werkelijk den Congostaat gaat annexeren, acht ik het optreden als koloniale Mogend-

heid, met de daaraan verbonden talloze verwickelingen, moeilijk verenigbaar met het bestaan van België als neutrale Mogendheid.

In verband hiermede acht ik het gelukkig, dat de stem onlangs in ons parlement opgegaan ten voordeele van eene neutraliteitsverklaring van Nederland, aldaar krachtige bestrijding heeft gevonden. Niet alleen verbiedt onze positie als koloniale Mogendheid een dergelijken toestand, doch ook de toestand van ontwikkeling, waarin wij verkeeren, de toename van onze bevolking zou ons in het geval kunnen brengen, dat wij naar uitwegen moesten zoeken, om onze bevolking plaats te geven. Daarom mogen wij in onze internationale positie ons niet aan banden leggen.

Van harte hoop ik dan ook, dat het de Belgische Regeering gelukken zal een weg te vinden, waarbij zij zich van de neutraliteit zal kunnen ontdoen. Dat een dusdanig verdwijnen van de neutraliteit, in westelijk Europa, eene spanning in het leven zou roepen, zooals de Kapitein TONNET verwacht, meen ik te moeten betwijfelen. In practischen vorm is deze neutraliteit reeds verdwenen, getuige de pogingen van 1870 van twee garandeerende Mogendheden om België in te lijven, en de hernieuwde verklaring, tijdens den oorlog van 1870, eene verklaring, waaraan men zich evenwel niet hield, getuige de bevelen voor het Duitsche leger tijdens de insluiting bij Sedan. Dat nu verder eene poging der Belgische regeering, om ten voordeele van het land bevrijd te worden van de onzijdigheid, tot een oorlog zou leiden, zou alleen mogelijk zijn, wanneer België van het verdwijnen der onzijdigheid gebruik zou maken om zich met de eene of andere groote Mogendheid te verbinden. Dit nu evenwel acht ik ten eenen male buitengesloten, eensdeels, omdat de door de Belgen tot nu toe gevolgde staatkunde blijken geeft van een helder inzicht in de belangen van hun land, anderdeels, omdat zij in ons een navolgenswaardig voorbeeld zien in onze hardnekkige weigering om met een der groote naburen op meer intiemen voet te geraken. Alle groote Mogendheden kunnen dan ook met groote zekerheid voorzien, dat België, eenmaal van zijne neutraliteit verlost, zich niet zal wagen aan eene nauwere aansluiting der groote Mogendheden, doch het voetspoor van Nederland zal volgen en met iedereen goede vrienden zal trachten te blijven, doch met den een niet meer dan met een ander. Alleen zou eene nauwere aansluiting met Nederland volgen en dat is het juist, wat wij beoogen.

In het derde Hoofdstuk zijner studie bespreekt Jhr. KLERCK de politieke en militaire gronden, waarop het samengaan tusschen Nederland en België moet worden aanbevolen. Bij de bespreking van deze gronden, acht de Schrijver het gevaar van Duitschland's zijde bijzonder dreigend en zoekt hij in de gronden, die van Fransche en Engelsche zijde voor het verbond worden aangevoerd, minder eene zaak van eigenbelang, dan wel eene welgemeende belangstelling in het lot der beide onderwerpelijke landen. Voert de Schrijver tot staving van zijne meening aan, dat het denkbeeld der entente in Frankrijk en Engeland

allerwege sympathie heeft ondervonden, terwijl het van Duitsche zijde allermint met vreugde is begroet, zoo moet men hierbij toch niet vergeten, dat de bijzondere ijver, waarmede men zich van Fransche en Engelsche zijde van die entente heeft meester gemaakt, alsmede het streven, om haar in haar geheel in te lijven in de Fransch-Engelsche entente, in Duitschland, mede in verband met de pogingen, gedaan om dit laatstgenoemde land te isoleeren, een gerechtvaardigd wantrouwen hebben opgewekt. Voegt men daarbij, dat eenige bevorderaars der entente bijzonder het Duitsche gevaar op den voorgrond hebben geschoven, terwijl zij niets gedaan hebben om zich tegen het Fransch-Engelsche streven te verzetten, dan is het niet te verwonderen, dat vele Duitschers in de Nederlandsch-Belgische entente alleen een middel zien om beide landen onder de Fransch-Engelsche hoede te brengen. Tegen elke poging, die gedaan wordt om de bestaande toenadering tusschen Nederland en België uit te buiten ten voordeele van eene groote Mogendheid, moet dan ook zorgvuldig worden gewaakt. Is nu het Duitsche gevaar wel zóó dreigend, als het ons voorgesteld wordt? Zeker is het, dat Duitschland in aantal zijner bevolking en in uitgebreidheid van zijn handel en nijverheid steeds vooruitgaande is, en het derhalve steeds een gevaarlijke concurrent blijft voor ieder, die in zijne nabijheid woont, doch men moet toch nooit uit het oog verliezen, dat Nederland en België, zoowel wat hun zielental, als wat hun handel en ontwikkeling betreft, evenzeer bij voortdoring vooruitgaande zijn en zij dus tegen den wassenden invloed van Duitschland ook steeds hun eigen vooruitgang kunnen stellen. Dat deze twee tegen elkander werkende machten eens tot botsing zouden kunnen komen, behoort niet tot de onmogelijkheden, doch daarvoor is voorloopig nog geen gevaar, zoolang wij nog in staat zijn de tot ons komende Duitschers in onze staatsgemeenschap op te nemen. Doch zelfs wanneer er gevaar voor eene botsing zou bestaan, dan zijn Nederland en België tot eene zoodanige krachtsontwikkeling in staat, dat de inzet, die Duitschland zou moeten doen om beide landen aan zijn wil te onderwerpen, zoo groot zou zijn, dat deze de moeite der onderneming niet zou loonen, nog daargelaten, in hoeverre wij daarbij hulp van andere Mogendheden zouden ontvangen.

Maar bovendien is het wel zoo zuiver waar, dat voor Nederland en België alleen gevaar dreigt van Duitsche zijde? Al denkt de tegenwoordige Fransche regeering ook niet aan veroveringsplannen of aan uitbreiding van invloedssfeer, zij zit niet voor altijd op het kussen. Op de tegenwoordig in Frankrijk heerschende strooming van pacifisme en humanitarisme zou wel eens eene reactie kunnen volgen en ook nu reeds gaan er nog wel stemmen in Frankrijk op, die voor een annexatie van België pleiten.¹⁾ En zou het wel zoo vaststaan, dat wij bij een

¹⁾ In 1904 schreef EDMOND LEPELLETIER in eene studie over Elzas-Lotharingen, dat de annexatie van het Waalsche gedeelte van België eene compensatie zou zijn voor het verlies van het Rijkswald.

toekomstigen West-Europeeschen oorlog Engeland steeds als onzen goeden buur kunnen beschouwen. Voert Engeland met Frankrijk oorlog tegen Duitschland, dan zou het vermoedelijk niet werkeloos aanzien, dat Duitschland van Nederland en België zijn voorraadschuur maakte.

Genoeg zij dit, om aan te toonen, dat het gevaar niet van ééne zijde komt, reden te meer, om reeds nu door samengaan die gevaren te veronzijdigen.

Waar de schrijver dan ook op blz. 77 zegt, dat sedert eenige jaren de politieke constellatie van Europa voor ons uiterst gevaarlijk mag worden genoemd, gaan wij geheel met hem mede. Reeds bij het begin dezer bespreking hebben wij daarop gewezen en het blijft een dure plicht voor de regeeringen van Nederland en België nu reeds maatregelen te nemen, om de uit een conflict voortvloeiende eventualiteiten, waarbij wij betrokken kunnen zijn, zoo goed mogelijk te beheerschen.

Dit gevaar is in de laatste jaren nog toegenomen door de wijze, waarop de Belgische Regeering de Stelling van Antwerpen heeft uitgebreid en nog uitbreidt. Het insluiten en onschadelijk maken der Stelling is niet meer mogelijk, zonder dat daarbij Nederlandsch grondgebied betreden wordt. Acht ik, die onvoorwaardelijk van meening ben, dat telken male, dat de Belgen in het gedrang komen zal, Nederland zal moeten bijspringen, deze wijze van uitbreiding geen bezwaar, hen, die van meening zijn, dat Nederland zich steeds moet houden op het gebied der volkomen onzijdigheid, is het als eene ernstige fout aan te rekenen, dat zij zich tegen de uitbreiding der Stelling niet verzet hebben.

Te recht wees de Belgische Luitenant-Kolonel DELFORGE op deze omstandigheid, toen hij in de vergadering van „Krijgswetenschap” op 22 Februari 1907 te *Breda* de samenwerking bepleitte en niet duidelijker is het uit te drukken, dan toen hij zeide:

„Il ressort à toute évidence de l'examen, que nous venons de faire, „que la prise d'Anvers n'est possible qu'à la condition, pour l'ennemie, „de faire usage du territoire hollandais. L'invasion de la Belgique en „vue de sa conquête englobera donc toujours le territoire des deux „pays; dès lors la défense commune et indivisible devient légitime „dans toute guerre contre l'indépendance belge”.

De evengenoemde vergadering te Breda vormt een belangrijk onderdeel in de gedachtenwisseling, die tot dusverre over de samenwerking van Nederland en België is gevoerd. Voor het eerst werd door den spreker, den Kapitein TONNET, op duidelijke wijze geformuleerd het verzet, dat bij een deel van het Nederlandsche volk tegen eene samenwerking met België bestaat. Kan ik mij vereenigen met de bedenkingen, door Jhr. Mr. KLERCK tegen de rede van den Kapitein TONNET aangevoerd, de omstandigheid, dat ik de eer had te Breda aan het debat deel te nemen, geeft mij aanleiding de meening van den Schrijver omtrent deze aangelegenheid eenigszins aan te vullen. Alhoewel ik hier gaarne hulde breng aan de wijze, waarop de Kapitein TONNET zijne

bedenkingen tegen de Nederlandsch-Belgische entente heeft geformuleerd, zoo kan ik toch niet verhelen, dat ik het betreur, dat deze rede uitgesproken is, en zulks niet zoozeer, omdat zij gericht was tegen de entente, dan wel om de meeningen, die in deze rede zijn te berde gebracht omtrent de positie van Nederland, zoowel in zijn innerlijk verband als in het internationaal verband. Terwijl toch in de laatste jaren in Nederland eene strooming aanwezig is ten gunste van eene ruimere internationale actie in de Nederlandsche staatkunde en men hiervan telken jare eene uiting vindt bij de behandeling der Begrooting van het Hoofdstuk „Buitenlandsche Zaken”, vrees ik, dat de positie, die de Kapitein TONNET door Nederland wenscht te doen innemen, in dit opzicht eerder een achteruitgang is te noemen, dan wel een vooruitgang. Het „Leitmotiv” van het betoog toch, was, „dat de eischen, door een strikt neutrale buitenlandsche politiek der beide kleine Staten gesteld, in botsing komen met de militaire” en dat derhalve de militaire eischen moeten wijken.

Acht ik eene strikt neutrale buitenlandsche politiek zelfs voor hen, die Nederland buiten alle internationale quaesties willen houden, een onwezenlijk iets en kan ik te dien opzichte verwijzen naar het hiervoren gezegde omtrent de Stelling van Antwerpen, ik meen verder, dat eene meer actieve buitenlandsche politiek ons geenszins onmiddellijk behoeft te stellen in het licht eener politieke agressie. Terwijl eene zoodanige staatkunde ons geeft eene betere verzekering van onze staatkundige belangen en ons tevens voordeelen in den oeconomischen strijd van onze dagen zal schenken, zijn noch de belangen van Nederland, noch de belangen van België gediend met eene politiek, die agressie beoogt. Voorts zijn beide landen krachtig genoeg om weerstand te bieden aan inblazingen van vreemde zijde, die beoogen eene meer actieve buitenlandsche politiek tot een agressief optreden om te smeden, terwijl ook beide landen waarborgen genoeg bieden om de tot dusverre gedane pogingen, die beoogen eene eventueele entente om te zetten in eene agressie tegen eene groote Mogendheid ongedaan te maken. Het kan dan ook niet toegegeven worden, dat het volgen van eene niet strikt neutrale buitenlandsche politiek de verhouding, zoowel van Nederland als van België, tegenover Duitschland zou moeten wijzigen. De flankdekking, die Duitschland in geval van oorlog van beide landen ondervindt, blijft ongedeerd en nog sterker dan vroeger bestaan. Zijn deze de practische bezwaren, die ik gevoel tegen de beschouwingen van den Kapitein TONNET, voor de moreele zijde van het vraagstuk sluit ik mij geheel aan bij de meening van Jhr. KLERCK, waar hij op blz. 100 van zijne studie zegt, dat de beschouwingen van den Kapitein TONNET te kort doen aan onze rechten van souverainen Staat.

Er is evenwel nog eene bedenking. Een oorlog tusschen Frankrijk, Engeland en Duitschland brengt Nederland en België op eene bedenkelijke wijze in het gedrang en de mogelijkheid is volstrekt niet buitengesloten, dat zij, al is het ook tegen hun wil, in dien oorlog betrokken

worden. Komt het tusschen beide landen vóór den oorlog niet tot eene entente, dan bestaat de kans, dat zij in tegenovergestelde richting in dien oorlog betrokken worden, b.v. België aan de zijde van Frankrijk en Engeland, Nederland aan de zijde van Duitschland. Zou het alreeds te betreuren zijn, dat beide volken, door de omstandigheden gedwongen, tegen elkander in oorlog kwamen, nog gevaarlijker wordt de toestand bij de regeling van de einduitkomst van den grooten strijd. Niet als zelfstandige macht zullen dan de beide Staten zich bij het vredesverdrag kunnen doen gelden, doch slechts als aanhangsels van groote Mogendheden, en allicht zullen zij dientengevolge de inzet zijn, waarmede de vrede zal geregeld worden. Komen zij daarentegen als zelfstandig verbonden macht in den oorlog, dan kunnen zij ook als zoodanig bij het regelen van den vrede optreden en acht ik de kans, dat zij als zelfstandige Staten behouden blijven, aanzienlijk grooter.

De meening van den Kapitein TONNET, dat een verbond met België ons zou afleiden van de richting, waarin wij ons thans bewegen, en die ons zou kunnen leiden tot een volksleger, meen ik hier niet onweersproken te moeten laten. Niet alleen, dat ik niet aanneem, dat wij ons bewegen naar een volksleger — iets, waarvoor ik wel als bewijs kan aanhalen de jongste politieke gebeurtenissen in ons land —, doch ook acht ik de meening, dat België eene andere legerorganisatie dan Nederland noodig heeft, op onze tegenwoordige toestanden niet van toepassing. Onze kustplaatsen, alsmede onze zuidelijke gewesten, om nog niet van onze oostgrens te spreken, hebben evenzeer recht op garnizoenen met eene behoorlijke vredessterkte als Luik en Namen, terwijl ik het eene *conditio sine qua non* voor ons leger vindt, dat het in staat zij buiten bereik van ons vestinggeschut eene actie aan te gaan en glansrijk te doorstaan.

In nauw verband met de militaire entente staat de vraag, of het leger moet opgeleid worden in eene offensieve of defensieve richting. Vormt men een leger met defensieve neigingen, iets, wat de voorstanders van een volksleger zoo gaarne aanbevelen, dan is natuurlijk elke ondersteuning van België buitengesloten. Maar ik wil er hier toch op wijzen, dat zulk een leger ook voor de verdediging van den eigen bodem te kort zal schieten. Een leger, waarin men het defensief tot alleenzaligmakend middel verheft, draagt de kiem van den ondergang in zich. Zeker, een opperbevelhebber moet het recht hebben om, naar zijne meening, offensief of defensief te werk te gaan, doch in het instrument, dat hij tot zijne beschikking heeft, moet een beslist offensieve geest aanwezig zijn. Zonder dien geest kan eene troepenmacht niet goed zijn, zonder dien geest, ontbreekt de ziel aan elk leger! Al moge onze natie nu klein zijn, al doet ons leger in getalsterkte voor de legers van andere Mogendheden onder, nooit of te nimmer mag dit ons weerhouden om in onze troepen den offensieven geest te leggen, zonder welken nog nooit eene duurzame overwinning is bevochten.

Is reeds in vorenstaande regelen meermalen instemming betuigd met den inhoud der studie van Jhr. KLERCK, het slot zijner studie acht ik zeer de overdenking waard. Mocht ook al de Schrijver het Duitsche gevaar scherper hebben aangegeven, dan het naar mijne meening in werkelijkheid is, zoo hoop ik toch van harte, dat deze studie een steen moge bijdragen tot de samenwerking van Nederland en België tegen de gevaren, die beide landen bedreigen.

F. E. M. DIEKHOF,

's Gravenhage, 1908.

Eerste-Luitenant der Veldartillerie.

„Losse Opmerkingen” van den Heer J. J. VAN SANTEN.

Naar aanleiding van hetgeen de Heer VAN SANTEN in de voorgaande aflevering opmerkt over mijn opstel: „Een en ander uit de Exercitiereglementen en Voorschriften der Vestingartillerie”, een enkel woord.

Wat het eerste gedeelte der opmerking betreft, de Heer v. S. heeft gelijk met te zeggen, dat het niet 't werk van den sectiecommandant, maar van den batterijcommandant, is om de verschillende correcties bij elkaar op te tellen.

Ook wat het tweede gedeelte betreft, heeft de Heer v. S. gelijk; ik houd geen rekening met § 12 van het Aanhangsel, doch hiervoor heb ik reden. Ik beschouw n.l. het Aanhangsel slechts als imperatief, zoolang zich geen omstandigheden voordoen, die zich tegen eene letterlijke toepassing van de daarin vermelde regels verzetten. En zulke omstandigheden doen zich hier voor; derhalve mag, neen, moet ik er van afwijken. Ik stel dus de opzetten *niet* gelijk; immers, door zoo te handelen, mag men stellig veel eerder en meer uitwerking van het vuur verwachten, dan het geval zal zijn bij eene slaafsche opvolging van den in § 12 gegeven regel. ¹⁾

De *aandachtige* lezer zal dan ook door vergelijking van de getallen in de kolommen „Gegeven O.H.” en „Gecommandeerde O.H.” opgemerkt hebben, dat ik niet in den voetangel getrapt heb, zooals de Heer v. S. in het derde gedeelte zijner opmerking vermeent, en waarvoor hij in zijn artikel: „Versnelde vuuropening bij de Vestingartillerie” op bl. 46, 2e alinea, zoo te recht waarschuwde, en wat alleen mogelijk is, als men van het imperatieve voorschrift *niet* afwijkt ²⁾; en ik wijk er *vel* van af, wordt mij verweten, hoe rijmt zich dat?

¹⁾ Zou de samensteller van het Aanhangsel bij het neerschrijven van § 12 wel gedacht hebben aan vuurmonden met onderling drachtsverschil? Ik houd het er voor van niet.

²⁾ Tenzij men handelt, zooals wordt aangegeven op de zelfde blz., 3e alinea. Groot verschil tusschen de door den Heer v. S. en de door mij aangeprezen methoden bestaat er niet; alleen is degene, die de methode van den Heer v. S. toepast, tegenover iemand, die aan de letter van het voorschrift vasthoudt, verantwoord; iemand, die mij navolgt, is dat dan niet.

Eene *gegronde* opmerking ware geweest, dat tegenwoordig de drachtsverschillen niet meer worden opgegeven, door aan te teekenen hoeveel % O.H. de eene vuurmond meer behoeft dan een andere, zooals ik op blz. 7 mededeelde, maar door aan te teekenen, hoeveel M. de vuurmond op M. te kort schiet.

Breda, Maart 1908.

P. M. VIS,
Eerste Luitenant der Artillerie.

[The following text is extremely faint and largely illegible, appearing to be bleed-through from the reverse side of the page. It contains various names and dates, such as '1898', '1908', and '1907', but the specific details are difficult to discern.]

Korte mededeelingen omtrent militaire zaken in verschillende landen.

Amerika (Ver. St. v. N.-): Reorganisatie der militie, Rev. mil., Mrt.
België: Herfstmanoeuvres in 1908. Troepenverpleging en intendance,
Int. Rev., Maart.

Bulgarië: Nieuwe bepalingen voor den Gen. Staf, Streffleur., Mrt.

Duitschland: Over div. stelsels van machinegeweren, Allg. Schw.
M. Z., N°. 10. Over den diensttijd bij de rijd. art. en cav., N. M. B., N°. 12.

Engeland: Bergartillerie. Verliezen gedurende de laatste oorlogen en
exped. van af 1898, Int. Rev., Mrt. Het nieuwe luchtschip, N. M. B.,
N°. 10. Hoefijzers. Remonte, M. Woch., N°. 33. De nieuwe haven van
Hastings. Berg-art., N. M. B., N°. 11.

Frankrijk: Commissie voor de voorbereiding tot den mil. dienst, M.
Woch., N°. 34. Brandprojectielen tegen luchtballons, N. M. B., N°. 11.
Proeven te le Creuzot met een nieuw projectiel, N. M. B., N°. 12. Le-
gerbegrooting 1908. Verkorting oefentijd reservisten en landweerlieden,
Int. Rev., Mrt. Grensvesting en versterking van Nancy. Oefeningen
van verlofgangers. Bevorderingen. Troepen in de grensdistricten. Oor-
logsbeogr. '08. Marine, Jahrb. A. u. M., Mrt. Herfstmanoeuvres '08, Stref-
fleur., Mrt.

Italië: Mobilisatie, Int. Rev., Mrt. De versterking van Venetië. Recru-
teeringswet. Ontevredenheid in het off. korps. Oorlogs- en marinebeogr.
1908/9. Recruteering en vredessterkte, Jahrb. A. u. M., Mrt. Nieuwe
instructie voor de individueele opleiding der cav., Rev. mil., Mrt.

Noorwegen: Legerreorganisatie, N. M. B., N°. 11.

Oost.-Hong.: Marinebeogr. 1908. Uitrusting met ontplofbare stoffen
voor vernieling van verbindingen te velde, Int. Rev., Mrt. Zelfaad-
pistolen. Oorlogsbegrooting, Jahrb. A. u. M., Mrt. De Hoogere Krijgs-
school, N. M. B., N°. 10. Het machinegeweer-vraagstuk. Streffleur., Mrt.
De nieuwe wet van 10 Febr. '07 op de weerbelasting, Allg. Schw. M.
Z., N°. 9. Het nieuwe veldmaterieel (uitvoerig). Organisatie machinegew.
afd. (uitvoerig), Rev. mil., Mrt.

Rusland: Marine. Proces STOESSEL. Oorlogshavens. Het verre Oosten.
Mil. luchtschip. Uniformen, Jahrb. A. u. M., Mrt. Begrooting 1908. Sterkte
en indeeling der vloot, Streffleur., Mrt.

Spanje: Uitvoerige mededeelingen over de marine, Int. Rev., Mrt.
Algemeen: Zelflaadkanonnen van KRUPP voor scheeps- en kustartil-
 lerie. De panoramakijker van GOERZ en zijn gebruik (uitvoerig), Jahrb.
 A. u. M., Mrt. Rijdende veldkeukens, Rev. d. l'I. M., Dec. Slagschepen
 (uitvoerig). Luchtscheepvaart, Streffleur., Mrt.

Boekverkooping

[The following text is extremely faint and largely illegible. It appears to be a list of book titles or a detailed table of contents, possibly related to the 'Boekverkooping' (book sale) section mentioned in the header above. The text is oriented vertically and contains many words that are difficult to decipher due to low contrast and bleed-through from the reverse side.]

Boekaankondiging.

Onze defensie, door N. G. VAN GEMERT, 1ste Luitenant
der Jagers. *Rotterdam*. NIJGH & VAN DITMAR.

Met een bijzonder, haast benijdenswaardig gemak worden in deze brochure de moeilijkste vraagstukken op het gebied der defensie behandeld, en nu niet zoo maar ter loops behandeld, doch in optima forma opgelost. Geen zwaarwichtig betoog, geen langdurig wikken en wegen, geen breed uitmeten van bezwaren en zorgvuldig daartegen opwegen van voordeelen, niets van dat alles! In stede daarvan voert eene losse, vlotte causerie ons op zulk eene gemakkelijke wijze door het geheele gebied onzer defensie, dat de argelooze lezer de tallooze hinderpalen nauwelijks opmerkt, die zich op het terrein, waarover hij wordt rondgeleid, bevinden. Want geen hindernis is zóó zwaar, of S.'s vlugge fantasie neemt haar in een ommezien, maar... hij verliest daarbij uit het oog, dat zij, die zijne plannen zouden willen uitvoeren, zich niet op de vleugelen der fantasie zouden kunnen blijven bewegen, doch terre à terre moettende blijven, zich telkens voor niet te overwinnen hindernissen, voor onoplosbare vraagstukken geplaatst zouden zien.

Om een denkbeeld te geven van den gevolgden betoogtrant, het volgende.

Uitgaande van de, op zichzelf zeer aannemelijke, stelling, dat de verdediging onzer Koloniën tegen een B. V. het best ware op te dragen aan eene eerste-rangs-slagvloot, doch gevoelende, hoe ontzaglijke kosten aan de aanschaffing en het onderhoud daarvan gepaard zouden gaan, redeneert S., die *coûte que coûte* die vloot wil hebben, ongeveer in den volgenden trant. Al het voor de defensie der Koloniën te besteden geld moet nu noodwendig aan de vloot besteed worden, voor O.-I. kan dus geen leger bekostigd worden, dus heeft het ook geen leger noodig. Maar ook dan kan uit de Nederlandsche schatkist geen eerste-rangs-slagvloot voor Indië betaald worden, dus moet Indië dat zelf doen, en omdat het dat moet, kan het dat ook. In Indië liggen immers schatten in den bodem opgehoopt, dus kan het ook de voor zijn

verdediging benooidigde gelden zonder bezwaar opbrengen; iets, wat het toch ook zou moeten doen, als het zelfstandig was.

Iedereen voelt nu de tallooze fouten, die in deze redeneering voorkomen. B.v. Indië heeft — meent S. — slechts een politieleger noodig; en dat niettegenstaande het Indisch leger voor het grootste gedeelte voortdurend te velde is, en iedereen over het groot te kort aan troepen klaagt. Indië moet — meent S. — de voor de defensie benooidigde gelden in hun geheel zelf opbrengen; terwijl toch iedereen weet, hoe moeilijk de belastingdruk daar verzwaaard kan worden, (men denke aan hetgeen onlangs ter zake van belastingheffing in het Padangsche voorviel) en hoe onze Koloniën juist om de in haar schoot verborgen schatten productief te maken, wel behoefte hebben aan veel, heel veel Europeesch kapitaal, maar onmogelijk uit hare inkomsten ontzaglijk groote kapitalen in eene eerste-rangs-slagvloot kunnen vastleggen. Ook verliest S. uit het oog, dat Nederland — naar hij meent — geen zeegaande schepen behoevende te hebben en Indië zijn eigen defensievloot betalende, het Koninkrijk der Nederlanden, eene handeldrijvende natie van beteekenis, over geen enkel schip zou beschikken om zijne handelsbelangen desverreicht te steunen, zelfs niet tegenover den Sultan van Marokko.

Hebben wij op grond van het voorgaande reeds ernstig bezwaar tegen de wijze, waarop het besproken onderwerp behandeld wordt, daarbij komt nog, dat S. vaak op vrij stelligen toon feiten en toestanden bespreekt, waarvan hij niet op de hoogte is, ja, wat meer is, waarvan hij blijkbaar niet getracht heeft zich op de hoogte te stellen. Zoo spreekt hij over de Zwitsersche legerinstellingen, terwijl hij deze niet uit eigen aanschouwing kent, wat voor een billijk oordeel zeer gewenscht is, noch deze grondig bestudeerd heeft, wat voor een juist oordeel onontbeerlijk is. Dit blijkt uit nagenoeg alles, wat hij daaromtrent vermeldt, doch zeker wel het sterkst uit zijne bewering, dat er in Zwitserland *2 maanden soldaten-vorming en 10 maanden rust* is. Hoezeer wij voorts ook toejuichen, dat S. poogt het vertrouwen in ons eigen volk, ten aanzien van zijne geschiktheid voor de landsverdediging, te wekken of te herstellen, en daarbij tracht aan te toonen, dat het in geen enkel opzicht bij het Zwitsersche volk achter staat, betreuren wij, dat hij daarbij van zeer betwistbare argumenten gebruik maakt, door o. a. te beweren, dat de toewijding, waarmede de persoonlijke lasten ten bate van den militairen dienst ten onzent gebracht worden, die van den Zwitserschen burger minstens evenaart, misschien wel overtreft, want, ondanks alle qualiteiten, waarop wij kunnen bogen, in dat opzicht staan wij — en laten wij er dadelijk bijvoegen: vooral de meer welgestelden — bij den gemiddelden Zwitser zonder twijfel ten achter.

Eene groote mate van overdrijving, vermoedelijk voor een deel voortspuitende uit gemis aan kennis van den dienst der onderscheidene Wapens, valt voorts aan te wijzen, waar S. de eischen bespreekt, die aan het kunnen en kunnen van het personeel der verschillende Wapens gesteld moeten worden. Waar S. met volle recht kon wijzen op de hooge

eischen, waaraan de hedendaagsche infanterie voldoen moet, was het onnoodig de kracht van zijn eigen betoog te schaden door de eischen, welke aan de andere Wapens gesteld moeten worden, ten eenen male te miskennen. Eene zoo onzuivere waardeering van de werkzaamheid der onderscheidene Wapens kan geen vertrouwen wekken in de voorstellen, die S. ten opzichte van de opleiding dier Wapens te boek gesteld heeft.

Wanneer wij hier gewezen hebben op de onvolmaaktheden, die wij in den arbeid van dezen S. hebben aangetroffen, dan hebben wij dat met te meer leedwezen gedaan, omdat wij, naast die onvolkomenheden, menigen nuttigen wenk, menig gezond denkbeeld hebben opgemerkt. Juist dit heeft ons doen betreuren, dat de S. — in stede van het geheele gebied onzer defensie te willen omvatten — zich niet liever bepaald heeft tot het uitwerken van die denkbeelden omtrent de opleiding bij zijn Wapen, waarbij hij spreekt op grond zijner ervaring; denkbeelden, die thans dreigen te loor te gaan, verstrooid als zij zijn, tusschen tal van niet rijpelijk overdachte voorstellen.

Het Korps Zee-officieren der Koninklijke Nederlandsche Marine in het verledene, het tegenwoordige en de toekomst, door W. L. A. GERICKE, Gepens. Vice-Admiraal titulair. 's Gravenhage, 1908. DE GEBROEDERS VAN CLEEF.

Deze belangrijke studie bevat eene schat van statistische gegevens, betreffende de mutatiën van een groot aantal ¹⁾ zee-officieren, welke gegevens door den S., met opoffering van ontzaglijk veel tijd en moeite, persoonlijk, zonder eenige hulp, verzameld zijn. Die veelomvattende arbeid is door S. verricht, ten einde te voorzien in de leemte, die, door het gemis aan behoorlijk geordende statistische gegevens betreffende het officierspersoneel, aan het Departement van Marine bestaat, en om daardoor een vasten ondergrond te verkrijgen voor de beschouwingen, welke hij wenschte te wijden aan de gevolgen, die z.i. voor het korps zee-officieren zullen voortvloeien uit de laatstelijk vastgestelde wijze van toelating tot het Koninklijk Instituut voor de Marine.

Hoewel deze aangelegenheid een zuiver marinebelang betreft, vinden wij toch alle aanleiding om de bijzondere aandacht onzer lezers op deze studie te vestigen in de groote waarde, welke, ook voor de landmacht, de algemeene beginselen hebben, die aan de hand der statistiek door den kundigen S. ontwikkeld worden omtrent de grondslagen, waarop de aanvulling van het officierskorps geregeld behoort te worden, in verband met het natuurlijk verloop en de organisatie, opdat men niet zal komen tot eene zeer ongewenschte veroudering van het officierskorps, waaraan door pensionneering op meer uitgebreide schaal in de

¹⁾ 2123, aanvangende met diegenen, die op 1° April 1830 in dienst waren.

hoogere rangen slechts in eene zeer beperkte mate, en dan nog alleen onder het leggen van een grooten last op de schatkist, voorzien kan worden.

Ook uit een ander oogpunt is S.'s studie voor ons van belang; hij deelt daarin toch den uitslag mede van een statistisch onderzoek nopens den leeftijd van hen, die in de jaren 1903 tot en met 1906 het eindexamen der H. B. S. aflegden, en nopens de cijfers, die bij dat eindexamen verkregen werden in die vakken, welke voor de opleiding aan het Instituut het meest belangrijk zijn. Deze gegevens en de daaraan vastgeknoopte beschouwingen zullen voornamelijk dan voor de landmacht van belang blijken te zijn, wanneer ook zij voor de officiersopleiding eenmaal zal aanvaarden de rechtstreeksche aansluiting aan het eindexamen van de H. B. S. of aan hetgeen daarmee gelijk gesteld kan worden.

In de beschouwingen, welke S. aan de evenbedoelde rechtstreeksche aansluiting wijdt, komt hij vrijwel tot eene veroordeeling van dat stelsel. Hierin staan wij niet aan zijne zijde. Al erkennen wij gaarne, dat eene vroegtijdige verbintenis in den regel meerderen toeloop zal waarborgen — zij het ook, dat in den laatsten tijd *die* toeloop bij de landmacht ook vermindert — en dat daaraan *tijdelijk* ook andere voordeelen verbonden kunnen zijn, zoo achten wij toch de vroegtijdige beroepskeuze, die noodwendig daarmee gepaard gaat, om hare veelvuldig voorkomende gevolgen, een overwegend bezwaar, terwijl bovendien de africhtingsmethode, waartoe het daarbij gevolgde stelsel van toelating zoo licht aanleiding geeft en gegeven heeft, ons niet in het belang van de algemeene ontwikkeling der a.s. officieren toeschijnt.

Wanneer werkelijk op den leeftijd, welken de diplomahouders bezitten, geen voldoende aantal zich aanbiedt voor plaatsing op de opleidingsinrichtingen tot den officiersrang, of wanneer blijkt, dat het hooger intellect zich daarvoor niet aanmeldt, dan toont dit op de meest overtuigende wijze aan, dat de vooruitzichten, die de Staat zijn officieren biedt, niet kunnen wedijveren met die, welke in overeenkomstige burgerlijke betrekkingen geboden worden. Doch dan zou tevens blijken de dringende noodzakelijkheid, om die vooruitzichten te verbeteren, en zouden wij meenen, dat men hieraan niet kan ontkomen door aanneming op jeugdiger leeftijd, waardoor oogenblikkelijk misschien het aantal toegelatenen, doch in de toekomst zeker dat der „désenchantés” — zeer ten nadeele van den Staatsdienst — zal toenemen.

Op verzoek van den S. deelen wij voorts nog mede aan de vele lezers, die wij deze brochure toewenschen, dat daarin de volgende misstellingen voorkomen:

Op blz. 12 had na regel 7 v. b. moeten volgen:

„IV. Opleiding te Willemsoord, cursus 4 jaar, vangt aan 1° September 1876, levert de eerste promotie adelborsten 1ste kl., 2 Augustus 1880, de laatste 2 Augustus 1899 en omvat dus 20 promotiën, gezamenlijk sterk 531.”

In verband hiermede moet op blz. 12, regel 8 v. b., in plaats van „IV”, gelezen worden „V” en in regel 11 v. b. „VI” in plaats van „V”.

Op de zelfde blz. 12, regel 16 v. b., staat „1908 en 1910”, dit moet zijn „1908 t./m. 1910”.

Waterloo, par le Comte LOUIS CAVENS, *Bruxelles*.
POLLEUNIS ET CEUTERICK.

De S., van wiens Waterloo-Justice! in de October-aflevering, 1907, van dit Tijdschrift eene aankondiging verscheen, houdt door tal van vlugschriften de beweging tot instandhouding van het slagveld van Waterloo gaande. Het aantal bijvalsbetuigingen nam nog steeds toe. Zelfs de Japansche Generaals NODZOE en OKOE gaven van hunne instemming met het denkbeeld blijk. De Belgische regeering heeft reeds verklaard, dat het onderwerp in studie is genomen en het resultaat aan de Kamer zal worden medegedeeld. Waterloo sera sauvé! De Engelsche kolonie te Brussel zocht naar de meest geschikte plaats tot het oprichten van een ruitersstandbeeld voor WELLINGTON; de Duitsche zou het voornemen koesteren BLÜCHER op overeenkomstige wijze te eeren. Het is maar te hopen, dat de verwezenlijking van die plannen geen gemeen overleg tusschen de bondgenooten van weleer zal vergen. De tijden zijn er niet naar. Aan Nederlandsche zijde zou het in de bedoeling liggen een monument op te richten bij Quatre-Bras ter herinnering aan het aandeel van onze troepen aan het gevecht op den 16^{en} Juni 1815. De plannen daartoe zouden reeds meerdere jaren gereed liggen in de bureaux van onzen Generalen Staf. De verbeeldingskracht van den S. schijnt hem echter te dezen opzichte parten te spelen. Hier, in den Haag, is althans van dergelijke omljnde plannen niets bekend. Het denkbeeld van den S. evenwel om, als het tot eene dergelijke huldiging mocht komen, beiden, Noord- en Zuid-Nederlandsche troepen, in het zelfde gedenkteeken te eeren, zal hier echter met ingenomenheid worden begroet. Doch met dit zelfde doel werd enkele jaren na den slag de „pyramidale” leeuw opgericht, die het geheele operatietooneel overziet!

T.

Militair Strafprocesrecht. Uitgave van de Regtspleging bij de Landmagt, gecombineerd met de Justitieele Voorschriften voor de Landmacht, bezorgd en van aantekeningen voorzien door Mr. L. M. ROLLIN COUQUERQUE. 's-Gravenhage, 1908. DE GEBROEDERS VAN CLEEF.

Waar wij de vaststelling van de Justitieele Voorschriften voor de Landmacht met vreugde begroet hebben, omdat — zoolang ons militair strafprocesrecht nog niet hervormd is — elke poging om eene richtige practijk van de bestaande rechtspleging voor de landmacht te bevorde-

ren, alleszins toejuicing verdient, spreekt het wel vanzelf, dat wij niet minder ingenomen zijn met de wijze, waarop die Justitieele Voorschriften thans voor het militaire publiek verkrijgbaar gesteld worden. Daar zij toch eene toelichting geven op de Regtspleging bij de Landmagt, ligt het voor de hand, dat het opnemen van beide in één boekwerk in hunne natuurlijke volgorde, voor de bestudeering van ons militair procesrecht het meest aanbeveling verdient. Wij betwijfelen dan ook niet, of deze uitgave zal met recht toonen in eene bestaande behoefte te voorzien.

Ter aankondiging ontvanger

De opleiding volgens het nieuw ingevoerd wetboek van de Landmagt, door H. J. van der Meulen, Kapitein der Landmagt. (Organ der Juridische Krijgskundige Vereeniging, 1908, No. 20.)

De opleiding volgens het nieuw ingevoerd wetboek van de Landmagt, door H. J. van der Meulen, Kapitein der Landmagt. (Organ der Juridische Krijgskundige Vereeniging, 1908, No. 20.)

De opleiding volgens het nieuw ingevoerd wetboek van de Landmagt, door H. J. van der Meulen, Kapitein der Landmagt. (Organ der Juridische Krijgskundige Vereeniging, 1908, No. 20.)

De opleiding volgens het nieuw ingevoerd wetboek van de Landmagt, door H. J. van der Meulen, Kapitein der Landmagt. (Organ der Juridische Krijgskundige Vereeniging, 1908, No. 20.)

De opleiding volgens het nieuw ingevoerd wetboek van de Landmagt, door H. J. van der Meulen, Kapitein der Landmagt. (Organ der Juridische Krijgskundige Vereeniging, 1908, No. 20.)

De opleiding volgens het nieuw ingevoerd wetboek van de Landmagt, door H. J. van der Meulen, Kapitein der Landmagt. (Organ der Juridische Krijgskundige Vereeniging, 1908, No. 20.)

Ter aankondiging ontvangen.

De opleiding volgens het nieuwe schietvoorschrift der Infanterie, door H. LAMBERTS, Kapitein der Infanterie. (Orgaan der „Indische Krijgskundige Vereeniging”, 1908, No. 20.)

Militair Strafprocesrecht. Uitgave van de Regtspleging bij de Landmagt, gecombineerd met de Justitieele Voorschriften voor de Landmacht, bezorgd en van aanteekeningen voorzien door Mr. L. M. ROLLIN COUQUERQUE. 's-Gravenhage, 1908. DE GEBROEDERS VAN CLEEF.

Eene poging tot bevordering van de schermkunst in Nederland, door W. P. HUBERT VAN BLIJENBURGH, 1ste Luitenant der Artillerie. 's-Gravenhage, 1898. W. P. VAN STOCKUM & Zoon.

Militiekader en kaderplicht, door W. HASSELBACH. (Overdruk uit: „Vragen des Tijds”.)